

JOSEF
AUGUSTA
Az ösember
TÁBORTÜZEINÉL

Előzménye: Az ősvilág állatóriásai.

Az ember származásának és fejlődésének problémaköre méltán tarthat számot mindenjunk érdeklődésére.

Josef Augusta, az őslénytan tudosa és alapos ismerője több könyvet írt már ezekről a kérdésekről mindenki számára könnyen érthető és egyben tanulságos formában. A magyar kiadás részére hat művéből válogatta össze elbeszéléseinek legjavát, s ezt két új elbeszéléssel is kiegészítette. minden elbeszélést egy régészeti lelet keletkezéséhez kapcsol, sok illusztrációval.

JOSEF AUGUSTA

**AZ ŐSEMBER
TÁBORTÜZEINÉL**

Fordította
BÁRTFAI LÁSZLÓ

**TATRAN
BRATISLAVA**

Josef Augusta, 1966
Translation Bártfal László, 1966

TARTALOM

Minden emberi öröm és gyötrődés, szeretet és gyűlölet, áldozatosság és álnokság, vágy és igyekezet eredetére már az

őskori tüzek rávilágítanak.

Az ember a kódbe veszett ősrégi idők óta nehezen és fáradóságosan, ám kitartón és szívósan küzdött, hogy a tudatlanság sötétségéből napfényre jusson, s a kemény élet nyomasztó igájától megszabadultan szüntelenül előbbre, magasabbra törjön. A születés és halál végtelen körforgásában nemzedékek váltották egymást; a soron következő nemzedékek egyre gazdagabb tapasztalatokkal és nagyobb tudással vártezhették föl magukat, már könnyebben megbirkóztak az élet nehézségeivel és fáradalmaival, s diadalmasabban, reménydúsabban tekintettek a jövendőbe.

Bármilyen új felismerés, amely a mai emberiség úttörőinek agyába kitörölhetetlenül bevésődött, új lendületet adott az utódoknak, hogy lerázzák a föld sarát és a csillagos égbolt felé szárnyaljanak. Minél jobban hevítette őket a gondolat és akarat

ereje minél inkább vált munkájuk minden felfedezése, találmánya az új lehetőségek szíkrájává, annal gyorsabban illeszkedtek egymáshoz csodálatos jelenünk alapkövei, amikor az ember föl tudja bontani az atomot, és a világűr távolságainak leküzdésére, világok meg- ostromlására készül. Ugyan mit változtat a tényeken, hogy ezek a bátor szívű, éles eszű hősök és harcosok régen, nagyon régen éltek. Az idő nem tudta belejni a múlandóság porával azt, amit alkottak és elértek.

Elbeszélseimmel nemcsak szórakoztatás a szándékom,

hanem valami tanulságosat is mondani akarok valamennyiünk régi, nagyon régi őseiről. Bemutatni valamit az életükből, hogy meggyőzzem az olvasót: az őskori ember nem holmi „aranykorban” élt, amelyet már az ókori költők megénekeltek, hanem szüntelen nehézségek és gondok között tengődött, s állandó harcban állt a természettel. S ebben a harcban nem maradt alul. Sőt ellenkezőleg: az előző nemzedékek tapasztalataival egyre gazdagabban, fokról fokra élesedő eszével és mind nagyobb kézügyességgel tört magának utat mindig előbbre.

Az emberiség családfájának legrégebb és legprimitívebb képviselői a majomemberek (*Pithecanthropus*, *Sinanthropus*, *Protanthropus* vagy *Maueranthropus*, *Atlantanthropus* és *Africanthropus*). Az ember fejlődésének őstörténetében ezek a majomemberek jelentik az első fejlődési szakaszt, amikor az

ember egyszer mindenkorra kiszabadt az állatok birodalmából, ahova az ősei tartoznak, s most már nem kizárolag biológiai lény volt, amelyre csupán a biológiai fejlődés törvényszerűségei vonatkoznak, hanem társadalmi lényé is vált, akire azok az új társadalmi törvényszerűségek érvényesek, amelyek ismerete és tiszteletben tartása nélkül az ember fejlődésével összefüggő elméletek nem értelmezhetők helyesen, de nem is magyarázhatók meg az igazságnak megfelelően.

A majomember (mégpedig a *Pithecanthropus erectus* jellegű

majomember) első maradványait 1891-ben Jáva szigetén Trinil mellett, a Solo folyó partján Eugéne Dubois tanár találta meg, aki mint a hollandiai amszterdami egyetem fiatal anatómusa annyira lelkesedett Darwin fejlődéstörténeti tanításáért, hogy meg akarta találni az ember és emberszabású majom közti fejlődési láncszemet, vagyis a majomembert, a Pithecanthropust, amint hogyan ennek a létezését Ernst Haeckel tanár föltételezte, aki máskülönben Darwin tanításának egyik legjelentősebb és legbuzgóbb követője volt. Egyébként Dubois nem sokat talált a majomemberből; előbb csupán egy zápfogat és a csapott homlokú koponyatetőt, majd egy évvel később egy combcsontot és még egy zápfogat sikerült felszínre hoznia.

Leletéről 1894-ben tudományos beszámolót tett közzé, s ebben annak a lénynek, amelynek csontmaradványait megtalálta, a *Pithecanthropus erectus*, vagyis a fölegyeneseidett tartású majomember nevet adta, s ezt a lényt átmeneti fejlődési láncszemnek tartotta az emberszabású majmok és az ember között. Dubois lelete nagy feltűnést keltett a tudósok körében, s megindult a heves vita arról, hogy a *Pithecanthropus* valóban átmeneti fejlődési láncszem-e, vagy pedig még csak emberszabású majom, esetleg már primitív ember. Ma (főként a *Pithecanthropus modjokertensis* jellegű leletek után) már nem kétséges, hogy a jávai majomember, a *Pithecanthropus* tényleg az ember legkezdetlegesebb típusa.

Ebben az elbeszélésben a jávai majomemberek egyikének halálát írom le, aki egy nagy tűzhányó kitörésekor vesztette el életét. Hiszen Dubois a csontmaradványokat vulkáni tufából ásta ki, amely nem egyéb, mint megkeményedett vulkáni hamu. A lelőhelyet ma is emlékkő jelöli.

A TRINILI EMLÉKKŐ

A hatalmas, lomhán áramló és szüntelenül kanyargó folyam mentén nagy fövenyes foltok terültek el, amelyek azonban sok helyütt hirtelen eltűntek, mintha elnyelte volna őket az itt-ott egészen a folyampartig húzódó őserdő. A terebélyes vén fák, amelyek törzsét, vastagabb ágait sűrűn belepte a moha és zuzmó, széles koronájukat messze a víztükör fölé terjesztették, s alattuk a folyam örök egyhangúsággal hömpölygette agyagos iszapát és a tűzhányók hamujától zavaros vizét az ismeretlen, távoli óceánba. Az ősrégi fák törzsének és ágainak némelyikén remek páfrányok vagy gyönyörű orchideák tenyésztek; sejtelmesen illatozó, csodaszép virágaik mint ékkövek tündököltek az erdő zöldjének rengetegében. A fakoronák magasságából léggyökerek sokasága ereszkedett a földre; ezek a liánok néhol olyan áthatolhatatlan függönybe és kötélhálóba fonódtak, hogy még az úzött vad is megtorpan előttük. Imitt-amott a sötétzöld, húsos levelek fényes felületén a fává nőtt, világosabban zöldellő páfrányok, a pompás koronájú, magas és karcsú pálmák, az ingoványokat és csöndes folyamöblöket szegélyező bambuszligetek tükörképe verődött vissza.

Ahogy az őserdő megszállta a folyam partjának sápadt fövenyét, és sárga színét saját zöldjével vonta be, éppígy a számtalan, kúp alakú tűzhányó is belemart az őserdőbe, s meghátrálásra kényszerítette. Az izzó láva, amely a tűzhányók meredek hegyoldalán a kiterjedt síkságokra ömlött, minden tönkretett, ami útjába került. S amikor a forró láva kihúlt és

sötét kőzetté változott, még sokáig tartott, amíg valamelyest elmállott, és hézagaiban kicsírázhatott a fű vagy cserje magja. De az ŏserdőt a tűzhányók füstfelhője, elsősorban a ráhullott hamu is fojtogatta, senyvesztette. Márpedig ezen a tájon igazán nem volt kevés a tűzhányó, s kráteréből gomolygó füstjével mindegyik azt jelezte, hogy még nem aludt ki; hogy gyomrában az izzó láva úgy buzog, mint a túlfűtött katlan vize.

A hajnalpír megvilágította a tájat. Beköszöntött a reggel. A nap fényes korongja megkezdte vándorútját. Hirtelen komor felhők takarták el az égbolt kékjét, megeredt az eső és zuhogott szakadatlanul. A hulló víztömeg tompa moraját szinte szüntelen mennydörgés, sűrűn cikázó villámlás és az esőtől korbácsolt

erdei faóriások koronájának panaszos zúgása kísérte.

Am amilyen hirtelen jött a vihar, éppolyan gyorsan el is múlt. A felhők szertefoszlottak, a nap ismét kisütött, s a szivárvány színeiben ragyogó kis gyémántokká varázsolta a vízcsöppeket, az iménti zápor utolsó maradványait. Az élet, amely az elemek tombolásának idejére mindenféle odúkba és rejtekkekbe menekült, ismét kikívánkozott a napsütésbe. Fölhangzott a tarka madarak éneke és vidám rikoltozása, a magas fűben és a sűrű bozótban rovarok zümmögtek, a nagy és változatos színekben pompázó lepkék virágról virágra röppentek. Az odvas fák üregeiből és az erdő sűrűjéből előbújtak az apró rágcsálók és a kis ragadozók. A fák tetején majmok tarka serege kergetőzött, rakoncátlanodott és civakodott. A lapos köveken színes gyíkok melegedtek, a folyam mélyéből lomha krokodilok kúsztak a homokos partra, hogy szundítsanak egyet és sütkérezzenek. A

fűves tisztásokon, dús növényzetű lapályokon megint békésen legelésztek a szarvasok és antilopok, az erdő sűrűjében az

őshüllők folytatták bolyongásukat. Elhagyta rejtekét a vérengző kardfogú tigris is, hogy vadászatra induljon.

A folyam homokos partján néhány különös, emberszabású majomra emlékeztető lény bandukolt. Fölegyenesedett alakjuk azonban viszonylag karcsúnak tetszett, fejüket enyhén lehajtották. Durva vonású arcukból a kicsi, széles orr alig emelkedett ki, de annál jobban kiugrottak az erős pofacsontok. Igen alacsony, hátracsapott homlokukon a szem fölött hatalmas, tömör csontgát dudorodott ki, amely mintegy ereszként védte a szemet. Alsó állkapcsuk elől lekerekítetten, tompán végződött. Testüket rövid, vékony szőr fedte, s csupán a fejtetőt takarta bozontos hajzat. A majomemberek, a

legprimitívebb emberi lények kis csapata volt ez.

A csapat legtermetesebb és legerősebb tagja haladt az élen. Kihegyezett husángot szorongatott a kezében, és szüntelenül figyelte a környéket. A többiek rendezetlen sorban követték, el-elszakadtak egymástól, úgyhogy a csapat a folyamparttól egészen az őserdő pereméig húzódott, s közben kutató szemmel fürkészgették, vajon nem akad-e valami, amivel éhségüket csillapíthatnák. Egyikük, aki közvetlenül a folyam partján ballagott, hosszú ággal egy élettelen halat próbált kihalászni, amelyet a víz sodort magával. Haragosan toporzékolt, mert fáradozása egyelőre kudarccal járt, viszont ahhoz nem volt bátorsága, hogy a hal után a vízbe ugorjék. De azért remélt zsákmányát változatlanul szemmel tartotta. Széles vigyorra derült az ábrázata, amikor egyszerre csak észrevette, hogy a víz sodra a part felé tereli a halat. Odasuhintott a faággal, és

sikerült is a zsákmányt szárazra kotornia. Mohón kezébe ragadta, s minden tekertőria nélkül beleharapott. Megette az

egészét, csupán a hal fejét és uszonyát tépte le a fogával, s dobta el.

Távolabb egyik társa egy hatalmas kő elgördítésével vesződött, hogy megállapítsa, nincs-e alatta valamilyen ízletes hernyó, nagyobb bogár vagy éppenséggel holmi kisebb rágcsáló.

Bosszúsan engedte el a követ, amikor látta, hogy alatta nem fejtözik semmi olyan, ami csemegeül szolgálnathat.

Amint fölegyenesedett, észrevette, hogy egy asszony, aki gyermeket cipelt a hátán, valamilyen gyümölcsöt eszeget, amely egészen elborította az alacsony cserjét. Feléje indult, s a következő pillanatban már ő is két kézzel tépte a gyümölcsöt, és telhetetlenül tömte magába. Amikor azon az ágon, ahol állt, már semmi sem maradt, közelebb akart lépni az asszonyhoz. A gyermek megijedt, szorosabban karolta át anyja nyakát, s

rémülten fölkiáltott. Az asszony fölemelkedett, haragos fintort vágott, s duzzadt ajkai közt megvillantatta fenyegetőn vicsorgó fogait. De hamarosan rájött, hogy a hívatlan vendég nem akarja a gyermekét bántani, megnyugodott tehát, s mindenketten zavartalanul, békésen folytatták a lakkározást.

A nap egyre forróbban sütött, a folyampart homokja fölött vibrálni kezdett az áthevült levegő. A majomemberek kis csapata talán ezért is tért az Őserdő hűvösébe, s csakhamar eltűnt az árnyékot adó fák közt.

Hosszú idő óta járt már ide a kis csapat; jóformán naponta átcserkészte a folyam mentét, az árnyas erdőt és a tűzhányótól nem messze elterülő füves-cserjés síkságot. Nem ez volt az

egyetlen csoport ezen a tájon, de mindegyik tiszteletben tartotta a másik vadászterületét, ahol ki-ki a maga módján szerezte meg minden nap táplálékát.

Az egyik reggelen a majomemberek, mihelyt a felkelő nap fölébresztette őket álmukból, ismét elindultak szokásos élelemszerző útjukra.

Sokáig kóboroltak az Őserdőben, ízlelgették a fák és cserjék pirosló bogyóit, majd a füves síkságokon bolyongtak, ahol kővel vagy fadarabbal kikaparták a húros gumókat, gyökereket és hagymákat, megkergették a fürge gyíkokat, kisebb élőlényekre vadásztak, s a bokrokban madárfészek után kutattak. Vándorlásai során az elhullott állatot sem vetették meg, hacsak nem indult már erősen oszlásnak.

A szabad természetben éltek, élelemkeresés közben más és más tájakra vetődtek, megszokták a viszontagságokat. Éberen és

óvatosan jártak, mert mindenütt veszedelem fenyegette őket, mindenutt ellenség leselkedett rájuk, amely életükre tört. Jól

ismerték ezt a veszedelmet, hiszen maguk is csak nemrég szabadultak ki az állatvilágból, s bennük is még mindig sok állati ösztön szunnyadt. De nemcsak ez a tulajdonságuk jelentett számukra előnyt az élethalálharcban, hanem mindenekelőtt az a tény, hogy fejlődésük adott fokán már jóval fölülmúlták az állatokat, mert kezükkel, amellyel immár nem kellett ágakra kapaszkodniuk vagy földre támaszkodniuk, kezdetleges eszközöket tudtak készíteni, s ezeket életük megkönnyítésére vagy önvédelemre egyaránt használhatták. S még egy fontos sajátosságukat említsük meg, amely magasan az állati ősök fölé emelte őket. Ezek a lények már gondolkoztak. Noha gondolkodásukat az együgyűség, kezdetlegesség jellemezte is, a majomemberek mégiscsak már fontolgattak, felismerésekre tettek szert, és a találékonyság sem hiányzott jó tulajdonságaik közül.

Ezen a napon barangolásuk során a tűzhányó közvetlen közelségébe vetődtek.

A tűzhányó kráteréből már napok óta hatalmas füstoszlop tört elő, amely nagy területen sötét felhőbe vonta az égbolt kékjét. Időnként a föld is megremeggett, mintha csak figyelmeztetni akart volna minden élőlényt: vigyázat, a tűzhányó ébredezik!

A majomemberek néhányszor rábámultak a haragvó hegyre, s kíváncsian figyelték. De mivel nem történt semmi, pillanatnyi megállás után folytatták hajszájukat a táplálékért.

Márpedig a tűzhányó tölcséréből mind hatalmasabb és sötétebb füstgomolyag emelkedett a kék égbolt felé. Néha tompa dübögés is hallatszott a hegy mélyéből, ami most már annyira megrémítette a kis csapat tagjait, hogy jobbnak látták,

ha megfordulnak és minél messzebb igyekeznek kerülni a tűzhányótól.

De alighogy elindultak, rettenetes dördülés reszkettette meg a hegyet, mintegy jelezve, hogy a tűzhányó életre ébredt. A fekete füstöt meg csak úgy ömlött a torkából, s éles süvítés, sistergés kíséretében hamu és por, sőt jó néhány kődarab és vörösen tüzelő lávagomoly is lövellt a magasba. Mint kövér óriáskígyók kúsztak a hegy csúcsáról le a meredeken a fojtó és mérgező gázokat árasztó, izzó lávafolyamok, és szakadatlan, félelmetes sziszegésük közben minden elégették, ami útjukat állta.

A hatalmas hamu- és porfelhő eltakarta az egész eget, s elhomályosította a napot. Eszeveszettel menekült ebből a fojtogató szürkeségből a majomemberek csapata. Futottak, amíg futhattak, és ahogyan csak a labuk birta; mielőbb el-

akarták érni az ŏserdőt, hogy menedéket találjanak és megszabaduljanak az életre ébrede tűzhányó rombolásának borzalmas látványától.

A kitört vulkán tovább pusztított; tölcseréből magasra csaptak a lángnyelvek, ömlött a mérges gáz és izzó láva, s a levegőben egyre ijesztőbb sistergéssel röpködtek a lávagomolyok. S ekkor egy ilyen lávadarab, amely repülése közben már kőkeménységűvé merevedett, eltalálta a menekülő majomemberek egyikét. Abban a pillanatban vége lett. Társai ezalatt elértek az ŏserdőt, s valahol megbújtak benne, ő pedig itt feküdt egyedül. Egészen egyedül.

Eltelt egy kis idő. A mérges gázok átható szagától, a hamvadó füvek és bokrok füstjétől terhes sivár tájat minden élő messze elkerülte. A majomember holtteste a forró égővi nap hevében gyorsan elbomlott, akárcsak annak az állatnak a teteme is, amellyel szintén a tűzhányó kitörése végzett.

Egy napon sűrű felhők borították el az eget, s rettenetes zápor zúdult a földre. A szikkadt föld hamar teleszívta magát, s már nem tudott több vizet befogadni, pedig az szakadatlanul ömlött a felhőkből. A folyam átcsapott a parton, mert már nem fért a medrébe a mindenfelől odaáramló tömérdek víz. A megáradt folyam hullámai a majomember holttestét is magukkal sodorták, a víz pedig vitte, hurcolta valahova a messzeségebe. S mivel a holttest már régen oszlásnak indult, a heves áramlat könnyen szaggatta, darabokra tépte, majd egyes részeit lerakta a folyam csöndes öbleiben. Itt aztán a maradványokra rétegeződött a tűzhányók víz hordta hamuja és pora.

Amikor idők múltán a víz megapadt, s a medrébe tért folyam

éppolyan békésen és lomhán hömpölyögött, mint azelőtt, még a legkisebb nyoma sem maradt annak, hogy valamikor hordalékával a majomembert is betemette.

Dubois trinili lelete megerősítette, hogy a majomember létezett, életmódjáról azonban majdnem semmit sem tudtunk meg. Erről sokkal többet árulnak el azok a leletek, amelyek Kínában, Csukutien mellett, Pekingtől délnyugatra kerültek felszínre. Itt ugyanis 1927 szeptemberében egy emberi fogat találtak, amelyet Davidson Black, a Medical College anatómiatanára írt le, s a fog tulajdonosát *Sinanthropus pekinensisnek*, vagyis kínai majomembernek nevezte el. A későbbi ásatások, amelyekben kiemelkedő érdemek illetik meg Pej Ven-csung kínai tudóst, sok további csontmaradványt tártak föl; ezek a leletek azonban – a tudományos világ legnagyobb sajnálatára – ismeretlen módon eltűntek a második világháború

idején, mégpedig közvetlenül Pearl Harbour bombázása után. A csukutieni leletek jóvoltából legalább bizonyos fokig betekinthetünk a kínai majomemberek életébe. Tágas barlangban, esetleg a Sárkánycsont-halom mészkősziklának széles hasadékában is laktak, ahonnan áttekinthették azt a nagy síkságot, amely egészen a Sárga-tengerig húzódik. Különféle állatokra vadásztak, mindenekelőtt szarvasokra, gazellákra és vadlovakra, de kikotorták odújából az apróbb rágcsálókat, a hörcsögöt, ürgét, üreginyulat stb. is; aztán különböző gumókat, hagymákat és gyökereket gyűjtötték, s leszedték az ostorfa (*Celtis barbouri*) bogyótermését. Az elejtett vadat (hogy milyen módon vadásztak, azt nem tudjuk), valamint a növények

gumóját és a fák, bokrok gyümölcsét a barlangba vitték, ahol elfogyasztották. A csukutiéri lelőhelyen igen sok kőeszköz is előkerült, amelyeket a kínai majomemberek főként kvarcból és homokkőből készítettek; a kőeszközök sorában legtöbb a kis és nagy vakaró, továbbá a sokfajta nyílhagy. Mérhetetlenül fontos volt az a megállapítás, hogy a csukutieni majomemberek már ismerték a tüzet és hasznosították is, bár a tűz gerjesztéséhez valószínűleg még nem értettek. Ebben az elbeszélésben éppen erre utalok és hívom fel a figyelmet.

A kínai majomemberek körülbelül 200 000 – 300 000 esztendővel ezelőtt éltek, tehát később, mint a körülbelül 500 000 évvel ezelőtt élt jávai majomemberek.

Nemrég a magyar tudósok Vértezzőlősön mérhetetlen fontosságú leletet tártak föl, amely méltán váltotta ki a tudományos világ legnagyobb érdeklődését. A vértezzőlősi ásatások alkalmával ugyanis egy koponya is felszínre került, amely alakjával és jellegzetességeivel feltűnően hasonlit a

pekingi majomember (*Sinanthropus pekinensis*) koponyájához. Ez a lelet valóban világraszóló. Hiszen Európában most első ízben került elő majomember koponyája. Az európai majomember csontmaradványának eddig csupán azt az alsó állkapcsot tartották, amelyet 1907 októberében a nyugat-németországi Heidelberg közelében, a Mauer nevű lakótelep homokbányájában találtak, s amely a *Homo heidelbergensis*, vagyis a *heidelbergi ősember* nevet kapta. Mivel azonban nem a *Homo* fajhoz tartozó lényről, tehát nem *valódi emberről*, hanem csak majomemberről van szó, ezt az állkapcsot később *Proanthropus*, *Palaeanthropus* vagy *Maueranthropus* névvel jelölték meg.

Miután a vérte tesszőlősi koponyalelet valóban egyedülálló a világon, állandó tudományos vizsgálat alatt tartott lelőhelye bizonyára sok olyan új felismeréssel gazdagítja még a régészeti tudományt, amely a magyarországi majomember életére és kultúrájára vonatkozik.

A TŰZ

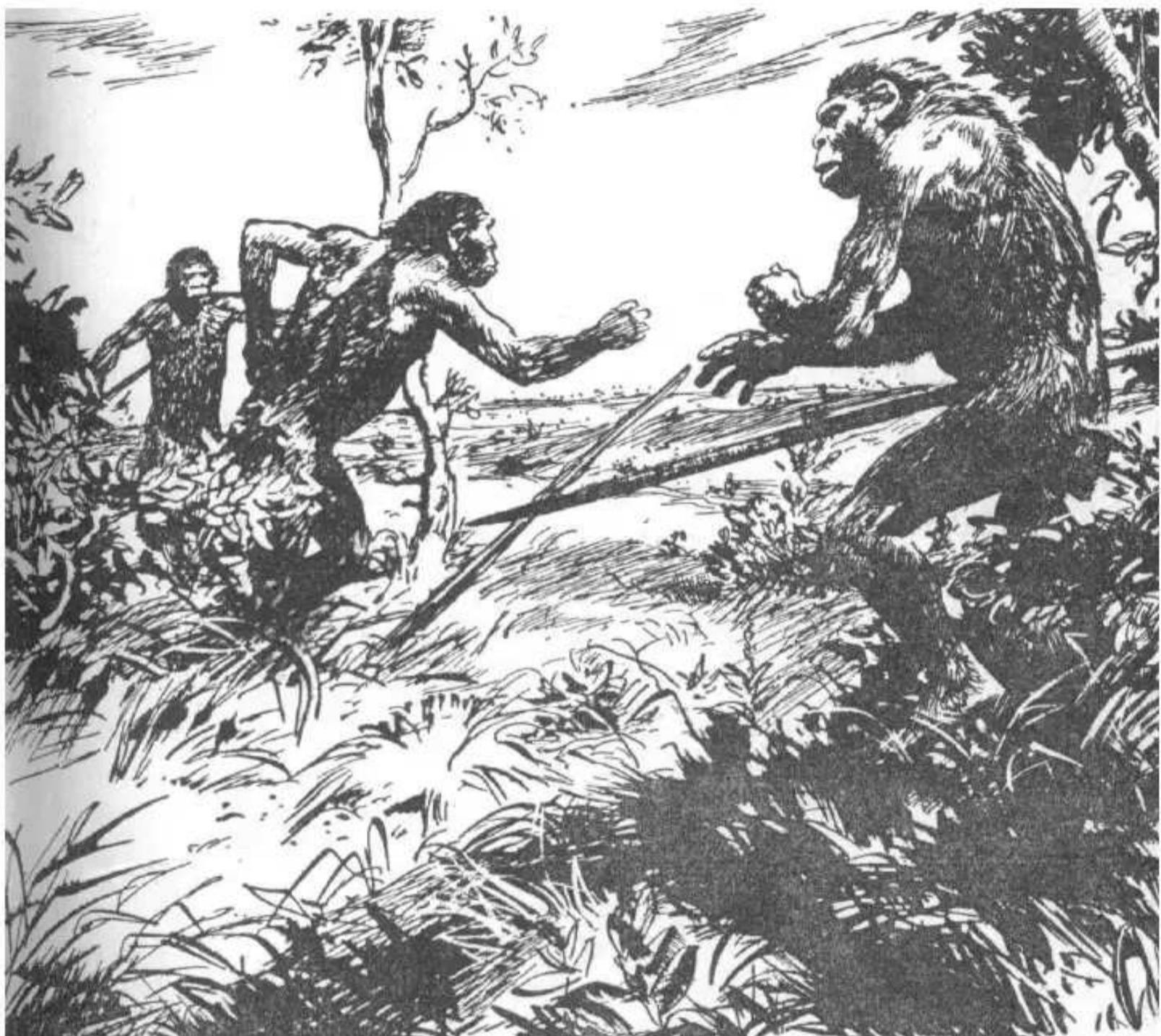
Nem volt sem nagy, sem magas az a csupa barlangból álló, repedezett halom, amely már régóta a majomemberek kis csoportjának otthonául szolgált.

Az egymást követő nemzedékek innen, a domb tetejéről figyelték az alant elterülő, fűvel borított, tágas síkságot, amely valahol a messzeségenben, talán csak a tenger partján ért véget. A halom másik oldalán égbe nyúló bércek emelkedtek, s hosszú vonulatuk mélyen benyúlt a szárazföld belsejébe.

A majomemberek többnyire a bokrokkal, pagonyokkal tarkított síkságon vadásztak. Szedegették a fák és cserjék gyümölcseit, kikaparták a földből a gumókat és hagymákat, úzöbe vették a kisebb-nagyobb állatokat; gyengeségük tudatában és megfelelő fegyverek hiányában feszülten figyelték a hatalmas őselefántok csordáit, amelyek elejtésére annyira vágytak, ám ez a vágyuk sohasem valósulhatott meg, hiszen nemcsak fegyvereik voltak kezdetlegesek, hanem vadászati tapasztalatokkal sem rendelkeztek, és a kellő furfang is hiányzott belőlük. De azért néha már megtámadták az itatók környékén legelésző vadlovakat, leütötték a bokrok közt

settenkedő hiénát, kicsalták kotorékukból a különféle rágcsálókat, sőt némelykor a folyam mentén egy-egy óvatos óriáshóddal is megbirkóztak.

Fegyvertáruk immár nem csupán fagerelyből, husángokból állt, hanem maguk készítette kőszerszámokkal is kiegészült, amelyekkel igen ügyesen tudtak bánni. S a kőszerszámok, fegyverek készítésében nem torpantak meg; épp ellenkezőleg: egyre újabb, sokoldalúbb és használhatóbb eszközökkel gyarapodtak. Ott ültek csoportosan a barlang bejárata körül, s a kőből elgondolásuknak megfelelő formát igyekeztek kifaragni.

Ha új kőszerszámot akartak készíteni, százszor is előlről kellett kezdeniük, százszor is el kellett dobniuk a sikerületlen készítményt, amíg végre mégiscsak az lett a kódarabból, amit elképzeltek.

Egy este a csapat néhány tagja a steppére indult. A majomemberek elővigyázatosan lopakodtak előre a magas fű között, s szüntelenül figyelték a környéket. Messze jártak már a barlangos halomtól, amikor kiterjedt bozótos állta útjukat. Megálltak a sűrűség peremén, majd karmozdulatokkal és egyszerű, de eltérő hangok segítségével egyezkedni kezdtek, s pillanatok múltán óvatosan továbbindultak.

Éppen egy kis tisztásra értek, amikor egyikük figyelmeztető kiáltást hallatott, s már is futásnak eredt. Nyomában a többiek, utánuk pedig hatalmas ugrásokkal egy kardfogú tigris tört előre.

Hamarosan szétszéledtek. mindenki arra futott, amerre látott, s nemsokára egyikük sem tudta, merre menekül a másik.

A kardfogú tigrist azonban ez nem tévesztette meg, s csupán egyet vett üldözőbe közülük. Utol is érte, a földre teperte és végzett vele. Amíg lakmározott, a többiek még mindig céltalanul rohantak tovább.

Sötétség borult a tájra, az égbolton kigyulladtak a csillagok. Félelem és borzalom ülte meg a majomembereket, akik, íme, magányosan bolyongtak a sűrűben és a steppe végtelen térségein. Azt sem tudták, hol járnak; nem ismerték azt a környéket, ahova a rettegett és vérszomjas kardfogú tigris űzte őket.

A koromsötét éjszakában reményvesztetten botorkáltak tovább a szerencsétlenek; mindegyik másutt, és mindegyik egyedül. De egyszerre csak egyikük is, másikuk is fénymű pontot

pillantott meg a távolban. Megindultak a fény irányában, mert tudták, hogy ez nem lehet más, mint a barlangjukban lobogó tűz lángja. Így vezette a tűz világa otthonukba a bolyongókat.

Prométheusz, az ógörög mitológiának ez a titánja, valamikor réges-régen megsajnálta az emberiséget, amely nyomorúságában és tudatlanságában nehezen küzdött meg az éettel. Segíteni akart az embereken, s az Olümposzról, a megszentelt hegyről, a görög hitrege isteneinek lakóhelyéről ellopta a tüzet, és egy üreges botban lehozta a földre. Zeusz, a főisten és a többi isten ura emiatt nagy haragra lobbant; büntetésül Prométheuszt a Kaukázusban egy sziklához láncoltatta, s egy sassal szüntelenül tépette a máját. Később azonban Héraklész, az emberfölötti erővel rendelkező hős megölte a sast, s Prométheusz, a szenvédő emberiség barátja és segítője, egyszerre megszabadult minden kínjától.

Ha Aiszkhülosz ógörög költőnek ez a gyönyörű mondája igaz lenne, akkor Prométheusznak bizonyára már a majomemberekben megesett volna a szíve, és már őket megajándékozta volna a tűzzel.

De bármit mondanak is a régi regék, annyit biztosan tudunk, hogy a kínai majomemberek már ismerték a tüzet. Kétségtelen, hogy nem maguk gerjesztették, s alighanem véletlenül jutottak hozzá. Talán villám gyújtotta meg a steppe száraz füvét, amitől aztán lángra kaptak a bokrok, esetleg a kisebb erdők is. A majomemberek eleinte biztosan féltek a tűztől, menekültek, s barlangjaikban bújtak meg előle. Amikor azonban a tűz vesztett pusztító erejéből, amikor a lángok már nem csaptak oly magasra, és vakító fényük tompult, akkor tán a legbátrabbak

odamerészkedtek a még izzó zsarátnokhoz, szétkotorták a parazsat, s valószínűleg örömük telt a szerteröppenő szikrák sokaságában. S akkor talán valamelyikük egy maroknyi száraz füvet vagy rőzsét vetett a tűzre, s így tudták meg, hogy mivel kell táplálniuk, ha életben akarják tartani. Hogy miképpen került a tűz a majomemberek barlangjába, azt nem tudjuk. De a tanyáikon feltárt hatalmas tűzhelyek arról tanúskodnak, hogy sikerült barlangjukba vinniük a tüzet, amely szüntelenül, nagyon sokáig ott lobogott.

A tűz mérhetetlenül megkönnyítette a majomemberek életét. A ragadozók féltek a tűztől, menekültek előle, s messzire elkerülték. Ám a tűz nemcsak védelmet nyújtott, de meleget is

árásztott maga körül, s fényével a barlang legtávolabbi zugába úzte a sötétséget. Izesebbé vált a tűzbé vagy izzó parázsra dobott hús is. Ezért vadászsákmányukat a barlangba vitték, s a vad húsát tudatosan megsütötték, amely ilyképpen nemcsak zamatosabbá vált, hanem meg is puhult. S végül a tűz volt az, amelynek jóvoltából a kínai majomemberek a nem éppen kedvező, sőt zord éghajlat ellenére is oly sok nemzedéken át fönnmaradhattak.

Tehát a pekingi majomember, ahogy tudományosan mondjuk, a *Sinanthropus pekinensis* volt az, aki az ember Ősei közül elsőként hasznosította a tüzet, noha – amint említettük – maga még nem tudta meggyújtani. A tűz már akkor védelmezőjévé és barátjává lett, s elviselhetőbbé tette számára gyötrelmekkel telt életét. S ettől az ősrégi időtől, immár legalább 300 000 – 400 000 esztendő óta hű kísérője az embernek a tűz.

A majomemberek utódai a *neander-völgyi ősemberek* (*Homo neanderthalensis*) voltak; az elsők, akik már a Homo-fajhoz, tehát az emberi nemhez tartoznak. A neander-völgyiek már sokkal erősebben sugároztak szét Európában, s csontmaradványaikat sok helyütt megtalálták.

A neander-völgyiek csontmaradványainak egyik legrégebbi lelőhelye a Neander-völgyben levő feldhofi barlang, nem messze a németországi Düsseldorftól. Amikor 1856 nyarának derekán a kőtörők a barlangból kihordták az agyagot, a barlang bejárata mellett egy nagyon réginek látszó csontvázra bukkantak. A kőtörők nem sokat hederítettek a leletre, s az agyaggal együtt a csontokat is ledobálták a magas lejtőn a völgybe, amelyben

kisebb folyó kanyarog.

Nagy szerencse volt a tudomány számára, hogy Johann Carl Fuhlrott gimnáziumi tanár, aki a nem messzi Eberfeldben tanított, néhány csontot megmentett. Soroljuk föl a megmentett csontokat: koponyatető, mind a két combcsont, egy egész és egy sérült vállcsont, a medencecsont egy része, sérült kulcscsont és néhány bordatöredék. A csontleletek közül legfontosabb a koponyatető. Mindenesetre érdekes, hogy Fuhlrott azonnal fölismerte: a koponya ősembertől származik. Nézetével egyetértett Schaaffhausen, a neves anatómus is. Amikor a két tanár 1857 februárjában egy bonni tudományos társaság ülésén bemutatta a csontokat és ismertette nézetét, nem részesült elismerésben, s véleményét sem tartották helytállónak, sőt a neander-völgyi ősember csontjai körül hamarosan heves vita robbant ki.

Úgy látszott, hogy a neander-völgyiek egykor létezésében végképp nem hihet senki sem, hiszen olyan ember szállt szembe Fuhlrotték nézetével, mint Rudolf Virchow, aki az idő tájt a leghíresebb tudósnak számított a maga szakmájában, a kortanban, mindenütt tévedhetetlen tekintélynek tartották, márpedig Virchow az antropológusok 1872. évi berlini kongresszusán nyilvánosan kijelentette, hogy a Neander-völgyben talált csontok nem minősíthetők valamilyen ősi jellegű primitív emberfaj maradványainak, hanem olyan embertől származnak, akinek csontjai az átszenvedett betegségek következtében eltorzultak; fiatal korában alighanem angolkór (rachitis), élete végén pedig súlyos köszvény (arthritis deformans) kínozta. Az ember fejlődéséről kialakult nézetek tagadói hangsosan helyeseltek, s nagy volt az örömkük, hogy

Virchow milyen fölényesen elintézte ellenfeleiket. De örömük nem tartott sokáig. Belgiumban ugyanis Spy sur l'Orneau közelében egy patak fölötti hegyoldal Bec aux Roches nevű barlangjában nemsokára két hasonló csontvázat találtak, de ezúttal már nagy mennyiségű, tűzkőből pattintott moustérien jellegű eszközzel és a pleisztocén időszak jelentős állatainak igen sok csontjával együtt. S aztán sorra felszínre kerültek a további leletek Németországban, Franciaországban és másutt, s mind azt bizonyították, hogy nem Virchownak van igaza, hanem Fuhlrott, Schaaffhausen és mások nézete az egyedül helyes, akik azt állították, hogy a neander-völgyi ősemberek tényleg léteztek, s valóban a rendesen fejlett és egészséges embertípust képviselik, ha alakjuk eltérő is a későbbi és mai emberétől.

Hogy miképpen festett a neander-völgyi ember külseje, ezt itt, A nagy felfedezés című elbeszélésben írom le, s egyúttal azt is elmondom, hogyan és miért pusztult el a feldhofi barlangban. Talán nem egészen úgy történt, ahogy elmesélem, de ez már nem olyan fontos.

A NAGY FELFEDEZÉS

A meredek mészkősziklák közé zárt festői völgy mélyén ezüstszalagként kis patak villázott. Ahol a sziklák szűk katlanba szorították a völgyet, a kristálytiszta víz a tavaszi áradásokkal odagörgetett kövek közt csörgedegett tovább; a nagyobb köveket megkerülte, vagy átsurrant rajtuk, mint holmi kis vízesés. A patak csobogása derűs dallamuktól zsongó vidám

dudorászsra, fel-felcsattanó trillázásra hasonlított. De ahol a sziklafalak szorítása engedett, és a völgy kitágulhatott, ott a patak is szélesebbre nyújtózkodott, s rohanó vize némelyütt fűzfákkal szegélyezett csöndes kiöntésekben pihent meg. A fűzfaágakon mozdulatlanul, de fürkésző tekintettel csodaszép, fekete csőrű jégmadarak ültek, zöldeskék hátukon a zafír színében pompázó nagy, csillogó folttal. Itt elhalkult a patak csobogása, táncoló hullámai sima víztükörre szelídültek, amely csupán akkor gyűrűzött föl, ha a jégmadarak megvillanó nyílként csapódtak a vízre, hogy megkaparintsák a mélyből felbukkanó apró halakat.

Lejjebb, a már kiszélesedett völgy nagy tálra emlékeztető mélyedésében, amelyet az időnként megduzzadt patak vize el-elárasztott, hosszúra nyúlt mocsár terült el. A buján tenyésző fű, a kálmos dús növényzete és a magasra nőtt náddal borított kisebb szigetek fölött a hanyatló nap utolsó sugarainak fényében könnyű párafelhők emelkedtek a magasba, s a mocsárgőzök az elhalt növényzet korhadó maradványainak áporodott szagával fertőzték meg a levegőt.

A zöldellő fű és a magas mohaszőnyegek között egy foltos szalamandra igyekezett a mocsár közepén éktelenkedő, szennyes vizű pocsolyába. A fű zizzene megzavarta a szikkadt iszapkupacok tetején megtételepedett, sütkérező békák nyugalmát, s az egyik béka, alighogy meghallotta a gyanús zörejt, már is ugrott, és nagy ívben huppant a pocsolyába, csak úgy fröccsent szerte a víz. A többi béká rémülten és tétovázás nélkül ugrott utána; egymás után a sötét iszapba fúródtak,

oktalan félelmükben nem is sejtve, hogy dülledt szemük voltaképpen csak egy kis, ártalmatlan foltos szalamandrát

pillantott meg.

Mihelyt véget ért a vízbe ugráló békák plattyogása, ismét csend ülte meg a tájat, a delelő nap tüzétől átforrósodott levegőben még csak madárfüty sem hallatszott.

A mocsarat cserjekoszorú ölelte körül; a bokrok sűrűjéből itt-ott hatalmas oszlopként óriástölgyek emelkedtek ki, melyeknek számtalan ága széles koronává terebélyesedett. Rengeteg gyökerük keresztül-kasul behálózta a földet, nehogy kiboruljanak a vastag fatörzsek az ingoványos talajból. A gyökerek csavarodtak, keresztezték egymást és összefonódtak, de néhanapján mégis előfordult, hogy a fák nem tudtak megbirközni a heves szélviharok és tomboló förgetegek erejével.

Az irtózatos erő egyiküket-másikukat gyökerestül kifordította a laza talajból, s a vén faóriások visszahagyott mély gödre és kidűlt törzse fölött olyan összevisszaságban meredtek az égnek az ágak és gyökerek, mintha csak valamilyen nagy és torz polip karjai lettek volna. A halott tölgyek helyén azonban gyorsan kisarjazott a növényzet, s a verőfényes áradatban sóvárgón tört a magasba, egyre közelebb a napfényhez.

Egy alkalommal egy vaddisznócsalád pihent meg a mocsár partján. A vén emse nem sokat tétovázott, belegázolt a sekély vizű dagonyába, hempergett a puha és átmelegedett iszapban, mit sem törődve azzal, hogy letiporja az ott tenyésző kálmos sűrű szövedékét. Utána néhány vadmalac is a mocsárba iramodott, hogy a fülleddt melegben szintén fölfrissüljön. Vidáman kergetőztek, hancúroztak a malacok, amíg csak csinosan csíkozott gúnyájukat föl nem váltotta a fekete és nehéz szagot árasztó iszapköntös. Szertelen jókedvükben hirtelen szétfutottak, de a következő pillanatban már megint anyjuk

körül szorongtak; röffentettek, sivalkodtak, mintha túl akarták volna lármázni egymást.

Ám az egyik malac hamarosan meguntta a játékot, s vándorútra kelt a mocsár mentén; kövér csigákat, hízott hernyókat, bogyókat és egyéb hasonló ínyencségeket keresett. Annyira belemerült a turkálásba és cserkészésbe, hogy észre sem vette, milyen messze elkalandozott az anyjától és testvéreitől. A torkosság diadalmaskodott az óvatosság fölött.

Az elbarangolt malacot már hosszabb idő óta szemmel tartotta egy különös vadász. Középkorú lehetett, nem túl magas, de annál vállasabb és izmosabb. Egy vén tölgyfa vastag törzse mögött bújt meg, amelynek alsó ágai majdhogyt a földig

hajoltak. Kicsit görnyedten állt, de nem az öregség súlya alatt, s nem is azért, mert támadó állásba helyezkedett, hanem mert gerincoszlopának alakja nem engedte, hogy egészen fölegyenesedjék. Durva vonásai bizonyos fokig állati jelleget kölcsönöztek arcának. Pofaszerűen előreálló, duzzadt ajkai között nagy és erős fogak villogtak, amelyek hatalmas állcsontból nőttek ki. Alsó állkapcsa lekerekedett, mint a majmoké. Erősen hátraívelt homlokú feje alacsonynak, előlről szélesnek, oldalról tornyosnak tűnt fel. Húsos arcából alig állt ki a tömpe, széles orr. A kidudorodó, tömör homlokeresz alatt mélyen ülő szemek a vadászat feszült várakozásának izgalmában tüzeltek. Keze hosszabb volt, mint a lába, s markában nagy, egyik végén hegyes követ és bütykös husángot szorongatott görcsösen. Csupa izom testét bronzszínre égett a nap; hátát, mellét és lábát hosszú, fekete szőrzet takarta, no meg por és piszok lepte be. Mellkasán

– alighanem a barlangi medvével megvívott küzdelem régi emlékeként – néhány forradásos seb szántott végig; hogy a

medve mancsának beforradt nyomai hol végződtek, azt a vadász dereka köré csavart állatbőrtől nem lehetett látni.

A furcsa vadász mohó figyelemmel követte a vadmalac minden mozdulatát, amely mit sem sejtve, elégedett röfögéssel tarkált, s a csemegézés örömén kívül semmi egyéb nem érdekelte.

Vadászunk elérkezettnek látta a pillanatot, hogy előlépjen rejtekéből, a hatalmas tölgy törzse mögül; hátrafeszítette a kezét, és rettentő erővel odavágta az éles követ gyanútlan áldozatához.

A kő végigsűvített a levegőn, s jókorát puffant a malac fején. Az állat megroggyant, de aztán feltápászkodott, és a közeli

sűrűbe menekült. A yégyzetes találattól csupán az mentette meg, hogy éppen akkor fordította felre a fejét, mikor a kő már a levegőben repült, s így csak a lapjával érte. Máskülönben bizonyára leterítette volna. De azért így is heves és éles fájdalmat érzett. Dühödten felüvöltött, majd szorongó félelmében visítözni kezdett, mert észrevette, hogy hosszú léptekkel valamilyen fura alak közeledik hozzá, aki görcsös fütykössel hadonászik a feje fölött. Sohasem látott még hasonló lényt, de a közeledő vad tekintete semmi jóval sem biztatott. S most a félelem és rémület újabb üvöltése hasított végig a tájon.

Mielőtt azonban a támadó áldozatához érhetett volna, hogy vaskos botjával agyonverje, összetört ágak és gallak fenyegető recsegése-ropogása közben széttárult a sűrűség zöld sáncfala, s vadul, tajtékszó dühvel és haragos horkantásokkal előrontott a kicsinyeiért aggódó hatalmas emse.

A veszedelem közeledtére a megrejtett vadász gyorsan hátrafordult, eldobta fegyverét, s rohant vissza a vén tölgyfához.

Mihelyt odaért, megragadta kezével a legalsó ágat, és a magasba akart kúszni. De egy szempillantásnyit késsett. S a másodpercnek ez a töredéke elegendő volt arra, hogy a felingerelt vaddisznó éles agyarával belemarjon a lábába. Egyetlen rándítással egészen a csontig fölhasította a vadász lábszárán a húst. A borzalmat sebből patakban ömlött a vér, s a súlyosan sérült vadász csak erejének minden megfeszítésével tornázhatta föl magát a nagyobb biztonságot ígérő magasabb ágakra.

Amikor a felbőszült vaddisznó ráeszmélt, hogy malacának támadóját nem érheti el, dühös futkározással kerülgetni kezdte a fát, nagyokat horkantott és csattogtatta a fogát. De kicsinyének ijedt vinnyogása és többi malacát féltő anyai ösztöne hamarosan arra készítette, hogy abbahagyja az értelmetlen ostromot, s eltűnt a sűrűben.

A sebesült vadász ezalatt csendben üldögélt az ágon, s görcsösen odaszorította magát a fa termes törzséhez. Mély sebéből még mindig csurgott a vér, amely odalent nagy tócsában pirosra festette az avart. De a vérrel együtt a vadász ereje is fogyott. Egyre gyengébben és ernalmasabban kapaszkodott a faágba, s időnként minden elsötétült előtte.

Hosszú idő után, nagy fájdalmak közepette mászott le a fáról, s féllel ájultan, céltalanul vonszolta magát előre; csak el innen, csak minél messzebb a szerencsétlenség színhelyétől!

Keserves volt ez az út, tele gyötrelemmel és fájdalommal.

Aztán egyszerre csak a földre roskadt.

Mozdulatlanul feküdt, egyetlen sóhaj sem hagyta el az ajkát, mint akiből elszállt az élet. Halálos sápadtság öntötte el ritkás szakállal benőtt arcát, mélyen beesett szeme mintha örökre lezárt volna. Elvesztette eszmeletét, aminek jóvoltából

legalább egy időre megszabadult gyötrő fájdalmaitól.

Nagy sokára ismét magához tért.

De továbbra is mozdulatlanul feküdt. Néha ránézett csupa vér lábára; szemében mérhetetlen és reménytelen rémület tükrözött, ilyen tekintete csak annak lehet, aki tudja, hogy minden elveszett.

Hirtelen tikkasztó szomjúságot érzett, amely égette száját és fojtogatta torkát. Nagy nehezen feltápászkodott, tántorogva megindult, s amerre ment, vérrel festett nyomok maradtak utána.

Megint összeesett és ismét fölállt.

Az olthatatlan szomjúság könyörtelenül hajtotta előre.

Inkább botladozott, mint lépett, minduntalan megpihent, a fák törzséhez támaszkodott, nehezen lélegzett, de hangtalanul, jajszó nélkül tűzte kínjait.

Végre a patakhoz ért. Holtfáradtan rogyott a part peremére, s láztól felpattogzott ajkát a vízbe mártotta. Hosszan és mohón ivott, mint aki az üdítő itallal nemcsak a testét emésztő belső tüzet akarja oltani, hanem pótolni szeretné elfolyt vérét is. Aztán lemosta arcát, vizet csurgatott a mellére és karjára, s úgy-ahogy felfrissülni leheveredett az alacsony fűzfa árnyékába.

Nyugodt pihenése azonban rövid ideig tartott. Az elviselhetetlennek tetsző fájdalmak ismét megrohanták elgyötört testét, hasogatták és marcangolták kíméletlenül, kegyetlenül. De nemcsak a fájdalom kínozta, hanem a szíve is elszorult a félelemtől és aggodalomtól, amikor rádöbbent, hogy

ereje elhagyta, s talán még a gyáva barlangi hiéna támadásával szemben is tehetetlen lenne. Tudta, hogy itt nem maradhat,

tovább kell hurcolnia kínjait, egyre messzebb és messzebb innen, amíg rejteket nem talál, amely nemcsak a ragadozó vadak, hanem az éjszaka sötétjének rémei ellen is oltalmat nyújt.

S újból útnak indult.

A patak partján vánszorgott, néhol csak kúszva juthatott előbbre, sőt ha áthatolhatatlan sűrűség került az útjába, a vízbe is belegázolt. A tovarohanó víz sodra letépte lábáról a megalvadt vércsomókat, s a megbolygatott sebből ezer fájdalom sugárzott szét teste minden porcikájába. A szivárgó vér pedig pirosra festette a patak kristálytiszta vizét.

De a szerencsétlen vadász útja még nem ért véget, még mindig nem találta meg azt a zugot, amely biztonságot ígért. Kimerülten, elkínzottan megint a földre roskadt. Messze járt már attól a helytől, ahol oly súlyosan megsebesült, ahol sorsa beteljesedett.

Ott feküdt a füves patakparton, s zihálva lélegzett. Ahogy valamelyest jobban érezte magát, fölemelkedett és körülnézett a tájon. S végtelen szomorúsággal teli tekintete most megakadt egy kis barlangon, amely meredek mészkősziklák lejtőjéről sötétlett felé. Szemében egyszerre föllángolt az örööm tüze, s nem volt már más vágya, mint hogy a kis barlangban találjon utolsó menedékre. Jól tudta ugyanis, hogy nem sok ideje van már hátra. Ha pedig meg kell halnia, legalább olyan helyen haljon meg, mint ahol lobogó lángok világánál és társai körében majdnem egész életét eltöltötte.

Összeszedte minden erejét, és elindult utolsó útjára, amely rövid volt ugyan, de annál nehezebb. Többszörre csak kúszott, mert tántorgó lepteivel nemigen jutott előbbre. Amikor odaért a

meredek sziklafalhoz, amelyet meg kellett másznia, megtérése a kínszenvedések útjává változott. Megkapaszkodott a szikla kiszögelléseiben, hasadékaiban és hézagaiban, megragadta a bokrok kiálló ágát, s izmos karjának maradék erejével vonszolta elcsigázott testét mindig egy darabkával följebb. Nehéz küzdelmében ép lábával is segített magán. Néha a meglazult kő vagy a sziklahézag elmállott éle nem bírta a súlyos test terhét, s levált törmelékként a mélybe porzott. Ilyenkor a sebesült vadász nagyon csuszamlott, s addig esett egyre lejebb, amíg felvérzett ujjaival ismét sikerült valamiben megkapaszkodnia. A sérült láb az újabb kínok kínjával sajdult föl, valahányszor egy éles szikla vagy tüskés cserje beletépett a vadász testébe. De nem törődött

a sokasodó sebekkel és megpróbáltatásokkal, megint és újból nekigyürközött, hogy folytassa útját a kis barlanghoz.

Nagyon sok idő telt el, amíg gyötrelmes zarándoklásának céljához érkezett.

Amikor végre fölkúszott a barlang előtti kis fennsíkra, összetört testének számtalan sebéből szivárgott a vér, s végtelen kimerültségében újra önkívületbe esett.

Sokáig hevert szinte élettelenül.

Esteledett már, amikor magához tért. A sötétedő égen kigyulladt a sok százezer csillag, a világmindenség mélységeiből előbújt az ezüstös hold, sápadt fénye elárasztotta az egész tájat. Az agyongyötört vadász kinyitotta szemét, s az első, amit meglátott, a barlang sötét bejárata volt. Megremeggett az örömtől, hogy csupán néhány lépést kell tennie és biztonságba jut; már csak néhány pillanat, s útja véget ér.

Föltápászkodott, s egypár botladozó lépés után a barlangban találta magát.

Sötétség leselkedett rá mindenünnen, csupán a bejárat közelében világította meg a barlangfalat keskeny sávban a hold szelíd ezüstje. Félt a sötéttől, amely csupa borzalom és nyomorúság, titokzatosság és furcsa rémület. Ott akart megpihenni tehát, ahol legalább egy kevéske fény derengett.

Mindössze néhány lépést kellett tennie, s odaért, ahova vágyott.

Nem ült le; a barlang megvilágított falához támaszkodott, s elmerengve tekintett az éjszakába. A hold halvány fényében fürdő táj békés csöndjét semmi sem zavarta. Szemében szomorúsággal, hangtalanul és mozdulatlanul nézte az elébe tárult képet, mintha csak búcsúzott volna a világnak attól a kis darabjától, amelytől mit sem kapott ingyen, ahol mindenért magának kellett igen nehezen megküzdnie, de amely mégis annyira a szívéhez nőtt.

Mereven, gondolatokba merülten nézett, s egyszerre csak, mint akit elgáncsoltak, hirtelen a földre zuhant, és fejét egy éles kőbe ütötte. A kicsi sebből kibuggyant a vér, de erről ő már nem tudott, már nem érzett újabb fájdalmakat. A halálos ájulat megfosztotta tudatától és megszabadította gyötrelmeitől.

Halott volt.

Ott feküdt elhagyottan a sötét barlang bejáratában, halott arcával a holdfényes éjszakát és azt a tájat bámulta, ahol született, ahol élt, s amelyet oly nagyon szeretett.

Hosszú, nagyon hosszú ideig (ki tudja, talán 100 000 esztendeig vagy „csak“ 70 000 évig) pihent a szerencsétlen vadász a kis barlang háborítatlan nyugalmában. Sírja fölött elszáguldott a végtelen idő, míg azután az 1856-os nagy felfedezés megzavarta örök álmát.

Néhány százezer évvel a neander-völgyiek előtt történt, hogy a majomemberek munkaeszközt vagy fegyvert próbáltak készíteni. Már nem elégedtek meg bármilyen véletlenül talált éles vagy hegyes követ, maguk akarták megadni a kőnek a megfelelő alakot és élességet. Hosszú időbe telt és mérhetetlen fáradtságba került, amíg az ember jó és célszerű kőeszközt vagy fegyvert tudott készíteni. Bizonyára nagy leleményességről kellett tanúságot tennie és sok-sok türelemre volt szüksége, amíg kielégítő eredményt sikerült elérnie. Egész biztos, hogy a kudarc okozta bosszúságában sokszor eldobta a követ, de aztán mégiscsak utánanyúlt, megint fölvette, s újból megkísérelte, hogy a megálmodott eszköznek vagy fegyvernek megadjá a kellő formát. A sikertelenség nem kedvetlenítette el, minden újra és újra kezdte, amíg végül is türelme és szívóssága meghozta a győzelmet, s el tudta készíteni a kívánt alakú és a célnak megfelelő kőeszközt vagy fegyvert. S mihelyt szert tett erre a tudományra, rögtön erősebb lett a létért vívott harcban. A kőeszközök előállításához a tűzkő szolgáltatta a legfontosabb nyersanyagot. De ha nem akadt a közelben tűzkő, a homokkő,

mészkő, kvarckő és egyéb kőzet is megfelelt.

Valaki tán furcsának találhatja, hogy éppen a jelentéktelen külsejű követ, mindenekelőtt a tűzkövet kell az egész emberi kultúra alapjának tekintenünk. Márpedig ebben semmi furcsaság sincs. A tűzkőből kipattanó szikra nyomán lobbantak magasra azok a lángok, amelyek fénye kivezette az embert az őskor sötétségéből. Az embernek a tűzkő segített az élet nehéz küzdelmeiben, s az ősember lassan fejlődő kultúrájának megbízható kísérője volt. A tűzkő az ember erejének első jelképe, tűzkőből készült az ember első munkaeszköze és első félelmetes fegyvere is. Tűzkővel a kezében indult el az ember a világ meghódítására.

Tehát a kő a neander-völgyiek, akárcsak elődeik és utódaijk számára is sokkal értékesebb volt, mint például az arany, amely a mai emberiség többségét rabszolgaságban tartja. Ez a magyarázata, hogy megírtam a Kő és arany című elbeszélést.

Az idősebb kőkorszak, vagyis a paleolit legfontosabb jellemzőinek a kőeszközöket és kőfegyvereket kell tartanunk. Mivel ez a korszak mérhetetlenül hosszúra nyúlt (legalább 500 000 évvel ezelőtt kezdődött és időszámításunk előtt körülbelül 15 000 esztendővel ért véget), nem csodálkozhatunk, hogy a kőeszközök és kőfegyverek megmunkálásának technikája bizonyos fejlődési szakaszokon ment át; ezek aztán annak a felosztásnak alapjaivá is váltak, amely a korszak emberiségének kulturális fejlődését szemlélteti. (Lásd a könyv végén közölt vázlatot!)

Noha ma már nem lepődünk meg azon, hogy a megmunkált kövek valamikor régen a paleolit emberének munkaeszközei és fegyverei voltak, a leletek feltárasának idején a kutatókat

nemegyszer fogadta bizalmatlanság. Boucher de Perthes régiségkereskedőnek, aki a múlt század harmincas éveiben a normandiai Abbeville mellett a Somme hordalékában ilyen leletre bukkant, sokáig kellett harcolnia, amíg elhitték neki, hogy paleolit kori ember által készített kőeszközöket és fegyvereket talált. Leleteiről ötkötetes könyvet adott ki, amely nagy felháborodást és sok haragot váltott ki, sőt a könyv szerzőjét még meg is mosolyogták. A régiségkereskedő a támadások célpontjába került. Azt állították róla például, hogy ez a falusi régiségbarát nem ért a tudományhoz, leletei hamisítványok, könyvét pedig már csak azért is a legszigorúbban el kell ítélni, mert ellenkezik az egyháznak az

ember teremtéséről szóló tanításával. Kereken tizenöt esztendeig harcolt Boucher de Perthes ellenfeleivel. Ki tudja, győztesen került volna-e ki ebből a harcból, ha két neves angol tudós, Lyell és Prestwich, még életében segítségére nem siet. Az angol tudósok fölkeresték a Somme völgyét, átkutatták a kavicshordalékot, részletesen áttanulmányozták a régiségkereskedő gyűjteményét, s aztán kijelentették, hogy Bouche de Perthes állítása megfelel a valóságnak. Bár az igazságért és tudományos haladásért ezúttal is harcolni kellett, a végén Lyell és Prestwich kiállása mégiscsak elég volt ahhoz, hogy az akadékoskodók egyszerre mind elhallgassanak.

KŐ ÉS ARANY

Óvatosan nézett körül az a néhány neander-völgyi vadász, aki az imént bukkant föl a szűk sziklaszoros kapujában, s

meglepetten állt meg a tágas és napsütötte völgy peremén, amelynek mélyén széles folyó kanyargott.

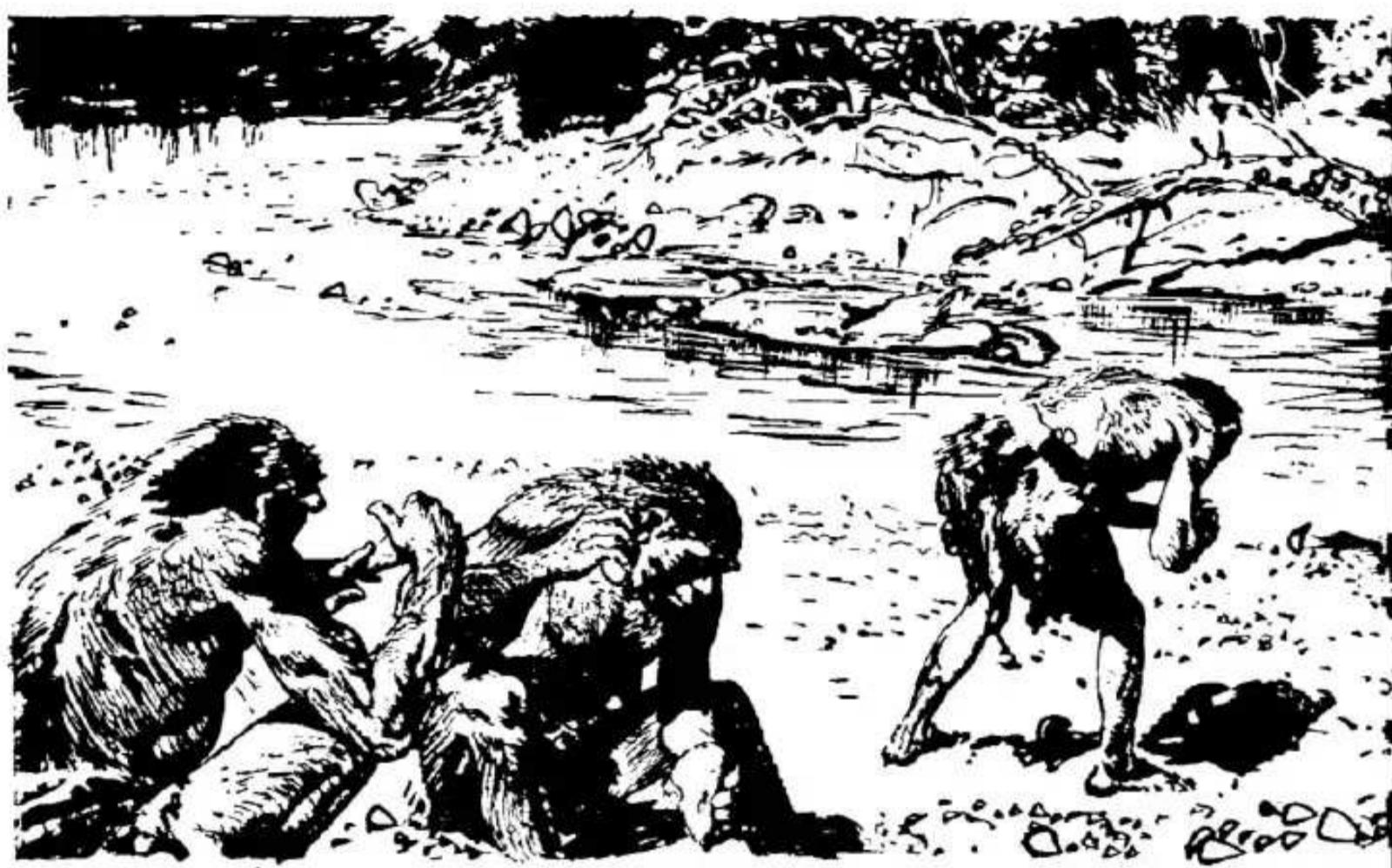
A vadászok a mogyoróbokrok takarásában észrevétlenül vehették szemügyre az elübük táruló környéket. Figyelmesen vizsgálták a fövenyes és kavicsos, néhol fűzfákkal tarkított sík folyópartot. A füzeseket itt-ott keskeny ösvények, a szomjas vad váltói szeldelték át, amelyeken a sok állat esténként az itatóhoz vonult.

Hosszan és kutató tekintettel fürkésztek a vadászok a völgyet, mintha kitörölhetetlenül emlékezetükbe akarnák vésni mindenzt, amit látnak, mintha máriss számot akarnának venni azzal, hogy mit kaphatnak a völgytől, s milyen áldozatokat

követel majd tőlük az elvett jayakért.

Ez volt az első portyázásuk ezeken a végeken. De az egész itteni tájat sem ismerték jól, hiszen csak nemrég vált otthonukká. Előzőleg valahol messze innen tanyáztak. Amott száraz és meleg volt a barlangjuk, s környéke vadban bővelkedett. A gyümölcs, az ízletes gyökér és zamatos gumó sem hiányzott. Ám ezt a viszonylagos jólétet lassanként gondterhesebb napok váltották föl. A növényzet egyre fukarabbal osztogatta kincseit, a szüntelenül hajszolt vad pedig szétszéledt. Így aztán a gond és éhség mind gyakoribb vendég lett a vadászok barlangjában. Nem maradt más hátra, mint hogy a kis csapat elhagyja a barlangot és azt a tájat, ahol addig élt, s új otthon keresésére induljon. Néhány napos vándorlás után a vadászok rátaláltak az új barlangra és új vadászterületre, s most éppen szemlét tartottak, hogy meggyőződjenek, vajon elég gazdag-e. De nemcsak erre voltak kíváncsiak. Azt is meg kellett állapítaniuk, nincs-e ezen a tájon, ahol most le szándékoztak

telepedni, már más csoport, amely, ha netán erősebb, aligha tűrné, hogy vadászterületére idegenek tolakodjanak be. Bizonyára nem riadna vissza az ádáz és könyörtelen harctól sem. Tehát a vadászoknak az új környék átcserkészésékor a legnagyobb elővigyázatosságot és éberséget kellett tanúsítaniuk.

De miután, amerre szemük ellátott, semmi sem mozdult, és nem észleltek semmi gyanúsat, megindultak a folyóhoz. Hamarosan a folyópartra értek. Nem gázoltak a vízbe, a víz most nem érdekelte őket, viszont annál nagyobb kíváncsisággal vizsgálták a puha és nedves homokban felfedezett nyomokat, amelyeket az itatókhoz járó szomjas állatok hagytak hátra. Ezeket a nyomokat annyira érdekesnek találták, hogy most már alaposabb terepszemlére indultak, mert nem csupán azt akarták megtudni, honnan és hova vezetnek a vad csapái, hanem azt is, milyen az a vad, amely erre jár. Éhes farkasként vetették

magukat a nyomokra. Végigpásztázták a homokos területeket, behatoltak a füzesek sűrűjébe, s föl-fölhangzott az örömteli kiáltása, ha valamelyikük új nyomra talált. A csapák sokasága és változatossága elégedettséggel töltötte el őket, hisz meggyőződhettek, hogy ez a vidék apró- és nagyvadban egyaránt bővelkedik. Immár egyéb dolguk sincs, mint hogy a vadat fölkutassák és tőrbe csalják. Márpedig ehhez értettek, s így nemsokára megint vége az éhségnek, nyomorúságnak és nélkülözésnek.

A gazdag zsákmányok reményében bolyongtak tovább a parton.

A portyázó vadászok csapata épp egy éles kanyar mentén haladt, ahol a homokot egyre több és nagyobb kavics, minden több és darabosabb kőtörmelék váltotta föl. Durva folyami hordalék volt ez, a legkülönbözőbb kőzetekről levált rengeteg kő és sziklagöröngy, amelyet a hömpölygó víz vándorútja során

medrébe gyűjtött, magával görgetett és alkalmas helyen ismét lerakott.

Egyszer csak a cserkészők egyike hirtelen lehajolt, s a szerte heverő, tojásdad alakú kövekből fölvett egyet, amely gyönyörűen csillogott a nap fényében. Néhány pillanatig kíváncsian és meglepetten nézegette, majd fölkiáltott, s intett társainak, hogy jöjjenek közelebb. Amikor mindenjában odafutottak és körülállták, megmutatta nekik, hogy milyen csodálatos szép követ talált. Nyitott tenyerén aranyércet tartott, amely sárga fénnyel ragyogott a delelő nap sugarainak tüzében.

A csoport legtapasztaltsabb vadászai is leplezetlen kíváncsisággal és meglepetéssel forgatták a csodás kődarabot, amilyet eddig sohasem láttak. Gyönyörködtek villázó fényében, amely mindenkor másféle villant, ahányszor csak Mám, aki a követ találta, mozdított egyet a tenyerén. De az ámulatot csakhamar dévaj játék váltotta föl: kézről kézre adták, egymásnak dobálták a követ, majd a magasba hajították és ügyesen elkapta, s mindez után a követ a sápadt fényben tündöklő aranyat a tűzű nap megcsillogtatta.

Most találkozott először az ember az arannyal, s nem látott benne értéket. Sok időnek kellett eltöltenie, amíg a késői ivadékok ennek a csillogó fémnek a kedvéért megfeledkeztek a józan ész minden erkölcsi törvényéről és szívük sugallatára sem hallgattak, amíg az arany hideg ragyogásáért vállalták, hogy lelküüsmeretüket az álnokság, szélhámosság, hazugság és árulás bűne terhelje, amíg az aranyért hajlandók lettek föláldozni minden, lelkük nyugalmát és testük egészségét, amíg az arany imádatában megtanultak csalni, lopni, söt gyilkolni is.

Nem sokáig szórakoztak a vadászok a csodaszép kővel. Az ősz Guan elégelte meg elsőként a játékot, s továbbbindult a folyóparton. Amint az előbb Mam, most ő kiáltott föl, s amikor társai ránéztek, hogy mi történt, magához hívta őket. Pillanatok alatt mellette termettek, Guan pedig derűs ábrázattal mutatott a kisebb-nagyobb tűzkődarabokra, amelyekből szintén akadt bőséggel a hordalék között. Már le is guggolt, kiválasztott egyet a sok tűzkőből, s egy másik kővel valamilyen szerszámot kezdett formálni belőle. A többiek sem tétlenkedtek, követték öreg társuk példáját, és munkához láttak. Nemsokára ütemes kopácsolástól és a tűzkőről lepattintott szilánkok süvítésétől hangzott az egész folyópart.

Mam, aki utolsónak ért oda, végigpillantott szorgoskodó társain, s csak ámult-bámult a megszámlálhatatlanul sok tűzkő láttára. Boldogan állapította meg, hogy az új otthon keresése közben milyen gazdag vidékre vezérelte őket a sors. Hiszen nemcsak vadban bővelkedik, hanem két kézzel szórja előük a tűzkövet is, amelyből olyan könnyen készíthetnek különböző fegyvereket és szerszámokat. Tekintete a tenyerében szorongatott ércdarabra esett, s nagy lendülettel messze hajította az aranyat. S amíg a csillagó kődarab magasan, nagy ívben végighasította a levegőt, majd eltűnt valahol a folyómeder mélyén, már Mam is társai mellé telepedett, hogy a tűzkőből ökölkövet faragjon. Az aranyrögről és remegő fényéről már meg is feledkezett. Eljátszadozott vele, aztán eldobta, mert az aranynak nem tulajdonított olyan értéket, mint a későbbi utódok.

Sokáig ültek a vadászok a folyóparton, s a tűzkőből marokkőveket, egyéb fegyvereket és szerszámokat készítettek.

Úgy elmerültek a munkában, hogy észre sem vették a közeledő napnyugtát.

De mit számított most az idő, amikor ma, itt a folyóparton ilyen nagy kincs birtokába jutottak! Ugyan miért is gondolnának a hazatérésre, miért is vágyódnának tábortüzük mellé, amikor a tűzkövet olyan könnyen alakíthatják át a kívánt szerszámmá vagy fegyverré! Miért hagynák itt márás ezt a helyet, s miért ne örvendeznének az előttük heverő kitűnő nyersanyag sokaságának láttán! Úgy bizony, a tűzkő nagyobb értéket jelentett nekik, mint a világ minden aranya. A tűzkövet már jobban át tudták alakítani szerszámmá, mint elődeik; olyan eszközé formálhatták, amely segített az élet nehézségeinek leküzdésében és abban a harcban, amelyet azért folytattak, hogy egyre magasabbra és előbbie jussanak.

A szabadtáborok, taborhelyek némelyikében talált leletek lehetővé teszik, hogy alaposabban megismerjük a neander-völgyi ősvadászok életét. Mindenekelőtt azt szögezzük le, hogy kisebb csoportokban éltek. Bogyókkal, gumókkal, gyökerekkel és az elejtett állatok húsával táplálkoztak. Legfőbb húsételüket az apróvad szolgáltatta, amelyet agyonhajszoltak vagy lesből jól célzott kődobással terítettek le. Alkalmilag nagyvadat is sikerült elejteniük; igaz ugyan, hogy ehhez már vadászfurfangra volt szükség, amelyet valamelyik éles eszű vadász talált ki, aki jól megfigyelte a környék adta lehetőségeket. Ha valamilyen hatalmas termetű, főként fiatal és tapasztalatlan vad például szél döntötte faóriás gödrébe esett,

ez a vadászok egyikében-másikában fölvethette azt a gondolatot, hogy a vad váltoin mesterségesen is lehetne ilyen gödröt készíteni, és gallayakkal, gyeppel, földdel kellene az állat számára észrevehetetlennek tenni. Erről szól ez az elbeszélés. Ogi a neandervölgyi ősvadászok taubachi csoportjának tagja volt, s egy jó ötlet segítségével *Palaeoloxodon antiquus* fajtájú, fiatal őselefántot sikerült zsákmányolnia. A taubachi szabadtábor leletei azt is elárulják, hogy az ősvadászok a vadászat színhelyéről nagyobb húsdarabokat vittek táborüzükkhöz; erről tanúskodnak a tűzhelyen talált égett csontok. A hosszú csontokat fölhasították, hogy hozzájussanak a velőhöz. De szétverték a zsákmány koponyáját is, hogy az agyvelőhöz férkőzzenek, amely szintén ínyencfalatnak számított.

OGI FURFANGJA

Ezer és ezer virággal telehintett verőfényes rétet zárt magába az a tágas völgy, amelynek tekнőjében mint ezüstsosalag kígyózott a folyó. Medre mohón nyelte el a vidáman csobogó patakok és a meredek hegyoldalak hasadékaiból buzogó források kristálytiszta vizét.

Körös-körül erdőrengeteg terült el, hatalmas oszlopokra emlékeztető, terebélyes koronájú fákkal és sejtelmes, áthatolhatatlan sűrűkkel. Lenyűgözőn szép és csendes volt ez az őserdő, ha a napsugarak áradatában fürdött, félelmetes és haragosan morajló szélviharok, förgetegek idején.

A szélesen fodrozódó folyó mentén, egy bükkóriás aljában

neander-völgyi emberek tanyáztak.

Mindössze néhány alacsony és rozzant viskó állt itt, amelyet vékony fatörzsek ből hevenyésztek össze, gallyakkal és bőrdarabokkal födtek be, gyepkockákkal és nagy csontokkal raktak körül. Talán nem is viskók, inkább csak kezdetleges tákolmányok voltak ezek, amelyek azt a célt szolgálták, hogy oltalmat adjanak az éjszaka hidege, a tomboló szelek és a lezúduló esők ellen, mert máskülönben a harmadik, vagyis utolsó jégközi időszak kedvező éghajlatának jóvoltából a neander-völgyi emberek, akik ebben a korban éltek, napjaikat túlnyomórészt a szabad ég alatt tölthették.

A tábor férfiai most épp a hamvadó tűz mellett üldögéltek, odébb néhány borzas asszony heverészett. A tó partján gyermekszereg játszott; a napbarnított, mezteles gyermektestek hol itt, hol ott cikáztak féktelen futkározás, vidám kergetőzés és éktelen rikoltozás közepette.

A nyári nap még magasan járt az égbolton, s fénnyt, meleget ontott a tájra.

Valahonnan messziről egy fiatal vadász igyekezett a táborhoz.

Arcáról verejték patakzott, zihálva lélegzett, de azért rohanásán nem lassított. Nem kerülgette az útját álló akadályokat; emitt egy kidűlt fa törzsén ugrott át, amott pocsolyán gázolt végig, s ha kellett, a sűrű bozótossal is megbirkózott. Minél hamarabb, a legrövidebb úton akarta elérni a tábot.

Látszott rajta, hogy sietős a dolga.. Nem tekingetett jobbra-balra, mint máskor, nem nézett körül óvatosan a tájon,

nem állt meg egy pillanatra sem, sőt még az sem érdekelte, vajon nem leselkedik-e rá valamilyen veszedelem.

Kisebb cserjéshez érkezett. Gyorsan eltűnt benne, s amint a másik oldalon is áttörte a bokrok zöld torlaszát, ott lobogott előtte az őrtűz, amelyet társai élesztgették. Megállt, ujját az ajkához emelte, és kifulladtan fölmordult. Mihelyt azonban észrevette, hogy társai félreértik, s abban a hiedelemben, hogy vészírral jött, fürgén talpra ugrottak és vagy hegyes marokkötet, vagy jókora görcsös husángot ragadtak, előbbie lépett és tagadólag hadonászott a karjával, mintegy jelezve: nincs semmi baj, semmiféle veszedelem nem fenyeget. S aztán továbbrohant a tábor irányában.

Kimerülten és izzadtan végre céljához érkezett. Csurgott róla a veríték, melle vad ütemben hullámzott. Porlepte teste megremeggett, mint akit a hideg ráz. Arcát megviselte a fáradtság, de a szeme csak úgy csillogott.

Társai hozzáléptek, körülállták, ő pedig tagolatlan és összefüggéstelen szavakkal, no meg heves mozdulatok segítségével tudtukra adta, hogy milyen példátlan tettet sikerült végrehajtania. Amíg beszélt, lélegzete el-elakadt az izgalomtól, tekintetéből sugárzott az önelégült büszkeség. A többiek elképedten hallgatták, lelkes kurjantásokkal és élénk taglejtésekkel kísérték szavait.

A bátor szívű Ogi, ahogyan a többiek a csoportnak ezt a legmerészebb, legrátermettebb és legravaszbabb fiatal vadászát neveztek, rendre elmondotta, hogy kóborlásai során egy alkalommal látta, amint egy kis elefánt sekély gödörbe esett, s csupán nagy nehezen és termetes anyjának segítségével sikerült szorongatott helyzetéből kiszabadulnia. Erdeklődéssel figyelte

az esetet, s még sokáig nézett a két elefánt után, amint minél messzebb igyekeztek kerülni a kellemetlen kaland veszedelmeket rejtő és átkozott színhelyétől. S csak később, amikor zsákmány nélkül, fáradtan és éhesen a tábor felé tartott, csupán akkor villant át az agyán, hogy voltaképpen milyen nagy veszteséget jelent mindenjuk számára a fiatal elefánt megmenekülése. Rengeteg hús ment veszendőbe, sok gondtalan nap tűnt a semmibe, amikor nem kellett volna küszködésük silány jutalmaként kisebb állatokkal megelégedniük, amelyek elűzik ugyan az éhséget, de az ilyen apró zsákmány után sohasem térhetnek nyugovóra tele gyomorral és azzal a reménnyel, hogy holnap meg holnapután sem kell

nélkülözniük.

Ogi rövid szünetet tartott, s társai feje fölött álmodozón a messzeségbe bámult. Mintha csak újra lepergett volna előtte, hogyan foglalkoztatták gondolatait napokon át, szüntelenül az elmenekült elefántok, hányszor fogta el az olthatatlan vágy, hogy társaival ilyen nagy zsákmányt ejtsen, s ne kelljen bozótok közt, erdő sűrűjében fölvérezniük a testüket, vagy naphosszat magas fűben kúszniuk, csakhogy markukban szorongatott kövük biztos találatával egy-egy üreginyulat, esetleg valamilyen madarat leteríthessenek. Azt akarta, hogy a nagyvaddal is meg tudjanak küzdeni, de hiába erőltette az agyát, mit is kellene tenniük, hiszen minden mindenján együtt sem vehették föl a nyílt harcot a félelmetes ellenséggel. Fölidézte azokat a napokat, amikor annyira törte az eszét, hogy kicsiholja belőle a megmentő ötlet szikráját; amikor kimerülten, éhesen és boldogtalanul bolyongott a völgyben vagy az őserdő magányában, mert a megváltó gondolat csak nem akart

jelentkezni. Eszébe jutott most, hogy végre egy napon fiatal elefánttól származó nyomokat pillantott meg egy vihar döntötte fa gyökereinek gödre közelében, s akkor hirtelen átvillant az agyán az a gondolat, amely hosszas töprengését egyszerre elragadtatott örömmé változtatta. Visszaemlékezett most arra, hogy váratlan boldogságában mekkorát kiáltott, s diadalordításának hangja hogyan robajlott szerte a tájon.

A fiatal vadász talán még tovább merengett volna, ha a történet folytatását sürgető társai meg nem zavarják.

S az álmodozásából kizökkentett Ogi a maga tagolatlan beszédével, rikoltozó hangjával és szertelen mozdulatai segítségével készségesen mesélte tovább, hogy miképpen figyelte hosszabb időn át a fiatal elefántot, amely a sekély gödör mentén járt az Őserdőből a folyóhoz, ahol nagyokat ivott és időnként meg-megfürdött, hogyan kezdte meg egy napon marokkóvével és hegyes dorongjával a gödör mélyítését, amíg végül is tátongó vermet sikerült ásnia, amelyet aztán gallyakkal betakart és gyepdarabokkal álcázott. Most már csak azt várta türelmetlenül, hogy a fiatal elefánt mikor megy majd ismét megszokott útján a közeli folyóhoz.

Megint kisebb szünet következett az előadásban, s Ogi hatást fürkészőn körülnézett. Társai tágra nyitott szemmel és tele vadászizgalommal hallgatták a hihetetlen történetet. De aztán mérhetetlen tombolásban törtek ki, amikor Ogi közölte velük, hogy a fiatal elefánt belezuhant a felállított csapdába, s nem menekülhet, bárhogyan is próbálkoznék. A vad lelkesedés tetőfokra hágott annak a hallatára, hogy Ogival, a nagy vadásszal, aki legyőzte az elefántot, minden késedelem nélkül maris indulhatnak a hatalmas zsákmány megtekintésére.

Nagy lármával és rivalgással rohantak mindenjában Ogi után, a tőrbe csalt elefánthoz.

A férfiakat asszonyok és gyermekek követték, akiket hajtott a kíváncsiság és kergetett a vágy, hogy maguk is közelről szemügyre vehessék a példátlan vadászkaland áldozatát.

Pillanatok múltán valamennyien messze jártak már a táborról.

Csupán egy töpörödött, fogatlan és ráncos aggastyán maradt a tűz mellett, akit még ez a hallatlan cselekedet sem tudott kihozni a sodrából. Neki mindenekelőtt és egyedül az volt a fontos, hogy a tűz ki ne aludjék, máskülönben semmi sem háboríthatta öreges nyugalmát.

Nemcsak az agyafúrt Ogi mutatta az utat az izgatott vadászoknak, a kíváncsi asszonyoknak és gyermekeknek, hanem az elefánt kétségbetűs trombitálása is jelezte, hogy milyen irányban kell haladniuk.

Amikor végre mindenjában ott álltak a pórul járt elefánt előtt, ismét elragadta őket a féktelen lelkesedés és a határtalan örööm. Nemcsak a hatalmas állatot bámulták csodálattal; az előttük heverő tömérdek húst látták, s most ez volt a legfontosabb. Nem csupán ma tömhetik meg a gyomrukat ízletes hússal, akár pukkadásig, hanem holnap, holnapután és még sok további napon is dúsítathatnak a finom húsban, a zamatos velős csontban.

A rabul ejtett kölyökelefánt ijedten pislogott apró szemével a kurjongató vadászokra, a borzas asszonyokra és a bámoskodó gyermekekre. Abba hagyta az eszeveszett tülkölést, s csendben, megadással várta, hogy mi történik vele tovább.
Nem kellett sokáig várnia.

Jókora szikladarab süvített at a levegőn, s nagy erővel zuhant a fejére. S mielőtt fájdalmából és meglepetéséből föleszmélt volna, már a második és harmadik kő záporozott a koponyáján.

A zuhogó kövek okozta fájdalom tajtékszó haragra gerjesztette az ostromlott elefántot. Hevesen csapkodott az ormányával, megragadta a szétdobált ágakat és gallyakat, dühödten tört-zúzott, s minden szilánkokká aprított, amit csak elért. Kétségbeesetten föl-föltápaszkodott, rázta magát, s újra meg újra megpróbálkozott, hogy kiszabadítsa testét a gödörből.

De minden hiába; elkeseredett élethalálharca egyre kilátástalanabbá vált.

A kőeső nem szűnt, s a kövek tompa puffanását a férfiak vad rikoltozása, az asszonyok ujjongó rikácsolása és a gyerekek fülsiketítő ordítózása kísérte.

Az elefánt fokozatosan kábult, szemlátomást fogyott az ereje,

s végül mozdulatlanul, csendben várta sorsa beteljesedését. Szemét aléltan lehunyta, megkínzott teste erőtlenül elnyúlt, számtalan sebéről piros vér csordogált. Már nem is érezte, hogy újabb és újabb kőzápor zúdul a fejére, s koponyája repedezik a görcsös husángok és vastag dorongok rettenetes sújtásától. Most már csak azt várta, hogy a könyörületes végzet megváltsa az élet szenvédéseitől és az elmúlás szomorúságától.

S a vég nem sokat váratott magára.

A hatalmas test néhányszor még megvonaglott, s az áldozat kiszenvedett.

Amikor a vadászok látták, hogy az elefánt végképp kimúlt, éhes farkascsordaként vetették rá magukat.

De hamarosan kiderült, hogy a nagy zsákmánnyal nem egykönnyen boldogulnak. Mindnyájan éles köveket és kihegyezett dorongokat ragadtak tehát, s megkezdték a gödör kiszélesítését, hogy jobban odaférkőzhessenek az élettelen elefánthoz. Laza volt a föld, úgyhogy fáradozásuk nemsokára sikerrel járt. Az elefánt testének egyik oldalát egészen szabaddá tették.

Most aztán Ogi tűzkőből csiszolt éles késsel hozzájárult az állat hasának felnyitásához. Nehezen ment a dolog, mert az elefánt bőre vastag, a kés pedig kicsi és gyenge volt az ilyen nagy munkához. De különösebb bonyodalmaktól mégsem kellett tartani, mert a szerszám tökéletlenségét Ogi és a segédkező társak nem minden nap erekkebben ellensúlyozta.

Alig tartott valameddig, s hosszan metszett seb tátongott az elefánt hasán. A vérszagtól megrészegült vadászokban szinte egyszerre tört fel a vágy, hogy teleszívják magukat a ritka csemegével. Egymás után ódatapadtak a vérző sebre, és mohón

habzsolták a melegen kicsorduló vért. Az asszonyok és gyermekek vágyakozó irigységgel bámulták őket. Ám amíg a férfiak lakmároztak, dehogy mertek volna közelebb lépni.

Elsőként Ogi unta meg a vérifikomát, akinek fogósabb falatokra kerekedett étvágya. Hosszú karjával benyúlt tehát az elefánt testébe, s egy erős rándítással ki akarta szakítani a májat. Ez sem ment könnyen. De még mielőtt segítségül hívhatta volna társait, többen már kéretlenül is körülötte buzgólkodtak. Néhányan a vágott sebet tágították, hogy a hasüreg mélyébe hatolhassanak, mások a májat, tüdőt és a hatalmas szívet próbálták kirángatni. Amikor fáradozásukat siker koronázta, rögtön a helyszínen megosztottak, s elégedetten kóstolgatták jussukat. Az asszonyok és gyerekek is kaptak egy-egy darabot. Hallgatagon ülték körül a gödröt, nyeldesték a véres falatokat és békésen csámcsoptak.

Éhségük csillapodtával a vadászok visszatértek zsákmányukhoz. Kőbaltájukkal levágta az ormányát, a lábait, s a melléből is kihasítottak néhány húscsíkot. Ezután az elefánt maradványait gallérakkal betakarták, az egészre kőnehezéket raktak, nehogy féltett kincsüket valamilyen fenevad megdészsmálhassa.

Fölcihelődtek és elindultak otthonukba. Nem siettek, hiszen fáradtak voltak, no meg a véres dáridó is alaposan megülte a gyomrukat.

Alkonyodott, amire a táborhoz értek. A gyerekek alig álltak már a lábukon. Összekuporodtak vackukon, s a következő pillanatban már csak egészséges, mély szuszogásuk hallatszott.

A vadászok azonban még nem térték pihenőre; letelepedtek a túzhöz, nyalábnyi száraz ágat vetettek a parázslo hamura, s

amikor a lángok magasra csaptak, húst dobtak a tűzbe, hadd süljön meg egy kicsit. Újabb falatozás következett. Erős fogukkal tépték, marcangolták a húst a csontokról, tömték a gyomrukat; mit bánták ők, ha megreped is a hasuk. Most aztán igazán nem kellett takarékoskodniuk a hússal. Volt belőle elegendő, maradt az elkövetkező napokra is.

A tűz lassan hamvadni kezdett. Elfogyott az utolsó darabka hús, csitultak az átélt vadászkaland izgalmai is. A vadászok egymás után szedelőzködtek, hogy álomra hajtsák fejüket. Oldalukra feküdtek, lábukat összehúzták, busa koponyájukat megtámasztották a kezükkel, s abban a boldogító tudatban aludtak el, hogy a dús lakovák ideje csak most kezdődik, sokszor jóllakhátnak még ízes elefántpecsényével. Erről álmadtak egész éjjel, s a torkukból fel-feltörő örömittas üvöltés nemcsak az éjszaka csendjét zavarta meg, de a töpörödött és csupa ránc aggastyánt, a tűz őrét is nemegyszer megriasztotta.

Pihenőre tért Ogi is, hogy az egész napos izgalom és fáradtság után jótékony álommal újítsa föl erejét.

De sokáig nem tudott elaludni. Hánykolódott, egyik oldaláról a másikra fordult, aztán hol a hátára, hol meg a hasára feküdt, összehúzta magát, majd kinyújtózkodott, de minden hiába: nem jött álom a szemére. Szüntelenül maga előtt látta azt a képet, amely minden gondolatát lefoglalta.

Nagy sokára mégiscsak elaludt. Izgalmaktól és fáradtságtól megviselt arca, amelyet megvilágított a tűz pislákoló fénye, halvány mosolyra derült; az őember magabízó mosolya volt ez, aki bizonysságot tett ügyességéről, legyőzte az őserdő rettegett nagyvadiját, s jogos reményekkel tekinthet az ígéretes jóvendőbe.

Több tízezer esztendő eltelt, amíg korunk embere ezeknek az űskori vadászoknak a táborhelyére bukkant. A nagy esemény 1878-ban történt, mégpedig a németországi Taubach községben, amely Weimartól körülbelül egyórányira az Ilm folyó napsütötte völgyében fekszik. Itt nemcsak a neander-völgyi ősvadászok igen sok kőszerszáma került felszínre, de megtalálták tűzhelyüket is, amelynek hamujában nagy testű állatok (őselefánt, gyapjas orrszarvú) összetört és részben megégett csontmaradványai hevertek. A nagyvadat a taubachi vadászok kizárálag fondorlattal és rahaszsággal ejthették el, tehát csellel, amelyet némelyiküknek ki kellett eszelnie. Ám akár ügyes ötletnek, akár hosszas töprengésnek volt is eredménye egy sikeres vadászfurfang, hosszú időre biztosította a csoport tagjainak megélhetését.

Az európai neander-völgyi vadászok, mindenekelőtt az alpesiek, elsősorban barlangi medvére (*Ursus spelaeus*) vadásztak. Majdnem minden táborhelyen igen sok medvecsontot találunk, egészben vagy felhasítottan, de medvecsontból különféle eszközök és fegyverek is készültek ezeknek a leleteknek a tanúsága szerint. Egészen különleges módon vadásztak barlangi medvére azok a neander-völgyi vadászok, akik a jelenlegi osztrák Graz környékén éltek.

Hatalmas mészkősziklák között, magasan a Mura folyó medre fölött, Mixnitz falu közelében feketélik az ún. Sárkánybarlang bejárata. Az első világháború idején, amikor minden nyersanyagban érezhető hiány mutatkozott, ezen a környéken foszfátközetet kezdtek kitermelni. E munkálatok

alkalmával pleisztocénkori állatok, főképp barlangi medvék igen sok csontja is előkerült. De felszínre jutottak a neander-völgyiek kőfegyverei és tűzpadjuk maradványai is. A sok medvecsont arról tanúskodik, hogy a barlangi medvék hosszú időn át jártak a Sárkánybarlangba, s gyakran ott is maradtak. A mixnitzi barlangi medvék legadázabb ellensége a neander-völgyi őember volt. Egy másik omladék lábánál fölfedezték a neander-völgyiek barlangi tanyáját. Itt a barlang alja mészkőlapokkal volt kirakva, védelméül a tűz körül ülő vadászoknak. Találtak itt kőeszközöket és fegyvereket is. A mixnitzi neander-völgyiek nem állandó jelleggel táboroztak a Sárkánybarlangban. Csupán időnként jöttek ide, hogy fiatal

barlangi medvékre vadásszanak, amelyek elejtése bizonyos időre megszabadította őket az élelemszerzés gondjaitól. A medvéket tűzzel és lármával fölriasztották, s arra kényszerítették, hogy az omladék nagy szikláit közti szűk hasadékon át igyekezzenek menekülni, vagyis ott, ahol valamikor lezuhant a barlangmennyezet egy darabja. A vadászok ott vártak áldozataikra, ahol a hasadék tág barlangtérségbe torkollott, s a menekülő fiatal medvéket husángokkal, fabunkókkal, kövekkel, de főleg nagy és hegyes szakócákkal terítették le. Erről O. Abel, K. Ehrenberg és G. Kryle bécsi egyetemi tanárok tájékoztatnak bennünket részletesen. Az ősvadászok az öregebb barlangi medvéket rendszerint futni hagyták, mert a nagy testű állatokkal nehezen boldogultak volna. Némelykor azonban az öregebb medvékkel is szembe kellett szállniuk. Ezt bizonyítja annak az öreg barlangi

medyének a koponyája, amelynek bal szemürege fölött még ma is közel hatcentiméteres forradás látható a neandervölgyi

ősvadász kőfegyverének nyomaként. A medve túlélte ugyan a sérülést, de sebe nem gyógyult be. Néhány esztendeig bolyongott ez a medve nyílt és gennyező sebével, amíg csak ki nem múlt a Sárkánybarlang egyik sötét zugában. A Sárkánybarlangra, a benne élt barlangi medvékre és neander-völgyi vadászokra vonatkozó tudományos kutatások eredményei alapján írtam meg az alább következő elbeszélémet.

De ebben az elbeszélésben még valamire föl akartam hívni a figyelmet. Mivel az alpesi vadászok (és más európai neander-völgyiek) főképp barlangi medvére vadásztak (ezért nevezük néha a neander-völgyieket a *barlangi medve vadászainak* is), nem csodálkozhatunk azon, hogy ez az állat a neander-völgyiek életének fontos gazdasági tényezőjévé vált, amely egész életmódjukra kihatott, s legalábbis egyes csoportokban különleges babonás szertartások, esetünkben a medvekultusz keletkezésére vezetett. Ilyen jelenségekkel egyébként sok primitív nép életében ma is találkozunk.

Tehát az ember vallási képzetei kialakulásának kezdetét már az őskorban kell keresnünk. Az őskori medvekultusz első nyomait Böchler és Nigg fedezte föl 1917 – 1921 között a svájci Engadin melletti Sárkánylyuk barlangban. Egy kis kőfalat találtak itt, amely mögött sok medvekoponya és hosszú végtagcsont sorakozott egymás mellett, továbbá egy különleges kőszekrénykét is fölfedeztek, amelyben hét koponya és néhány csont volt. S még egy figyelemreméltó leletet kell megemlítenünk: különböző méretű, függőlegesen fölállított mészkövek között, amelyeket fölül nagy és vízszintesen elhelyezett kőlap fedett be, egy barlangi medve koponyája

feküdt alsó állkapocs nélkül, mellette kétoldalt egy-egy sípcson, a járomcsont pedig egy fiatal barlangi medve combcsontjára nehezedett. A Sárkánylyukban felfedezett értékes leletek azonban nem egyedülállók. A barlangi medvék koponyáinak és némelyütt hosszú végtagsontjainak mesterséges felhalmozását más barlangokban feltárt leletek is bizonyítják (például a németországi Welden melletti Péter-barlangban, a svájci Wildenmann-barlangban, a stájerországi Sárkánybarlangban stb. talált medvekoponyák). Mindezek a leletek (helyes értelmezés és magyarázat esetén) világosan bizonyítják, hogy ezúttal kizárolag a neander-völgyiek valamilyen babonás kultuszának emlékeivel van dolgunk. A szertartásokról, sajnos, mit sem tudunk, viszont bátran föltételezhetjük, hogy nem voltak annyira bonyolultak, mint jelenleg a primitív északi népek egyikének–másikának vallási szertartásai.

A BARLANGI MEDVE VADÁSZAI

Egy szűk völgyben, magas hegyek közt egy folyó kanyargott.

Tiszta, hideg vize sebesen rohant a mederben; megostromolta a sziklás partot, és belemart a rétekbe ott, ahol a völgy sekély teknővé szélesedett; zúzott és rombolt, s a part elnyelt darabjait magával hurcolta. Az agyagot hamarosan finom iszappá mállasztotta, a köveket pedig medrében hempergette, s élüket, hegyüket addig koptatta és csiszolgatta, amíg végül is lapos vagy gömbölyű kő lett belőlük.

Tavasszal, amikor a rengeteg hó a hegyekben elolvadt, s mindenünnben szennyes víz zúdult a völgybe, a folyó vadul

száguldó és veszedelmes áradattá változott, amely féktelen szilajságában minden elsöpört és magával ragadott, ami útjába került. Némelykor a medréből is kilépett, zavaros vizével elárasztotta a völgy lapályosabb területeit, eszeveszetten rohant tovább a zöldellő réteken, s legázolta a zsenge hóvirágot és a sáfrány sárga virágait.

Éppilyen rettenetes volt œsz végén is, amikor a vigasztalanul komor napokon heves záporokkal vagy véget nem érő, csendes esőkkel áztatták a földet a szürke felhők, amelyek nagy gomolyokban hömpölyögtek a sötét ködfátyolba burkolt hegycsúcsokon át.

Az idő tájt a folyó tavasszal meg œsszel is fékevesztett vadsággal vágtatott végig a völgyön, zúgott és morajlott, felszínén gyorsan kergetőző és egymással viaskodó hullámok beláthatatlan sokasága tajtézközött, úgyhogy ahol az előbb még hullámtaraj habzott fehéren, a következő pillanatban hullámvölgy tátongott, amelyből megint csak új víztömeg surrant a magasba. Félelmetes sistergéssel és bömböléssel törtek előre a hullámok, nem térték ki semmilyen akadálynak. Dühödten csapkodták a mederből előmeredő sziklákat, számtalan ezüstcsöppé porlasztottan szökkentek róluk a nyirkos levegőbe, majd maréknyi csilllogó gyöngyszemként sejtelmes sustorgással hullottak vissza, s eltűntek a heves hullámveréstől fodros vízben.

De a folyó nemsokára ismét megszelídült. Vize leapadt, tükre megcsendesült. Hullámainak fülsiketítő csapkodása vidám csobogássá változott, amely egybeolvadt a köveken bukdácsoló

habok jókedvű duruzsolásával, a hajladozó fűszálak és bokrok halk susogásával, a hegyoldalakat borító erdők titokzatos

zsongásával.

Csodás tavasz köszöntött a tájra. A sötétlő, mélyzöld fenyvesek hátteréből finom vonalakban rajzolódott ki a téli pihenő után új életre ébredő lombos fák és cserjék üde, világosabb zöldje. A rétek friss gyepszőnyegén a tavasz első hírnökeinek élénk színű virágai tarkállottak.

Az egész tájat áthatotta a kikelet hódító, nehéz illata.

Magasan a folyó fölött, az égig érő hegyek kellős közepén egy mészkősziklába vájt barlang torka feketéllelt. Hatalmas barlang volt ez, amely messze a hegyek gyomrában végződött. Bejárata előtt kis füves térség terült el. A sziklahasadékokban megrekedt televényből remek páfrányok nőttek ki, árnyékuk vastag mohapárnának nyújtott oltalmat. Körös-körül a lejtőket bükkerdő borította, amelynek kis tisztásait málna- és szederbokrok sűrűje szegélyezte.

A tájon előmlő tavaszi napfénynek már ereje volt, s az eljegesedett havat a legárnyékosabb és legnedvesebb zugokból is régen elűzte.

A barlang sötétjéből egyszerre csak egy jól megtermett, csontig aszott barlangi nőstény medve lépett elő.

Jó harmadnyival nagyobb volt, mint mai rokona, a barnamedve. Testének elülső fele aránytalanul fejlettebbnek látszott, mint a hátulsó; nagy koponyáját elől meredek homlok határolta. Rövid és nyomott pofája olyan volt, mint valamilyen hatalmas bulldogé.

Lustán és hangtalanul cammogott ki rejtekéből, s amikor a világosságra ért, megállt és szimatolni kezdett. Ezután néhány lépést tett, s óvatosan körülnézett. De mindenütt csend volt, még levél sem rezdült.

Most már tétovázás nélkül fürgén végigfutott a barlang előtti füves térségen, majd ugrándozi léptekkel megindult a hegyoldalon a közeli sarjerdő irányában. Amint céljához érkezett, éhesen vetette magát a zsenge levelekre, s nagy mohóságában a fiatal hajtásokkal együtt falta őket. Nem válogatott, mint máskor; látszott rajta, hogy mielőbb jól akar lakni.

Valóban sietett. Mihelyt úgy-ahogy megtömte a bendőjét, már visszairamodott a barlanghoz, és gyorsan eltűnt a sötétjében.

Régóta menedéket adott már ez a barlang az anyamedvének. Amikor ősz végével az első hófúvások és a fagyos északi szelek jeleztek, hogy visszavonhatatlanul itt a tél, a medve a barlanghoz indult. A bejárat előtt elterülő kis térségen megpihent, s végigjártatta tekintetét a tájon. Szomorú kép tárult elébe. A hegycsúcsok komor felhőkbe burkolóztak, alant a völgyben hideg köd gomolygott.

Pillanatokig mozdulatlanul, csendben állt a medve, s még egyszer szétnézett, mintha csak tudná, hogy ma hosszú időre búcsút kell vennie a hegyektől, a völgytől és a zúgó pataktól. Bámult, egyre csak bámult, mintha képtelen volna betelni a most sivár, de mégis annyira szeretett tájjal, ahol békésen éldegélt, s amely már jó néhány gyönyörű tavasszal, meleg nyárral és gyümölcshez összel ajándékozta meg.

Aztán lassan, megfontolt léptekkel a barlangba tért. De alig hagyta el a barlangkapu félhomályát, s alig ért a sötét, föld alatti folyosóra, hirtelen megfordult, s gyors törtetéssel ismét kiment a szabadba. Megállt a kis tisztás peremén, belebámult a borús őszi est szürkületébe, mintha a nappali világosságtól búcsúznék,

amelyet nemsokára fölvált a barlang ridegsége, az egyetlen hosszú éjszakába folyó napok sötétsége.

De amikor az alkonyatnak meg kellett hátrálnia a könyörtelenül közeledő éjszaka előtt, s a hideg északi szél vad táncra kényszerítette a hópelyheket, a medve nem tehetett egyebet, mint hogy végképp a barlangjába húzódjék.

Lomha léptekkel átment a bejáraton, majd óvatosan haladt előre, mindenig csak előre a sötétben. Útját a puha földben hagyott hatalmas talpnyomok jelezték. Nem ezek voltak itt az egyedüli ilyen nyomok. Sok volt belőlük, ami arra vallott, hogy immár napok óta tart a téli álomra térő nőstény medvék és medvekölykök vonulása ezen az úton.

A természettől imént búcsúzó anyamedve búsan ballagott tovább. A barlang mennyezete rövidre lehullott nagy köveket megkerülte, vagy jobb megoldás híján átmászott rajtuk, majd meredeken kellett fölkapaszkodnia, ahol megmegcsúszott a lába, s tompa robajjal gurultak le a meglazult kövek, ahányszor csak vigyázatlanul lépett.

A csupa kő lejtőn még több viszontagsággal kellett megküzdenie. A kövek megindultak a talpa alatt, s a barlang sötétjében és csendjében kísértetiesen dübörögtek a mélybe. Néha egészen elvesztette egyensúlyát, úgyhogy nehéz fenekére huppant, a kőlavina pedig addig szánkáztatta, amíg csak tekintélyes mancsával meg nem kapaszkodott az omladékból szilárdan kiálló nagyobb sziklák valamelyikében.

Amikor végre sík terepre jutott, bosszusan dörmögött, mintha az átkozottul rossz út miatt szitkozódnék. Ám tovább kellett indulnia, hiszen messze volt még föld alatti zarándoklásának céljától.

Most szűk, agyagos ösvény következett, amely a barlang fala mentén vezetett. Lassan, szinte tapogatózva lépegett, nehogy beleverje a fejét valamilyen hegyes sziklába, amelyből épp elég akadt a barlangfal egész hosszában. De itt is baj nélkül átvergődött.

A barlang mozdulatlan csöndjében hirtelen halk csobogásra lett figyelmes. Meggyorsította lépteit, s nemsokára ott állt egy hatalmas sziklasánc előtt, amely széltében szelte át a barlangot.

A mészkőrétegen tátongó nagy hézagok tanúsága szerint valamikor régen alighanem leszakadt itt a barlang mennyezete, s romjaiból lent torlasz keletkezett. Egy hasadékból tiszta vizű forrás buzgott föl, vize csörgedező csermelyt táplált, amely alig

csobbant néhányat, s már is eltűnt az átellenes barlangfal alatt.

A nőstény medve fölugrott az első sziklára, aztán a másodikra, a harmadikra, s egykettőre ott termett a sziklasánc legtetején. Nem sokat tétovázott; a túlsó oldalon ügyesen, könnyedén minden lejjebb és lejjebb ugrott. Ez sem tartott sokáig, s íme, elérkezett céljához, a sziklasánc mögött vígan csobogó csermelyhez.

Nem œ volt itt az egyedüli. Több nőstény medve hevert szerteszét vagy magánosan, vagy nem is egészen egyéves kölykeivel. A most érkezett medve a vízhez lépett, nagyon ivott, majd rövid terepszemle után nem messze a forrástól, a sziklafal egyik kisebb kiszögellése alatt megállt. mindenfelől tüzesen szemügyre vette kiszemelt pihenőhelyét, s miután meggyőződött, hogy a kuckó száraz, no meg az ivóvíztől sincs távol, elhatározta: elfoglalja ezt a zugot, s benne alussza át a telet.

Lefeküdt tehát a földre, kinyújtotta mellső lábát, ráhelyezte

súlyos fejét, s elkezdett szunyókálni. Mély sötétség és síri csend vette körül, amit csak néha zavart meg a kis csermely bátortalan csobbanása vagy a másik oldalukra forduló medvék békés morgása. De hébe-hóba egy-egy medvebocs is fölvakkantott.

Mielőtt azonban a vén medve álomba merült volna, még valami történt. A sziklasánc innenső oldalán egy jól megtermett, de fiatal hím igyekezett lejebb lopakodni. Ám alighogy megállt a bűvőpatak közelében, a sötétből felhangzott az egyik nőstény medve haragos morgása. A morgás egyre dühösebben és hangosabban harsogott. A felháborodott anyamedve fölkelt, félelmetesen vicsorított erős fogáival, szeme vészjósló fénnyel villogott a sötében.

A fiatal medve megtorpant. De amikor az álmából felvert többi nőstény is haragos dörmögésbe kezdett, a meglepett hím jobbnak látta, ha mihamarabb kereket old. Tehát mi helyt hátrálásában a sziklasánchoz ért, nagy lendülettel félugrott az első sziklára, s anélkül hogy visszanézett volna, gyorsan eliramodott.

A sziklasánc mögötti barlangzugot a nőstény medvék kizárálag maguknak sajátították ki, s birodalmuk védelmében minden betolakodóval bármikor hajlandók voltak szembeszállni. A vén hímek jól tudták, hogy ide tilos a belépés, tehát messze elkerülték ezt a helyet, s békén hagyták a nőstényeket. Viszont a fiatal hímek, amelyek itt születtek és anyjukkal még egy telet itt töltötték, a következő tél beálltával gyanútlanul visszatértek, ám az anyamedvék nem engedték meg, hogy közöttük hajtsák fejüket téli álomra. A pórul járt betolakodók, a kiebrudalt fiatal és tapasztalatlan hímek azután sokáig bolyongtak a barlang sötét útvesztőiben, amíg

megtalálták azt a zugot, ahol átaludhatták a telet.

A nőstény medvék éberen őrizték barlangjukat. Hiszen számukra ez volt a legjobb és legkényelmesebb zug az egész barlangban. A hatalmas sziklasánc biztonságot adott, a tiszta forrásvíz pedig alig pár lépésnyire csörgedeztet, úgyhogy anyaságuk első idejében nem kellett messzire menniük szomjúságuk enyhítése végett. Itt a hímek csak az anyamedvék terhére, apró utódaiknak pedig talán még ártalmára is lettek volna.

Így hát helyreállt a békesség; most már semmilyen tolakodó sem zavarta a nőstény medvék nyugalmát és álmát ott a sziklasánc mögötti vízcsobogásos barlangzugban, amely – amióta világ a világ – minden csak az anyamedvéket és kölykeiket illette meg.

Mialatt a barlangi medvéket a föld gyomrának sötét térségeiben elnyomta a mély álom, kint a hegyek fölött komor felhők gomolyogtak, az üvöltő viharban tehetszínű hajladoztak, recsegtek-ropogtak a fák.

A szélvihar elültével az acélszürke felhőkből hullni kezdett a hó. A kövér és nehéz pelyhek lassú táncot lejtettek a levegőben, majd mint alélt, fehér pillangók halkan a földre szálltak. Előbb egyesével, majd minden sűrűbben, amíg végül minden, világosságot és sötétet, eget és földet eltakart az áthatolhatatlan hófüggöny.

Havazott szakadatlanul.

Rengeteg hó hullott; verőfényes napokon vagy holdas éjjeleken az apró hókristályok gyémántporként ragyogták be a tájat, a faágak meg-megroppantak a rájuk nehezedő hó súlya alatt, a hófúvás hatalmas torlaszokat emelt, betemette az

omladékokat és szakadékokat, s aztán a barlang bejáratát is eltorlaszolta.

Fehéren világított az egész táj, amelyből csak alig láthatón rajzolódtak ki a behavazott erdők halvány körvonala; a csípős fagy behatolt a hó borította erdők és hegyek minden zugába. mindenütt csönd, mozdulatlanság és egyhangúság; a szomorú némaságban csak néha roppant egy-egy ág, amely nem bírta tovább a rátelepedett hó terhét, de a rövid reccsenés hangja is hamar elveszett valahol az erdő mélyén.

A tél átvette az uralmat az egész táj fölött, s uralma kegyetlen és kíméletlen volt.

Ám a barlangi medvék jól érezték magukat. Bárhogyan tomboltak is odakint a hóviharok és dermesztettek a fagyok, a föld alatti üregekben mindig egyforma volt a meleg, s a medvék kellemesen szundikálhattak. Mozdulatlanul és csendben feküdtek, legföljebb néha fordultak a másik oldalukra, ha az egyik a sok fekvéstől elzsibbadt, s aztán nyugodtan aludtak tovább.

Minél tovább tartott a medvék álma, annál kevesebb maradt a télből. A hó olvadni kezdett, kásás kupacokká változott, amelyekből számtalan patakban és érben csordogált a víz. A folyót borító jégpáncél éles peremű táblákká repedezett, amelyeket a jégbörtönéből kiszabadult áradat magával sodort, s ahol akadályokba ütközött, magas torlaszokat emelt belőlük.

Délről új szelek fújdogáltak, szétfoszlatták és szétkergették a felhőket, s az azúrkék égbolton kisütött a nap. Aranysugaraival megcirógatta a hó borította tájat, halkan csendülő hangot csalt ki a kopár sziklából, és életre ébresztette a ködbe bugyolált erdőket.

S melegített, egyre jobban melegített.

A legyőzött tél visszavonult a mély szakadékokba és árnyékös árkokba, meghúzódott a hegyszorosokban és debrőkben, büszke hópalástja folyton kisebbető ázott foltokká szakadozott.

Éppen ebben az időben, amikor a tél hátrálni kezdett a hódító tavasz előtt, ébredt fel a nőstény medve hosszú álmából. Nyugtalanul forgolódott, nagyokat szusszantott, de mi helyt fölnyitotta szemét, már is behunyta, mert még mindig álmosnak érezte magát. De mind határozottabban ébredező tudata nem hagyta békén, s türelmetlenül, makacsul élénkebb mozgásra nógatta az aluszékony állatot.

Néhány pillanatig azonban még eltartott, amíg a medve egészen eszméletre tért; fölemelte a fejét, és tágra nyitott szemmel bámult a barlang sötétjébe.

Egyszerre csak meghallotta, hogy valamelyik társa a sötétbén mohón lefetyeli a vizet. Erre gyorsan lábra állt, maga is nyújtózott egy nagyot, s lassan, vigyázatosan a csermelyhez indult. Pár lépés után odaért, lehajtotta fejét és hosszasan ivott.

Szomjúsága már rég elmúlt, de nem egyenesedett föl, s hagyta, hogy nyitott száján át tovább áramoljék a hideg víz, mossa ki a felgyülemlett nyálkákat és tüntessen el minden rossz szájízt.

Az üdítő, hideg víz fölfrissítette a nőstény medvét, úgyhogy sorsával elégedetten feküdt vissza a kiszögellő szikla alatti száraz kuckóba.

Leheveredett, de nem tudott elaludni. Nyugtalanul hánykolódott egyik oldaláról a másikra, nagyokat fújt és mélyeket lélegzett, de nem jött álom a szemére.
Igy tartott ez néhány napig. A medve érezte, hogy ez nincs ok

nélkül.

Pár nap telt még el. A barlang sötétjében féléenk vinnyogás hallatszott, amellyel két medvebocs jelezte, hogy a világra jött. Vakon és erőtlenül érkeztek. Kicsik voltak, mindketten elfértek volna egy szélesre tárt tenyéren.

Az öreg anyamedve hosszú nyelvével végignyalogatta két kicsinyét, hogy megszabadítsa gyenge testüket a tisztálanságtól. S amikor a bocsok panaszosan, de csendesen, alig hallhatón nyuszítani kezdtek, anyjuk – mintha csak értette

MegelégedésseI vette tudomásul, hogy csemetei kis szájukkal megtalálták az életet adó bimbót, s boldogan szívják az édes anyatejet.

A nőstény napokon keresztül jóformán el sem mozdult kölykeitől. Legföljebb a vízhez sietett át néha, hogy feltöltse szervezetének a szoptatás miatt megfogyatkozott vízkészletét. De ilyenkor is mindössze néhány lépést kellett tennie; gyorsan ivott, s már is visszatért a helyére.

Ezalatt kint a hegyeken és völgyekben a felismerhetetlenséigig megváltozott minden. A langyos déli szellő és a tűzű nap még a legárnyékosabb zugokban megbúvó lattyakos hómaradványokat is megadásra készítette, s a dermesztő fagyokat messze északra úzte. Az üde zöld pázsittal borított völgyben itt-ott virágzó gólyahír és kankalin aranylott, odébb hóvirág és tavaszi tőzike virított fehéren, emitt májvirág kék szőnyege gyönyörködtetett, a rózsaszínben és lilásan tarkálló sáfrányból pedig egész rétek kerekedtek ki. A kecskefűz és mogyoró bokrait barkák díszítették, az erdők fái közt vidám és ujjongó dallamok köszöntötték az újraéledő életet.

Ezekben a napokban hagyta először magukra a bocsokat az anyamedve, s a barlang sötétjéből kiment a melengető, tavaszi verőfényben fürdő természetbe. A barlang kapujában megállt és körülszaglászott. Ezután gyors iramodással egy nem messze hajladozó kecskefűzbokorhoz indult. Olyan hevesen rontott rá, hogy a bokor ágai csak úgy recsegtek-ropogtak a támadó súlya alatt; minden reccsenésük mintha a megsemmisülés kétségbeesett jajkiáltása lett volna.

A medve hosszas fontolgatás és válogatás nélkül rávetette magát a legközelebbi hajtásra, s tömni kezdte a bendőjét. A kölykeit féltő aggodalom most igazán nem engedte meg, hogy válogasson, s csupán az édes és zsenge barkákat csemegézze; így a hónapokon át tartó téli böjt után túl sok időbe telt volna, amíg jóllakik. Falánkságában egész gallyakat tört le, s alighogy valamennyire csillapult az éhsége, félig jóllakottan rohant vissza a barlangba, a sziklasánc mögötti csermelycsobogásos sötétségbe, ahol a barlangfal kiszögellése alatt kicsinyei vártak reá.

Ismét eltelt néhány nap. A nőstény közben ki-kirándult a barlangból, hogy harapjon valamit. De mindig nagyon sietett; éppen csak tért-fordult, mert az anyai ösztön erősebb volt benne, mint az éhség. Nem járt egyedül, hiszen majdnem minden akadt útitársa a többi nőstény medve közül, amelyek hasonló helyzetben voltak.

Amikor a két kicsinyéről példásan gondoskodó nőstény visszatért legutóbbi kirándulásáról, a barlangkaputól nem messze zöldellő sarjerdőből, ahol jól megtömte a gyomrát édes levelű, zsenge hajtásokkal, hazajövet úgy találta, elérkezett az ideje, hogy kölykeit a föld alatti üregből kivigye a napra és melegre, hisz közben az erőtlen kis bocsok víg és rakoncátlan

süvölyényekké cseperedtek, amelyek legföljebb már csak a verőfényes szabadságot hiányolhatják.

Az anyamedve tehát döntött.

A kőszánchoz indult. Amikor látta, hogy kicsinyei nem követik, visszafordult, a sziklafal alján gubbasztó bocsokat csendes és kedveskedő brummogásával magához hívta, azután nagy fejével gyöngéden noszogatni kezdte őket előre. A kis mackók eleinte furcsállották és nemigen értették anyjuk viselkedését, de aztán apró léptekkel baktattak mellette, s hozzábújtak oszlopos lábaihoz. Útjukon a sziklasánc jelentette az első akadályt. Az anyamedve hosszasan kerülgette a sáncot, kereste azt a pontot, ahol a legkönnyebben és legkényelmesebben átjuthatnak a túloldalra. Igen ám, csak hogy a barlangfenékből mindenütt hatalmas sziklák meredtek elő, amelyekre a bocsok még a legnagyobb fáradtság árán sem

mászhattak föl. Anyjuknak tehát más megoldást kellett találnia. A vén medve nem sokat habozott; erős fogáival előbb az egyik,

majd a másik csemete bundáját ragadta meg, s így vitte föl őket egymás után az első szikla tetejére. Fönt aztán már kisebbek voltak a sziklák, s keresni kezdte köztük a legjárhatóbb utat. Ha könnyebb terepre bukkant, a kis medvéket bökdöste, nógatta, fejével és talpával is segített nekik a sziklamászásban, s csak akkor ment maga is utánuk, amikor meggyőződött, hogy biztosan megvetették a lábukat valamilyen sziklapárkányon, ahonnan nem zuhanhatnak le.

Miután szerencsésen és minden baj nélkül átjutottak a sánc másik felére, rövid pihenőt tartottak, majd rátértek a barlangfal mentén vezető keskeny agyagösvényre. A medvebocsok folytonosan anyjuk orra előtt lábatlankodtak, akadályozták

amúgy is nehézkes és vigyázatos járásában.

Jóllehet a medvecsálad lassacskán és igen óvatosan lépkedett, mégis hamar fogyott előtte az út az aránylag sík terépen, ahol az agyagos ösvény kanyargott. Szinte észre sem vették, már is odaértek a kő borította meredek halom aljához, napfénnnyel kecsegtető útjuk utolsó sötét szakaszához. Az anyamedve jól tudta, hogy ez a meredek sok veszedelemmel feneget, hiszen nemegyszer kellett már itt vesződni, amikor a talpa alatt megindult kövek lavinája a súlyos medvetestet is magával sodorta. A két kis mackót tehát a barlang fala mellett, a köves lejtő lábánál hagyta, maga pedig a legkönnyebbnek ígérkező átjáró felkutatására indult. Már majdnem végigvizsgálta a meredek halom egész hosszát, s még mindig eredménytelenül. Ám mégsem fáradozott hiába, mert a kőhalmaz végén, az átellenes barlangfal közelében mégiscsak megtalálta azt, amit

keresett. Itt a mészkő valamikor a barlang nyirkos agyagjával keveredett, később aztán az agyag megszíkkadt, s vastag

rétegben kitöltött a sziklahézagokat. S a lejtő sem volt ezen a ponton annyira meredek. De az anyamedve mégis úgy határozott, hogy előbb egyedül próbálja ki az utat, hiszen erre még sohasem járt. Tapogatózó léptekkel, lassan kapaszkodott az enyhe emelkedőn. Hamarosan s minden különösebb kellemetlenség nélkül följutott a tetőre. Pihent egy keveset, majd kényelmesen leereszkedett az újonnan fölfedezett átjáró másik oldalán.

Közben a bocsok türelmesen vártak anyjukra. Ugyancsak elfáradtak, míg a kőakadályokon átvergődtek és a szűk agyagösvényen botorkáltak.

Egymáshoz bújtak tehát, fejüköt kinyújtott mellső lábukra fektették, és várták anyjuk visszatérését.

Egyeszerre csak a koromsötét barlang némaságát szóródó kövek zaja verte föl, majd valamilyen furcsa és tompa duppogás hallatszott. A medvebocsok ijedten ugrottak talpra és feszüln

figyeltek. A titokzatos hang egyre közeledett és mindenkiább hallhatóvá vált. Aztán hirtelen csend lett, s nem messze a megrémült bocsoktól egy nagy állat halvány körvonala rajzolódta ki, amelynek szeme zöldes fényben villogott és gonosz kegyetlenséget tükrözött.

A medvekölyökök mereven bámulták a barlangi hiéna zölden világító szemét, kis szívük hevesen dobogott a félelemtől, a rettenettségtől. Még szorosabban egymáshoz bújtak, s dermedten várták, mi történik, mert ösztönösen érezték, hogy ez az ismeretlen állat, amely ilyen váratlanul megjelent előttük, semmi jót sem tartogat számukra, hiszen egészen másképp néz rájuk, mint az anyjuk, villogó tekintetéből sóvárgó éhség és

könyörtelenség sugárzik feléjük.

De a barlangi hiéna nem mozdult, úgy látszik, nem merte magát rászánni a támadásra. Márpedig a medvekölyökök fiatal és zsenge húsa igen finom falatnak ígérkezett, különösen most, hogy a barlang valamelyik rejtekében átaludt téli hónapok alatt ugyancsak kiéhezett, ám a tapasztalatok óvatosságra intették. Az ilyen kis medvék aligha kóborolnak egyedül, tehát gondozójuk és védelmezőjük, a nőstény medve nem lehet messze, azzal viszont nem tanácsos kikezdeni. Az öreg medve után kutatott tehát, de bármennyire erőltette is a szemét, sehol sem tudta fölfedezni a sötétben.

A hiéna nesztelet nélküli léptekkel lopakodott a remegő medvebocsokhoz, amelyek rémültén és minden tisztábban látták a vérengző fenevad elszántan, gonoszul tüzelő szemét, sóváran tátongó pofáját és sárgán kimeredő erős fogait. S ekkor az egyik medveapróság torkából szorongó félelemmel és borzalommal telt visitás tört elő, amely hátbörzongaton hasított bele a föld

alatti térségek éjszakájába.

Még el sem halt a vészkiáltás, s válaszul a köves meredek mögül haragtól reszkető üvöltés bődült fel, amelynek visszhangja mint mennydörgés dübörgött végig a barlangon. Aztán zuhogó kövek robaja hallatszott, amint görgetegekben gurultak a lejtőn, majd dühödt fúriaként előrontott az anyamedve, hogy kicsinyei segítségére siessen. Nem törődött azzal, hogy megcsúszott, hogy fölsebezte karmokkal felfegyverzett ujjait; mindez igazán semmiség volt ahhoz a nagy veszedelemhez képest, amely kölykeit fenyegette.

Máris a kővel borított meredek halom tetején termett, két ugrással átvetette magát a keskeny fennsíkon, s rohant le a lejtőn kicsinyeihez. A szóródó kövek kicsúsztak a talpa alól, nehéz teste együtt hengeredett a kövek lavinájával. Mihelyt az agyagösvényre érve föltápászkodott, már csak néhány lépést kellett tennie, hogy végre kicsinyei mellett legyen.

A medvekölykök típegő léptekkel követték, amikor a még mindig ingerült nőstény medve az álnok hiéna üldözésére indult, amely azonnal megfutamodott, amint meghallotta a

haragos üvöltést.

A medve azonban hamarosan fölhagyott a céltalan üldözéssel, kicsinyeivel együtt visszatért a kő borította halomhoz, s az imént fölfedezett átjárón minden hárman szerencsésen átjutottak a túloldalra.

Folytatták útjukat előre, a tündöklő nap felé.

Aztán egyszer csak valahol messze elől a láthatár sötét kárpitján kicsike csillag villant, fénye visszaverődött a kismedvék szembogarán, ott remegett bátorítón, és most már szüntelenül mutatta az utat, amely a föld dohos mélyéből és örök éjszakájából az új világba, a zöldellő erdők-mezők, a napfény világába vezetett.

Mielőtt a medvecsalád kilépett volna a szabadba, az anya megállt a barlang kapujában, s mellette illedelemesen megálltak a bocsok is. Az öreg medve meg sem moccant, ám annál éberebb szemmel fürkészte végig a barlang előtti térséget. De mivelhogy még csak gyanús árnyék sem rezzenet sehol, lassan előrelépett; mögötte türelmetlenül topogtak a csemeték. A medvemama figyelmesen szimatolt, minden nyomot körülszaglászott, s gyengéd dörmögéssel csupán akkor adott engedélyt a bocsoknak, hogy kijöhetsék a barlangból, amikor megbizonyosodott: minden rendben, kölykeit semmilyen veszedelem nem fenyegeti.

A kis mackók vidáman futottak ki a barlangkapun, aztán megálltak az előtte elterülő kis réten. Mihelyt magukhoz tértek első ámulatukból, anyjuk lassan megindult a hegy lejtején, s a bocsok apró léptekkel tipegtek utána.

Eleinte minden nagyobb nehézség nélkül haladtak. A lejtő nem volt túl meredek, s mindenütt akadt bőven alacsony cserje

vagy erősebb fűcsomó, amelyben jól és biztonságosan megkapaszkodhattak, ha valamelyikük talpa netán megcsúszott.

Rosszabbá vált azonban a helyzet, amikor oda érkeztek, ahol a lejtőt kopár, hasadozott szíklák borították, amelyek között mély szakadékban meredeken kígyózott az egészen szűkre szorult ösvény. Viszont ez volt az egyetlen valamennyire is járható út, amely ezen a szíklarengetegen keresztülvezetett.

Nagy gondot okozott az anyamedvének az erős lejtéssel kanyargó keskeny utacska. Ugyancsak vigyáznia kellett, nehogy kicsinyeit a rossz úton baleset érje. A kis mackók, sejtelmük sem lévén a fenyegető veszedelmekről, bátran ereszkedtek lefelé a lejtőn, ám hamarosan rá kellett döbbenniük, hogy a most

következő szakaszon sok kellemetlenség vár rájuk. A sziklaösvény sík felületein kicsúszott alóluk a talpuk, ahány láb, annyi felé terpeszkedett; mintha csak lábaik lázadoznának a csalóka terep ellen, mintha egyszerre megtagadták volna az engedelmességet. Szerencsére a síkos kőlapokon elég sok repedés és hézag is akadt, amelyekben a mackók megkapaszkodhattak, s így megmenekültek attól, hogy orra bukjanak. De amikor ezek a biztonságot adó hézagok megfogytak, hol az egyik, hol a másik csöppség csúszott meg, aminek következményeként néha olyan hevesen egymáshoz vágódtak, hogy mindenketten szédülten tántorogtak, s amíg ismét szilárdan talpra nem álltak, egyetlen szőrgombolyagban hemperegtek, fejük össze-összekoccant, s dühösen mordultak egymásra.

Ilyen morgó civakodással és kisebb balesetekkel tették meg a sziklahasadékok között vezető gyatra út nagyobbik felét.
Egypár lépés után az a szakasz következett, ahol egy

sziklahasadékból víz szivárgott föl, s szertefolyt az ösvényen. Alighogy a kismedvék a nedves kőre léptek, megint kicsúszott alóluk a lábuk, s mert nem volt miben megkapaszkodniuk, mint két szőrgombóc villámgyorsan gurultak le a meredek lejtőn egészen a fenyőerdőig.

Magukhoz sem tértek még a nagy ijedelemből, már rég az erdőben voltak, s beleütköztek a vén fák törzsébe. De még mielőtt keserves óbégatásukkal segítségül hívhatták volna anyukat, az már mellettük termett. Hamarosan meggyőződött, hogy nincs komolyabb baj, békésen dörmögött tehát.

Szinte nem is vették észre, s ott álltak a völgyben, a virágzó réten. Az anyamedve a folyóhoz indult, keresett egy alacsony és sima partrészét, majd mohón ivott. A mackók is megmártották szájukat a hideg vízben.

Miután az anyamedve eloltotta szomját, kölykeivel a fiatal bükkösbe ment, ahol mindenharman megtömték gyomrukat zsenge és ízes levelekkel. Annyit ettek, hogy egyszerre rájuk tört az álmosság. S mert a nap már lassan hanyatlani kezdett, beljebb vonultak az erdőbe, a sűrűben csendes rejteket kerestek és lepihentek. A kis mackók anyukhoz simultak, befúrták orrocskájukat meleg bundájába, s lehunyták szemüket. Amikor kigyulladtak fölöttük az első csillagok, a medvecsemeték már régen aludtak.

Mélyen aludtak és sokáig.

Késő reggel ébredtek, amikor a sápadt hold már nyugovóra készült, és a csillagok mind eltűntek. A medvebocsok ásítottak, lustán nyújtózkodtak, de aztán fürgén talpra ugrottak, mert az üres gyomor követelni kezdte a magaét. Elindultak hát.

Nem kellett messzire menniük. Körös-körül mindenütt csupa jó falat, az egész táj dús lakomát kínált. Itt-ott egy-egy zamatos növényen csemegéztek, másutt kövér csigát nyeltek le mindenestől, amelyet balsorsa az útjukba hozott, s egyetlen bokor mellett sem haladtak el anélkül, hogy meg ne ízlelték volna húsos levélkéit. Különösen ízletes falatokra leltek, amikor az anyamedve valamilyen lapos követ hengergetett odébb vagy korhardt fatörzset mozdított el a helyéről. Mihelyt az anyuk egy ilyen követ megemelt, a két medvekölyök márás odadugta fejét; egymást taszigálták és ráncigálták, csakhogy mielőbb kikotorhassák a hízott hernyókat és álcákat vagy az ott megbújt nagy bogarakat. Tolakodtak, lökdösődtek és cibálták egymást az elmozdított lapos kő vagy fatönk körül, mert mindegyikük első akart lenni. Egyáltalán nem gondoltak arra, hogy a korhardt fatönk vagy kő rájuk zuhanhatna, a földhöz lapíthatná őket és megnyomoríthatná törékeny testüket, ha anyuk lába elzsibbadna és nem tudná tovább tartani a terhet. Így azután ahányszor csak az öreg medve megemelt egy-egy lapos követ vagy korhardt fadarabot, a két medvebocs márás gondtalanul dugta be a fejét az alighogy kitárult éléskamrába.

Járták az erdőt, s egyszerre csak alig pár lépésnyivel odébb egy nagy és fura kupacot pillantottak meg. A bocsokat furdalta a kíváncsiság, odarohantak tehát. Amikor megálltak a kupac előtt, szemük csak úgy csillogott a boldog meglepetéstől, hiszen rengeteg nagy hangya nyüzsgött körülöttük, szinte feketélllett tőlük az avar. Ezek bizony egészen más fickók, nagyok és kövérek, nem olyan pöttömnyi és nyeszlett hangyák, mint azok, amelyek a kövek és fatönkök alól kerültek elő! A kis mackók nem sokat teketőriázta, nekiláttak a lakomának, s rózsás

nyelvükkel mohón kanalazták magukba a hangyákat. Hamarosan azt kellett azonban tapasztalniuk, hogy több a szájukban a fenyőfa tű levele, mint a hangya. Ez pedig seholgy sem volt ínyükre, mert a tűlevél nemcsak hogy nem ízlett, de ráadásul még szúrt is.

Anyjuk egy ideig érdeklődéssel figyelte tapasztalatlan kölykei buzgólkodását, majd megmutatta nekik az erdei hangyák zavartalan élvezetének fortélyát. Odacammogott a hangyabolyhoz, hátsójára telepedett, mellső lábával rácsapott a

kupac tetejére, aztán egy darabig mozdulatlanul tartotta a mancsát, amelyet a felingerelt hangyák pillanatok alatt sűrűn elleptek. Épp erre várt a medve. Amint úgy találta, hogy a hangyák már kellőképpen bebugyolálták a lábat, szájához húzta dúsan megrakott talpát, majd a hangyákat hosszú nyelvével lenyalta és hatalmas fogáival összemorzsolta. S a kellemesen savanykás és finom csemege élvezetét most már egyáltalán nem zavarta a száraz tülevél rossz mellékíze.

Ez az egyetlen mutatvány is éppen elegendőnek bizonyult a tanulékony medvebocsok számára. Rögtön anyjuk mellé ültekk, lábukat a hangyabolyba dugták, s mi helyt a mélyből kirajzottak a hangyák, hol az egyik, hol a másik mancsukat tették oda a szétrombolt kupac tetejére, s vältogatva nyaldosták le talpukról az ízletes zsákmányt.

Úgy belemerültek a lakkározásba, hogy tudomást sem vettek egymásról. Amikor azonban a hangyasereg megfogyatkozott, a medvebocsok dulakodni és civakodni kezdtek. S most hallatlan dolog történt. Az egyik medvekölyök a másik talpáról merészelt lenyalni a hangyákat. Ezért aztán váratlanul akkorát kapott a füle tövére, hogy a feje is beleszédült. Ezt viszont ő nem hagyhatta megtorolatlanul, s belemart a támadó fülébe.

Mintegy jeladás volt ez a nagy küzdelemre. Hátsó lábukra álltak, jó szorosan egybeakaszkodtak, s a földre akarták teperni egymást. Gyenge fogukkal egymás sűrű bundáját harapdálták, haragosan vicsorítottak, majd amikor a legnagyobb tusakodásban mindenketten elestek, nagy szőrgubancként henteregtek és gurultak hol ide, hol oda. Ez aztán annyira megtetszett nekik, hogy megfeledkeztek minden sérelemről, s addig gurigáztak egymást ide-oda, amíg le nem gurultak egy

kisebb, de meglehetősen meredek lejtőn. Odalent olyan erővel huppantak a földre, hogy egyszerre kettéváltak. Vidáman nézték egymást, jókedvűen fintorogtak, mintha csak tele szájjal mulatnának az egészen, majd gyorsan fölmásztak a mélyedésből, amelynek peremén ott állt az anyuk, hogy utánanézzen, vajon hova tűntek.

A sikerült hangyalakoma végeztével minden hárman a folyóhoz vonultak, mert ugyancsak gyötörni kezdte őket a szomjúság. Nagyon ittak, egy kicsit a lábukat is megmártották a vízben, majd folytatták vándorlásukat, amelynek során lassanként keresztül-kasul bejárták az egész környéket.

Gyorsan peregtek a napok, s jóformán észre sem vették, beköszöntött a nyár, vele együtt pedig az új ínyencségek bősége, amelyek közül a szamóca és másna ízlett nékik legjobban. A medvebocsok gondtalan sorsukban szépen fejlődtek és gyarapodtak. Megerősödtek, megtestesedtek, majd kicsattantak az egészszégtől, s minden kaphatók voltak valamilyen kedves huncutságra. Anyuk vigyázott rájuk. Jaj volt annak a ragadozónak, amely – hacsak kíváncsiságból is – a közelükben ólalkodott. Ilyenkor a nőstény medve dühödt fenevaddá változott, s rettenetes üvöltéssel gondolkodás nélkül a támadóra rontott, mit sem törődve azzal, hogy sunyi barlangi hiéna, nagy testű vadkan vagy éppenséggel óriási őstulok áll-e vele szemben.

Nyár derekán a medvecsaládot mégis nagy szerencsétlenség érte. Egy napon történt, amikor éppen aludni mentek. Az anyamedve vezetésével fölkapaszkodtak a hegység egyik hajlatába, és letelepedtek egy terebélyes bükkfa árnyékába. Ezt a helyet

mintha egyébre sem teremtették volna, mint hogy itt pihenjenek meg a medvék. Dús fűvel benőtt kis tisztás terült el

egy alacsony szikla alján, amelyet vörösagyag vastag rétege borított, ezen pedig nagy kövek között sűrű gyep és néhány törpebokor tenyészett. A bükkfa szinte áthatolhatatlan koronája megszűrte a delelő nap tűzű sugarait, úgyhogy a medvecsalád békésen szundikálhatott a hűs árnyékban.

Aludtak egy órát, talán kettőt is, amikor az egyik mackó fölébredt, nyújtózkodott és ásítozott, hol erre, hol arra az oldalára fordult, de bárhogy fészkelődött is, csak nem tudott újból elaludni. Hiába hunyta le a szemét, hiába szorította fejére két elülső lábát, makacsul elkerülte az álom. Föladta tehát a céltalan küzdelmet, a hátára fordult, s egy kis cserjével kezdett játszadonni. Hajlítgatta a vékony gallyakat, rágicsálta a leveleket, s haragosan mordult föl, ha az ágacska kicsúszott a szájából. Miután meguntta a játékot, alvó testvéret kezdte bosszantani. Bökdöste az orrával, ráncigálta a bundáját, paskolgatta a lábával, ám eredménytelenül, mert a másik nyugodtan aludt tovább és békésen hortyogott.

Az álmatlan medvebocs egyre unalmassabbnak találta a dolgot. Végül is fölmászott a sziklára, hogy bekukkantson a kövek alá, vajon nincsenek-e alattuk hangyák, amelyekre egyszerre leküzdhetetlen étvágya kerekedett. A tisztásról fölkapaszkodott a hegyoldalra, s onnan egy kis kerülővel kényelmesen eljutott a szikla füves tetejére. Egészen a szikla szélére merészkedett.

Nem válogatott a kövek között; amint megpillantotta az elsőt, rögtön hozzájárult, hogy megemelje. Nagy, lapos kő volt ez, amely ott hevert a fűben, közvetlenül a szikla peremén.

Sokáig nem tudta megfordítani. A kő túl nehéz,.. a kismedve pedig még nagyon ügyetlen volt, s így nem sikerült egyszerre

megfordítania, ahogyan azt az anyja cselekedte. Amikor rájött, hogy így nem boldogul, megint emelt a kövön egy keveset, majd gyorsan aládugta a fejét, és nekifeszített lábakkal lassan, de megállás nélkül nyomakodott beljebb, egyre beljebb, amíg végre sikerült a követ élére állítania. Csakhogy a kő egészen átfordult, aztán megsiklott a füvön, és zuhant a mélybe.

Mielőtt a kis mackó meggyőződhetett volna, hogy van-e az elmozdított kő alatt hangya, odalentről, a tisztásról szívszagható vonítás hallatszott.

A kő éllel az alvó medvebocs kinyújtott mellső lábára esett, mégpedig olyan erővel, hogy nemcsak mély sebet ejtett, de az egyik lábcsontot is eltörte. A szegény kis mackó a heves fájdalomtól azonnal fölébredt, de nem mozdult, csak vinnyogott és nyogdécselt keservesen.

A fájdalmas visítázásra és nyöszörgésre felriadt anyamedve gyorsan talpra ugrott, hátán fölborzolódott a szőr, s féktelen dühvel nézett szét, hogy megállapítsa, vajon mi zavarta föl álmából, ki merészelt bántani kicsinyét. De mindenütt csend volt, még árnyék sem mozdult sehol. Csupán a másik kölyke állt ott a szikla tetején, s értelmetlenül meresztgette szemét síró-rívó testvérekéjére és haragos anyjára. Nem sejtette, hogy, bár akaratlanul, Ő okozott ilyen nagy fájdalmat a testvérének.

Hiába kereste a tettest az anyamedve; nem tudta megállapítani, hogy voltaképpen mi történt. Az élettesen kődarabon töltötte ki haragját, amely ott hevert vérrel befröcskölten és összemaszatoltan a sebesült mackó lába mellett. Irtózatos mancsával magához húzta a követ, aztán olyan nagy lendülettel hajította el, hogy az ártatlan kődarab magasakat ugorva, hangos robajjal és éles süvitéssel dübörgött

végig a lejtőn valahova messze a völgybe.

Ám ez mit sem segíthetett. A kis mackó kínjai ezzel nem csillapodtak, sőt még akkor sem enyhült a gyötrelme, amikor a gondos mama hosszú nyelvével gyöngéden és vigyázatosan meg-megnyaldosta a csúf sebet. A beteg medvebocs egyre csak nyöszörgött.

Elég sok időnek kellett eltöltenie, hogy a fájdalmak valamelyest tompuljanak, s a medvecsalád elindulhasson a közeli patakhöz, amely a hegy lejtőjén a völgyben morajló folyóba igyekezett. De alighogy útnak indultak, a sebesült medvecsöppség megint csak nyögdécselt, sántikáló léptekkel, lassan haladt anyja és testvére mögött, s vékonyka vércsíkot hagyott maga után. Ahányszor megkísérelte, hogy sérült lábára álljon, minden belenyilallt a fájdalom, gyorsan a magasba emelte tálpát, és három lábon, lassacskán bicegett tovább.

Ezen a napon nagyon sokáig tartott a patakhöz vezető rövid út.

Végre a patakhöz értek. A sérült mackó megnyugodva mártotta meg beteg lábat a tiszta vízben, amely az égő sebet hűsítette, a fájdalmakat enyhítette, csitította. De csak eleinte, mert a patak vize nagyon is hideg volt, s hamarosan az egész testet elviselhetetlenül lehűtötte. No meg az éhség is jelentkezett. A medvebocs otthagya tehát a patakot, s bicegve megindult a parton, hogy zamatos növényeket, édes gyökereket és húsos gumókat keressen, a napsütötte helyeken pedig esetleg finom szamócát és savanykás ízű hangyákat is találjon.

Úgy-ahogy elűzte gyötrő éhségét, majd ismét megáztatta sebesült lábat a patak hús vizében, mert véres sebéről újra ezer tűszúrással nyilallott a kín testének minden porcikajába.

Pillanatok múltán kikecmergett a jéghideg vízből, anyjához bújt, fejét annak vaskos lábára tette, s halk nyöszörgéssel, panaszos nyögdécseléssel hamarosan elszunnyadt.

Peregtek a napok, múltak a hetek. Ahogy a seb lassan hegedt és a törött csont összeforrt, a fájdalmak is túrhetőbbé váltak. S amikor a láb végre egészen meggyógyult és a gyötrelmek végképp megszűntek, a kis mackó megint éppolyan vidám lett, mint régen, de szemlátomást soványabb volt, mint a testvére. Alig észrevehetően sántított is.

A tovatűnő nyárért a hegyoldalak új ízekkel kárpótolták a medvecsálatot. Kiterjedt területeken megérett az édes bogyójú áfonya és a szeder. Különösen az áfonya ízlett nagyon a két medvebocsnak. Anyjuk sok olyan helyet ismert, ahol gazdagabban termett ez a finom erdei gyümölcs, s gyakran odavezette őket. Aprólékos gonddal szedegették a bogyókat, egyiket a másik után, s a boldog lakomázás lekötötte egész figyelmüket.

Valahol messze a folyómeder mentén a mészkősziklában egy alacsony barlang sötét kapuja feketéllett. A völgyből keskeny ösvény vezetett oda, amely tekervényesen és meredeken kígyózott a sziklák között.

Egyszerre csak a barlangból négykézláb egy férfi mászott elő. Neander-völgyi ember volt. Fölegyenese volt, majd hosszasan vizsgálta a környéket.

Idősebb férfi lehetett már, nem túl magas, de testes és csupa izom, inkább zömöknek látszott, mint magas termetűnek. Bizonyos fokig göbbedt testtartással, roggantán állt, de ennek nem az öregség volt az oka; a hátgerinc felépítése nem engedte, hogy egészen fölegyenesejék. Hosszú felső végtagja kurta labanak combja közepéig ért. Durva arcát állatias vonások

jellemezték. Pofaszerűn előugró duzzadt szájában nagy és erős fogak sorakoztak, amelyek hatalmas állkapocsból nőttek ki. Koponyacsontjai vaskosak voltak, mert rajtuk függeszkedtek a rendkívül fejlett rágóizmok. Alsó állkapcsa – s ebben a majomra emlékeztetett – nem végződött állcsúcsban, ami arra vall, hogy hősünk még nem beszélhetett tagoltan, hiszen a hangszalagok és nyelvizmok éppen az állhoz illeszkednek. Homloka erősen hátra ívelt, agykoponyája alacsonynak, de hosszúnak és keskenynek tűnt fel. Az agyüreg térfogatából ítélté agya meglehetősen nagy és jól fejlett volt, ám az alapvető agytekervények és árkok kezdetlegesek lehettek, és az agyvelő jórészt a koponya alsóbb és hátsóbb tájai felé terjedt, ugyanis a homoklebenynek a csapott homlok alatt nem maradt elegendő helye a fejlődésre. Húsos és előreálló ajka fölött alig emelkedett ki a tömpe és széles orr, amely elválasztotta a szemüreg tetején kidudorodó csontos homlokeresz alatt mélyen ülő szemeket.

A neander-völgyi ember kezét mintegy ellenzőként a szeme fölé emelte, s feszülten figyelt egy irányban. Az enyhe szellő összeborzolta ősz haját és a medvebőr hosszú szőreit, amely a derekát takarta. Két fiatal vadász hazatérésére várt, akik reggel zsákmányszerző portyázásra indultak, és még mindig nem tértek vissza, pedig már rég itt kellene lenniük.

A férfi türelmetlen várakozásában leült egy alacsony sziklára, s annak a tűzkőnek a megmunkálásához kezdett, amelyet tegnap talált a folyó kavicshordalékában. De alighogy lepattintott egy másik kövel néhány szilánkot a magkőből, megunta a munkát, mind a két követ félredobta, s ült tovább mozdulatlanul.

Komoran bámult maga elé; látszott öregesen ráncos arcán,

hogy aggódik a két vadászáért.

Nem is olyan régen történt, hogy ezek a neander-völgyiek erre a tájra költöztek. Előzőleg messze északon volt az otthonuk. Steppéken és erdőkön át hömpölygő folyam mentén tanyáztak, és elégedetten éltek. mindenütt akadt elég gyümölcs, a környék vadban bővelkedett. Az évszaktól függően mogyorót, bükk- és tölgymakkot, szamócát és szedret szedtek, megették a különféle zamatos rügyeket és húsos gyökereket, fölkutatták a madárfészkeket, és kiszedték belőlük a tojásokat és fiókákat, meg tudták fogni a vízben úszkáló halat, a steppék és erdők vadját pedig fabunkóval vagy szakócával, ezzel a kerek alapú, hegyesedő kőeszközzel verték agyon. Vadászataik során gyakran sebesült nagyvadra is bukkantak, azzal a helyszínen végeztek, s így néhány napra mentesültek az élelemkeresés gondjaitól. Ha netán elhullott állatot találtak, azt sem vetették meg, hacsak nem indult már erősen oszlásnak.

Ezen a kies tájon gondtalanul éltek a neander-völgyiek. S mégis elhagyták. Nem szívesen, de így parancsolta a kényszerűség. A vidék egyre zordabb lett, a tél hosszabbodott, a nyár rövidült, mégpedig annál inkább, minél rohamosabban és kitartóbban közeledett északról a hatalmas jégár, amely előzőleg már három ízben elborította a tájat, s csupán a szárazföldi hideg övezettől jóval délebbre állt meg. De később megint visszahúzódott. A neander-völgyiek nem tudták ugyan, hogy az északi jéghullám újabb támadásával van dolguk, ám a fokozódó hideg és a fenyegető éhínség mind lejjebb és lejjebb, a meleg éghajlat alatt tenyésző növényzet hazájába űzte őket és az állatokat egyaránt.

Az öreg neander-völgyi nem először szedte föl a sátorfáját

ilyen okok miatt. Most is élénken emlékezett még rá, hogy mint apró legényke hosszú ideig vándorolt dél felé a csoportjával, amíg csak egy folyó partján meg nem állapodtak, ahol aztán gyermekkorát és ifjúságát töltötte. Később, amikor férfivá érett, megint szüntelenül vándorolnia kellett.

Legutóbb pedig, már megrokkant öregemberként, ismét sokkal délebbre kellett költöznie társaival.

A nap lassan nyugovóra készült, leereszkedett a magas berkenyefa koronájáról, s búcsúzóul nyalábnyi pirosan aranyló sugárral hintette meg a vén neander-völgyi arcát. De az arc nem derült föl. Éppolyan komor volt, mint az imént. A tapasztalt öregember jól tudta, hogy a napfény csalóka, s csupán felhőtlen

nappalokon melegít. Éjszakára eltűnik valahol az ismeretlenben, hogy csak késő reggel térjen vissza. Amikor a neander-völgyiek idejöttek, egy meredek sziklafal alján, a folyó közelében táboroztak le. De már néhány nap után, amikor éjjelenként a hideg a csontjukig hatolt, s a legkisebb gyermekek kékültek-zöldültek a fagytól és sírástól, mindenjában egy véletlenül fölfedezett barlangba menekültek, mert a dermesztő őszi éjszakákon a szabad ég alatt nem sokat segített a tűz, és nem melegített az állati bőrökből összefércelet takaró sem.

Az alkonyodó nap utolsó sugarai a barlang bejáratáig is eljutottak. Alighogy megvillantak a félhomályban, éktelen lármával néhány meztelel, a naptól bronzvörösre égett gyermek futott ki a barlangból. Két petyhüdt mellű, borzas asszony követte őket, hosszú hajuk a vastag csípőjük köré csavart szarvasbőrt verdeste. Egyikük nyúlbőrbe bugyolált csecsemőt

tartott a karján; az apró ősemberkét úgy bepólyázták, hogy éppen csak tompe kis orra látszott ki.

E pillanatban a távolból hangos huhogás hallatszott.

A gondokba merült vén neander-völgyi erre gyorsan föllállt, s szemével a messzeséget kutatta. A gyerekek abbahagyták a játékot és az ordítózást; ők is feszült izgalommal várták a fiatal vadászok érkezését. Az egyik asszony bemászott a barlangba, alvó csecsemőjét a tűz közelébe, egy védett kuckóba tette, majd egypár száraz ágat vetett a tűzre, hadd lobogjon és világítsa meg a sötét barlangot a készülő lakomához.

A láng jóformán még föl sem lobbant, amikor a barlang bejárata előtt az éhes gyerekhad vad kiáltásokkal már köszöntött is a vadászokat, a körülbelül tizenhat-tizenhét éves két fiatal férfit. A nap hősei egy feldarabolt kisebb vadkant hoztak magukkal, amelyet majdnem egész nap követtek és hajszoltak, amíg végre leteríthették. Most aztán – mielőtt bebújtak volna a barlangba – kurta és tagolatlan hangokkal idézték föl vadászkalandjuk izgalmait. Hősködő hadonászásukat meg-megszakította az öreg vakkantás, aki így fejezte ki az ifjú vadászok ügyessége fölötti elégedettségét.

Nemsokára mindenjában a lobogó tűz körül szorongtak, és sóvárgón szagolgatták a nem éppen tiszta kezükben tartott húsdarabot, mielőtt erős fogukkal beleharaptak és összemorzsolták volna. Nem törődtek semmivel, csak a nyers vagy félis sült hús élvezete érdekelte őket, s arcukról szinte sugárzott a maradéktalan boldogság békés áhitata.

Az alacsony barlangban elült a láarma; a csöndet legföljebb a jóízű csámcsoğás hangja és a tűz pattogása zavarta meg.

Amikor jóllaktak, egy nagy kővel, amelyet már régóta a barlangban tartottak, úgy ahogy eltorlaszolták a bejáratot, kevéske száraz rózsét vetettek még a tűzre, nehogy kialudjék, és

ne csak melegítsen, hanem a kőtorlasszal együtt védjen is a fenevadakkal szemben, amelyek az éjszakai sötétség leple alatt rablótámadásra indulnak.

Nyugodtan tértek tehát pihenőre a barlanglakók; leheveredtek a bőrdarabokra vagy a száraz fűből és mohából készített derékaljra, s hamarosan elnyomta őket az egészséges, mély álam.

A csodaszép ősz bőkezűn teleszórta sárga és rozsdavörös színeivel a lombos erdőket, a sűrű cserjéseket.

A természet szemet-lelket gyönyörködtető köntösben pompázott, ám a medvebocsok kedvetlenül jártak-keltek. Már

nyár végén fura viszketést éreztek a szájukban, amely hovatovább elviselhetetlenné vált, majd fájni kezdett a foguk, némelyik aggasztóan meg is lazult, aztán kihullott. A medvecsemeték érzéketlenül mentek el a legkívánatosabb ínyencség mellett is, s inkább tűrték az éhséget, mint a kellemetlen fájdalmat.

Így azután éppen csak annyit ettek, hogy éhen ne haljanak.

Márpedig ez nagy hiba volt. Éppen most kellett volna a legtöbbet enniük, hogy a hosszú tél előtt minél vastagabb zsírréteget szedjenek magukra. A nyárutón és őszelőn bekövetkezett, hetekig tartó fogcsere megfosztotta őket az élet örömeitől, a sok finom falattól, s mindenekelőtt attól a zsírrétegtől, amelyre a nyári élelembőség jóvoltából már szert tettek. A késedelmet csak akkor hozhatták be, csupán akkor hízhattak föl rendes testsúlyukra, ha már kinőttek az új fogak.

Sok medvebocsnak azonban ez már nem sikerült. Emiatt a gyengébb medvekölyökök számára nagyon komoly veszedelmet

jelentett az első tél; a sötét barlangban elaludtak, és soha többé nem ébredtek föl. Viszont azok a fiatal medvék, amelyek kellő erőben átvészelték az első téli álmot, egyszer s mindenkorra megszabadultak attól a veszedelemtől, hogy örökre elalszanak. A következő nyáron már nem cserélődött a foguk, tehát jól táplálkozhattak, s hacsak valamilyen szerencsétlenség áldozatai nem lettek, hatalmas anyamedve vagy hím vált belőlük.

A két kismedve életkedve akkor tért vissza, amikor itt-ott a hegyoldalakon már piroslott a berkenye. S mert a berkenyebogyó nagyon, de nagyon ízlett nekik, mielőbb kárpótolni akarták magukat a hosszú koplalásért.

Eleinte megelégedtek a földre hullott vagy a szélfúvással levert bogyókkal. Később már inkább megvárták, hogy anyjuk a hátsó lábára álljon, s mancsával lesodorja az alacsonyabban himbálzó vérpiros fürtöket, vagy pedig letörjön egy-egy bogyókkal megrakott ágat. A medvekölykök ilyenkor olyan dulakodást rendeztek, mintha az erdőben semmi sem lenne jobb és ízesebb. S talán igazuk is volt. A bogyók édes zamatát a kicsit savanykás mellékíz még kellemesebbé tette, s annyi zsúfolódott belőlük a fürtökön, hogy szüretelésük igazán megérte a fáradtságot.

S milyen határtalan volt az örömkük, amikor először sikerült fölmászniuk a fára, ahol saját lábukkal húzhatták közelebb a fürtös ágakat! Ezek a bogyók voltak ám az édesek, s úgy ízlettek, mint még soha!

Most már nem is kellett a bocsoknak más berkenyebogyó, csupán az, amelyet maguk szedtek a fán. Fölkúsztak érte a fa magas koronájára, amely veszedelmesen hajladozott, rámerészkedtek a vékonyabb ágakra, amelyek recsegtek alattuk,

de mit törődtek ők ezzel! S éppígy arra sem hederítettek, hogy anyjuk figyelmeztető és fenyelgető dörmögéssel topog odalent a fa körül.

De a gyümölcsérlelő ősz egyéb finomságokkal is szolgált. A folyóparton, ahova gyakran eljártak, sohasem mulasztották el, hogy megkopasszák a mogyoróbokrokat, amelyek ebben az esztendőben különösen pazarlón kínálták édeskés termésüket, no meg bükkmakkból is akadt bőséggel, amely szintén nem megvetendő csemege.

A medvekölyökök annyit vettek az ősz dúsan megrakott ajándékkosarából, amennyi csak beléük fért. Ahol megfordultak, tömték magukat rendületlenül, és így nem csoda,

hogy hízni kezdtek. Az a kismedve, amely a nyarat törött lábbal bicegte át, hitványabb volt, mert betegsége idején keveset evett és jócskán lefogyott, majd mielőtt visszaszerezhette volna eredeti súlyát, a fogcsere miatt koplalt, s ennek következményeként tovább soványodott. Fiatal életében már kétszer tette komoly próbára a sors, s ez bizony meglátszott rajta. Testesedett, gömbölyödött ugyan, ám mégsem tudta magára szedni azt a zsírréteget, amely testvérének válla alatt már szemlátomást párnásodott.

A neander-völgyiek barlangtanyája környékén a hegyek már laposodtak, a folyó völgye pedig szélesedett. Lejjebb a hegyek egészen eltűntek, s a víz fű borította lapályon folydogált tovább, amelyen legföljebb bokrokkal vagy kisebb erdőkkel, facsoportokkal benőtt alacsony halmok és sekély völgyek váltakoztak.

A lenyugvó nap épp az imént merült a látóhatár alá,

visszaverődő fénye néhány pillanatig még az égbolt peremén piroslott. A füves tisztáson, egy kicsit jobbra az ősemberek barlangjától, egyszerre csak egy óriásszarvas, *Cervus megaceros* jelent meg. Remek példány volt. Karcsú, izmos lába nehéz, de arányos testet, vastag nyaka nemes vonalú fejet tartott, amelyet soha nem látott gyönyörű agancs díszített. A hatalmas, háromméteres terpesztésű agancs a végén lapáttá szélesült és számos ágra tagozódott.

A szarvas megállt, s egy darabig csendben és mozdulatlanul várt. Aztán hirtelen néhány lépést tett előre, kinyújtotta nyakát, és hosszasan elbődült. A szerelem vágyával és harciassággal áthatott harsogás messze hangzott az est némaságában,

miközben néhány szarvastehén tünt fel mögötte. Az ő tehenei voltak, amelyeket csapatba terelt, s feltékenyén vigyázott rájuk.

Ismét fölzendült az elnyújtott és harcias harsogás.

Erre a távolból egy másik szarvasbika ugyancsak hangos trombitálással válaszolt, szintén szenvedélyesen és kihívón.

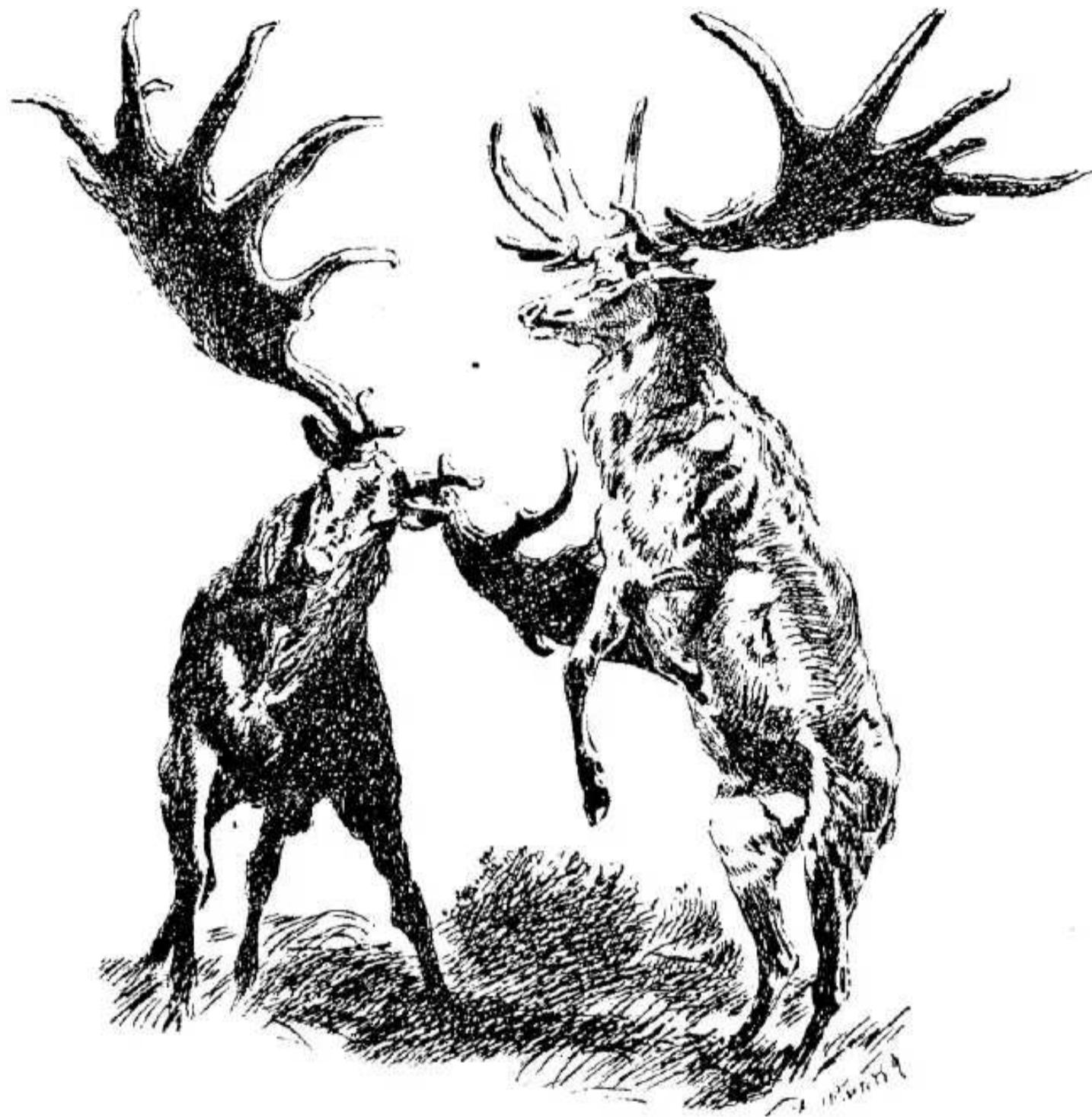
A lapátos óriásszarvas vadul fölvetette a fejét, végigjártatta tekintetét a tehenein, majd újabb, haragtól és gyűlölettől reszkető bőgéssel felelt. Ez sem maradt válasz nélkül; a messzeségből most már halkabban, de azért bátran hangzott föl a vetélytárs harci riadója.

Mialatt a két szarvasbika ezzel a hangpárbajjal fékezhetetlen indulatokra ingerelte egymást, a tehenek csedesen álldogáltak a hegy lábát szegélyező bokrok mellett, a barlangból pedig, amely a lejtő magasabb pontján tátongott, a fiatal vadászok kíséretében előbújt az öreg neander-völgyi ember, hogy tanúja

legyen az üzikedő bikák viadalának.

Nem sok idő telt el, s a tisztásra robogott a másik szarvasbika

is. Éppolyan szép és erős volt, mint az előbbi, de fiatalabb és sokkal tapasztalatlanabb.

Szerelmi vágyakozásában és fiatalos tapasztalatlanságában azonnal vetélytársának rontott, hogy megvívjon vele a tehenek kegyeiért. Ám az nem hagyta magát, védekezett és támadott, s a lassan sötétedő táj csendjében föl-fölhanglezgett az agancsok csattanása, amelyekkel az ellenfelek heves párharcukat vívták és fájdalmas sebeket ejtettek egymáson.

A szarvastehenek közelébe, s bámulták az elkeseredett kíváncsian somfordáltak a küzdőtéren. Nem kisebb

érdeklődéssel figyelték a viadalt a neander-völgyiek is; előrehajlott alakjuk mint fekete árnykép rajzolódott ki, amint ott álltak a barlang előtt egy kiugró szikla tetején.

A fiatal szarvasbika vadul támadott. Egész lényét áthatotta a gyűlölet vetélytársa iránt, amelyet le akart győzni, meg akart semmisíteni. Ám hiába próbálkozott. Szilaj rohamai elől az idősebb bika ügyesen kitért, s kivédte agancsának döféseit.

A meddő harc hevében a fiatal bika észre sem vette, hogy ereje lassan hanyatlak. Továbbra is makacsul támadott ugyan, de rohamai már nem voltak olyan magabiztosak, csapásai gyengültek.

Idősebb, tapasztaltsabb ellenfele jól látta ezt. Nyugodtan tűzte azonban az újabb támadásokat is, s higgadtan várta, hogy vetélytársa egészen kimerüljön. Amikor aztán úgy gondolta, hogy elérkezett az ideje, vérben forgó szemmel körülnézett, s ő indult rohamra. Mielőtt a fiatalabb szarvasbika föleszmélt volna, súlyos sebet kapott: a hegyes agancságak mélyen az oldalába és lágyékába fúródtak. A fájdalom átjárta egész testét, s mintegy kijózanította a féktelen szennedélytől elvakult állatot. Hanem mielőtt észbe kaphatott volna, már a második, majd a harmadik és sok-sok további ütés záporozott reá, úgyhogy hátrálni volt kénytelen.

Alig hátrált néhány lépést a fiatal szarvas, az idősebb kettőzött erővel és fokozott dühvel folytatta a rohamot, mintha csak halállal akarná büntetni vetélytársát, amiért az arcátlanul harcba merészelt vele bocsátkozni.

Most már a fiatal bika csak védekezett, nem támadott. Ereje fogytán volt, a sok vérző seb és a fájdalom pedig a bátorsegát is felohasztotta. De még mielőtt megfutamodhatott volna, az öreg

bika váratlanul oldalról indított támadást, ismét fiatal ellenfelébe döfte egyik agancsának ágvégeit, amelyek éles késként átmetszették a bőrt és mélyen a húsba hatoltak. A súlyosan sebesült szarvas hátsó lábaira ágaskodott, nagy lendülettel félreugrott, s rengeteg sebből vérezve a folyó áramlásával ellenkező irányban futásnak eredt; rohant, menekült, csak el innen, minél messzebb csúfos vereségének színterétől.

A harc véget ért. Méltó, egyforma erős ellenfelek csaptak össze, s győzött a tapasztaltabb.

A győztes szarvasbika a tehenek felé fordult; azok csendben álltak és az iménti élethalálharc hősét bámulták, amelynek szeméből megint fékezhetetlen harciasság, uralomvágy és az a meg nem alkúvó elszántság tüzelt, hogy tehéncsapatát minden vetélytárral szemben bármikor kész megvédeni.

Hanem a neander-völgyieket nem az öreg szarvas diadala érdekelte. minden gondolatukat és figyelmüket a legyőzött szarvasbika kötötte le, amely vérző sebeivel a folyó forrásvidékének irányában valahova a hegyekbe menekült. Amíg el nem tűnt a szemük elől, a hold ezüstfényével megvilágított éjszakában jól láthatták, hogy a szarvas milyen nehezen és fáradtan fut. Ezer kedvük lett volna, hogy utánairamodjanak, meghajszolják és leterítsék, de mégsem vállalkoztak erre, hiszen a csalárd éjszaka mindenütt csupa veszedelmet rejteget, s akár életüket is elveszthetnék a barlangi oroszlán éles karmai és fogai között. Inkább bebújtak tehát a barlangba, miután néhány fintor és taglejtés segítségével megegyeztek, hogy korán reggel elindulnak, fölveszik a szarvas nyomát, s addig követik, amíg csak kezre nem kerítik.

Izgalmukban és türelmetlenségükben sokáig nem tudtak elaludni. Forgolódtak egyik oldalukról a másikra, hol a hátukra, hol a hasukra feküdtek, de minden hiába. Talán csak hajnaltájban szundítottak egy keveset, de akkor sem pihentek nyugodtan, föl-fölriadtak, s csupa vad furcsaságról álmodtak.

Amint pirkadt, a vén neander-völgyi fölkelt, megkotorta a tüzet, s a hamvadó parázsra száraz mohát és rőzsét dobott. Aztán letérdelt, arcával a tűzhöz hajolt, és néhányszor erősen megfújta; a felszített parázstól füstre kapott a moha, s az elővillanó lángocskák mohón haraptak a száraz gallyakba, amelyek mint valami apró kígyók megvonaglottak a forróságtól, majd pattogva-ropogva darabkákra hullottak és izzó hamuvá változtak.

A tűz sápadt fénye, amely gyenge világosságot árasztott és hiába próbálta kiűzni a sötétet a barlang minden zugából, a két fiatal neander-völgyi vadászt is fölébresztette nyugtalan álmából. Amikor látták, hogy az öreg már fönn van, gyorsan megigazították magukon a derekukra csavart bőrdarabot, indával átkötötték, nehogy lehulljon róluk, majd az egyik nehéz furkósbottot, a másik éles szakócát ragadott, amelyet már régebben kipattintgatott egy kemény kovakőből, aztán mindenketten tétevázás nélkül négykézlábra ereszkedtek, s indultak ki a barlangból.

Az öreg vadász torkából feltörő rekedtes hang azonban álljt parancsolt. Visszanéztek, vajon ez mit jelent, s örömmel vették tudomásul, hogy mindenki kap egy darab húst a tegnapi zsákmány maradékából. Maga az öreg is nagy élvezettel csámcogott. A fiatal vadászok éhesen kaptak a hús után, s mohó étvággyal haraptak bele.

Most már semmi sem tarthatta őket a barlangban.

Négykézláb kimásztak a hideg őszi reggelbe, utánuk az öreg vadász, aki szintén nehéz furkósbottal fegyverezte föl magát. De alighogy fölegyenese edett, már is visszakúszott a barlangba, mert együgyű agyán átvillant a gondolat, hogy okosabb lenne, ha erre a vadászatra ő is inkább szakócát vinne a görcsös bot helyett, utóvégre megfelelő husángot szükség esetén bárhol találhat. Odadobta tehát a botot a sarokba, s egy jókora lapos kővel gondosan letakart gödörből kivette a legnagyobb és legélesebb követ, és szorosan marokra fogta. Amint ilyképpen fölszerelte magát, a lapos követ aprólékos gonddal megint visszatette a gödörre; itt tartotta féltve őrzött egyetlen vagyonát, a kőfegyvereket, amelyeket ma ökölkőnek, marokkónak vagy szakocának mondunk. Dolga végeztevel kisietett a barlangból, nagy igyekezetében még a csecsemő keserves sírását sem vette észre.

Pedig az apróság már régóta bőgicsélt, mert fölriadt arra a furcsán rikácsoló és az egész barlangon végighullámzó hangra, amellyel az előbb az öreg neander-völgyi visszarendelte fiatal vadásztársait. De fölébredt az asszony is, akihez a kis csöppség odabújt, és aki melegítette őt, ha nyughatatlan lába és keze lerugdalta, ledobta a nyúlbőrt, amelybe éjszakára oly nagy gonddal bepólyázták.

A pufók őseemberke, ami óta csak fölnyitotta a szemét, óbégatott és sírt rendületlenül. De nem azért, mert a vadászokat siratta, akik az imént elhagyták a barlangot; csupán az anyját akarta figyelmeztetni, hogy ébren van és éhes. Nem is hagyta abba a sírást, s kövérke, de nem éppen tiszta kezével addig hadonászott álmából felvert anyja orra előtt, amíg az asszony föl

nem vette az ölébe és jöllakásig meg nem szoptatta.

Miután a neander-völgyi vadászok elhagyták a meleg barlangot, s a zimankós őszi reggelen megálltak a kiugró szikla tetején, fázósan bújtak össze a testükre tapadó nyirkos hidegtől. A folyó fölött fehér ködfüggöny szállt, s az egész tájat sűrű harmat borította, amely kellemetlenül áztatott és hűtött.

Nagyon korán volt még, s az ilyen őszutói reggelek bizony már nem a legalkalmasabbak arra, hogy bárki is vadászatra induljon. De mit bánták a neander-völgyi vadászok a kora reggeli ködöt, harmatot és hideget! Hiszen ha kedvez nekik a szerencse és szert tehetnek a hatalmas zsákmányra, hosszú időre boldog jólétet és kellemes gondtalanságot biztosíthatnak

maguknak. Végtagjaijk meggémberedtek, de bensőjüket az a tudat melengette, hogy a sebesült és legyengült szarvas megkaparintására indított hajszájukat dús, gazdag lakomák követik majd, amelyek hamar elfeledtetnek velük minden vesződséget és gyötrelmet. Annyi lesz a hús, hogy nem kell majd kiporciózni, annyi májat, szívet és egyéb belsőséget ehetnek, amennyiről nem is álmodtak, de főként zsíros velőből jut majd mindenkinél bőséggel, no meg a szarvas agyveleje sem kicsi, márpedig olyan két csemege ez, amelynél nincs finomabb.

A vadászok gyorsan lejutottak azon a meredek ösvényen, amely a barlangtól a völgybe vezetett, majd oda igyekeztek, ahol az elmúlt este a hold ezüstös fényében a két üzikedő szarvasbika megvívtá ádáz harcát.

De nem is kellett egészen odáig menniük. A reggel némaságát váratlanul az egyik vadász örömkialtása verte föl, aki így közölte társaival, hogy a sebesült szarvas nyomára bukkant. Mindhármuk arca boldog mosolyra húzódott, szemükben

pedig, amely még nem ragyoghatott az igazi ember szellemének szikrájától, megvillant az öröm apró lángja, de csupán egy pillanatig pislákolt, aztán ismét kialudt.

A neander-völgyiek vérengző ordasként vetették magukat a nyomra.

Végigmentek a füves folyóparton, majd kis patakokat ugrattak át, keresztülgázoltak a minden magasabb hegyek lejtőjéről lesurranó csermelyeken, áthatoltak a sűrű bozóton és cserjéseken; hol gyorsabban, hol pedig lassabban haladtak aszerint, hogy a nyomot tisztán vagy kevésbé jól látták-e.

Csuromvizesek lettek a harmattól, majd megdermedtek a hidegtől, de ezzel most nem törődtek; edzettek, kitartók és bátrak voltak, mert ezt követelte tőlük a létert folytatott kemény küzdelem.

Sokáig mentek már a mindenkorább keskenyedő folyó környékén, de a szarvast még mindig nem látták sehol. Óvatosan, lassan lépkedtek, mert a véres nyom hovatovább egészen határozatlanná vált, s így követése megkívánta a legnagyobb körültekintést és figyelmet.

A három vadász nem adta föl a reményt, s elszántan kutatott tovább. Hajlott testüket megvilágította a nap, amely már a földhöz szorította a ködöt és fölszárította a harmatot, sőt kellemesen melegíteni is kezdett, miközben sugarai igéző játékossággal, aranyló fénnyel csillantak át a fák és bokrok színes lombján.

Egyszerre csak szinte földbe gyökerezett a vadászok Iába a boldog meglepetéstől. Pár lépéshangra tőlük egy mogyoróbokor árnyékából előtörte az úzött szarvas, majd hosszú ugrásokkal menekülni próbált. Fejét magasra tartotta, s remek agancsa

mint két ágas-bogas nagy lapát meg-megvillant az alacsony bokrok fölött. Ám futása nem volt olyan könnyed, mint máskor; látszott rajta, hogy nehezére esik és fárasztja a mozgás, de nem csoda, hiszen a nyílt sebek fájtak, és a nagy vérveszteség ugyancsak legyengítette.

Az œsidők vadászai diadalittasan fölordítottak, s a menekülő szarvas után iramodtak. Nemsokára azonban elvesztették szemük elől, s messze elmaradtak mögötte. Amikor aztán újra föltűnt előttük, már nem tágítottak mellőle, megállás nélkül kergették, hajszolták a fáradt és legyengült állatot; hozzákúsztak, elébe ugrottak, kerülgették és körbejárták, végül az egyik fiatal vadász a hegyoldalon elterülő sűrű bozótosba

futott, ezen nagy sietve átvergődött, miközben gondosan ügyelt arra, nehogy a szarvas észrevége. Mihelyt megelőzte az állatot, kijött a sűrűből, egy vén bükkfa vastag törzse mögé rejtőzött, s amikor a szerencsétlen, elcsigázott szarvas támolyogva a közelébe ért, nagy lendülettel rávetette magát, majd valahol az úton talált görcsös husángjával olyan irtózatos ütést mért áldozata fejére, hogy az menten elkábult. A szarvas megtántorodott, karcsú és hosszú lába megtört alatta, aztán a súlyos test a földre rogyott.

Az ifjú vadász nagyon üvöltött örömében, majd mint aki eszét vesztette, ütni-verni kezdte botjával a szarvas fejét.

Az állat már nem is mozdult, amire a szerencsés vadász társai odafutottak. A vén neander-völgyi elégedetten vizsgálgett a nagy zsákmányt, majd hirtelen, mintha attól félne, hogy a szarvas netán megszökik, elővette szakócóját, és addig püfölte

az élettelen áldozat nemes vonalú koponyáját, amíg csak szét nem zúzta a csontokat, amíg a kiloccant agyvelő feherre nem

maszatolta a kőfegyver hegyét.

Sokáig gyönyörködtek a vadászok a zsákmányolt szarvasban, amilyet talán csak megint igen hosszú idő múltán sikerül majd elejteniük, s közben leküzdhetetlen vágyuk támadt egy darab meleg húsra. Az állat mellé térdeltek, véső alakú hasogatójukkal fölmetszették az erős hasfalat, hozzálláttak a bőr lenyúzásához, s mi helyt szabaddá tették a hasüreget, nagy vágással kiszedték a belső szerveket. A beleket a közeli sűrűségbe hajították, mert ma igazán nem volt étvágyuk ilyesfélére, viszont annál sóvárabban fogták két marokra a szívet, tüdőt és májat, s egykettőre el is fogyasztották. Amikor ezekkel az ínyencfalatokkal végeztek, a szakóca éles hegyével mindegyikük

még egy darab húst szelt le, s folytatták a békés lakmározást.

Pihentek, jóllaktak, ami eltüntette a hosszúra nyúlt vadászat fáradalmait és visszaadta erejüket, s nem is gondoltak az átélt gyötrelmekre. Már nem ettek olyan falánkan és tele szájjal, mint amikor az első falatba haraptak; lakomájukat meg-megszakította már valamelyikük rövid és vakkantó hangja, ha közölni akarta társaival, amire éppen gondolt. A válasz is hasonló hangokból és fintorokból állt, a végén pedig mindenharman lármásan fölnevettek vad örömkben.

A jóízű falatozás és pihenő végeztével ismét az elejtett szarvas mellé telepedtek, s mialatt a fiatalok folytatták az állat bőrének lefejtését, az öreg azon fáradozott, hogy leválassza a fejet a testről. Hosszadalmas és fárasztó munka volt ez, amellyel éles szakócája nélkül aligha boldogult volna. De végre mégiscsak sikerült. Ezután az öreg újból nekigyürkőzött, hogy

kőfegyverével egészen szétverje a szarvas koponyáját; kiszedte és felfredobta a szilánkká aprázott csontokat, csakhogy minél

nagyobb legyen az a nyílás, amelyen keresztül az agyvelőhöz akart férkőzni. Az átlyukasztott koponyacsont hézagján maszatos ujjaival nemsokára el is érte az agyvelőt, s a kiszedett darabokat hangos cuppogással eszegetni kezdte. Amikor eldobta a koponyát, a fiatal vadászok estek neki, s hosszú, vékony gallyakkal piszkálgették ki az ízes csemege maradékait.

Ismét munkához láttak. Kisebb darabokra vagdosták és szaggatták a szarvas testét, hogy a zsákmányt könnyebben magukkal vihessék a barlangba. Majdnem végeztek már a munkával, amikor a vén neander-völgyi otthagya a lenyűzött és feldarabolt állatot, fölegyenese edett, s vaskos kezével törölgetni kezdte homlokáról a nagy verejtékcsöppekét.

Amint ezzel foglalatoskodott, hirtelen arra lett figyelmes, hogy magasan a hegyoldalban egy barlang tágas bejárata feketélik. Ez volt az a barlang, amelyben télen át az anyamedve tanyázott, s ahol világra hozta játékos kedvű kicsinyeit. Természetesen ez a föld alatti üreg nemcsak neki adott menedéket, hiszen messze környékről minden barlangi medve, akár hím, akár nőstény, ide menekült a tél viszontagságai elől, sőt itt húzta meg magát rossz időben is, ha véletlenül éppen ezen a környéken kóborolt.

A tapasztalt öreg sokáig nem tudta levenni tekintetét a barlang bejáratáról. Mereven, gondolatokba merülten nézte, s most semmi egyéb nem érdekelte.

Aztán hirtelen a fiatal vadászok felé fordult, akik éppen végeztek az agyonkövezett szarvas feldarabolásával, s rekedtesen rikoltott. Társai fölemelték fejüket, az öregre néztek,

aki kezével a magas hegycsúcs irányába bökdösött, amelynek lejtőjén meszkősziklák közé ékelten a nagy barlangkapu sötétlett.

A fiatalok fürgén talpra ugrottak, s a kellemes meglepetés örömetől csillogó szemmel bámulták a fölfedezett barlangot. Örömük azonban hamar tovatűnt, amikor észrevették, hogy a barlangot körös-körül mindenütt magas hegyek fogják közre, nagyon meredek út vezet oda, no és a folyótól is messze esik. Így hát a nagy

felfedezés tovább nem érdekelte őket, megint lekuporodtak a szarvas lenyúzott bőre mellé, kapargatták róla a húscafatokat, tisztogatták és simítgatták.

Ám a vén neander-völgyi változatlan buzgalommal vizsgálotta a távoli barlang környékét. Nem üres tekintettel és tartalmatlan érdektelenséggel nézte, mert valahol tudatának legmélyén lassan és bizonytalanul halvány emlékek kezdtek kirajzolódni,

rendszertelenül és összefüggéstelenül, de aztán egyre makacsabbul ostromolták az agyát, amely fokozatosan áthevült és gondolkozásra készítette. Mereven, mozdulatlanul állt az öreg, mint aki mélyen elmerült emlékeiben és lassan éledő gondolataiban. De egyszerre a megfeszített töprengés sötétjéből kipattan a szikra, amely, mint borús éjszakák fényesen izzó meteorja, hirtelen világosságot gyújtott emlékezetében, s most már gyorsan és könnyedén peregtek a képek amelyeket oly nagy megerőltetéssel hívott elő primitív agyának legrejtettebb zugaiból.

Képzeletében egy táj képe jelent meg hasonlatos ahhoz, amely éppen most is körülveszi. Mély völgy fölött, amelyben sebes patak kanyargott, nagy hegyek meredtek a magasba, tetejüket fehér hősapká fölte; ilyenek voltak a hegycsúcsok minden esztendőben kora tavasszal. A völgyben néhány roggyant járású alak haladt, kezükben súlyos fabunkó vagy kőfegyver, s velük tartott egy fiatal vadász is, akinek a szíve tele volt örömmel és büszkeséggel, mert megengedték neki, hogy az idősebb, tapasztalt vadászokkal együtt részt vegyen a veszedelmesnek ígérkező kalandban. A társaságot egy öreg férfi vezette. Magabiztosan ment az élen, nem tekingetett sem jobbra, sem balra, olyan határozottan lépkedett, mint aki jól ismeri a kitűzött célhoz vezető utat. Sokáig vándoroltak a patak mentén, amely a tavaszi hóolvadás következtében kilépett medréből, amíg végül megálltak egy magas hegy alján. Rövid pihenő után sok nehézséggel és fáradtsággal fölkapaszkodtak a hegy meredek lejtőjén, miközben nemegyszer visszacsúsztak, ha kisiklott lábuk alól a meglazult kő vagy az átázott gyep. Fáradtan és sárosan végre egy barlang bejáratához értek.

Bementek a föld alatti üregbe, s a bejárat közelében letáboroztak.

Igen élénken jelent meg előtte az a kép, amint ő, az akkor még fiatal legény, hosszas kereséssel összegyűjtötte a barlang környékén fellelhető száraz ágakat, majd a barlangba hordta, amíg csak jó nagy halom nem lett belőlük. A különösképpen vastag és gyantás ágakat az idős férfi kiválogatta, a többit pedig a tűzre vetette, amely vidáman lobogott és kellemes meleget árasztott a nyirkos, hideg barlangban.

Aztán egy másik kép villant föl emlékezetében. Mindnyájan mélyen bent jártak a barlangban, amelynek sötétjében néhány magukkal hozott égő fenyőforgács pislákolt. Amikor egy

meghatározott helyre értek, az öreg a vadászok közül néhányat a bárlang különböző pontjaira küldött, s rájuk parancsolt, hogy minél erősebben ordítsanak és égő gallyakat dobáljanak a sötét barlangfolyosókba. Így is történt, s a parázsló fa csípős füstjét a huzat messze elvitte a föld alatti folyosók útvesztőibe és a barlang aknáiba.

Újabb kép következett, amely elhomályosította az előzőt. A távoli barlangzugok sötétjéből vak dühvel törtek elő a haragosan üvöltő barlangi medvék, öregek és fiatalok egyaránt. Ő egy szikla mögé kuporodott, mozdulatlanul figyelte a történteket, s jaj, mennyire megremegett fiatal szíve a borzalomtól és félelemtől, amikor az egyik fiatal vadász retteneteset ordított, mert megtámadta egy sebesült medve és hatalmas fogáival az egész vállát szétmarcangolta.

E hátborzongató élmény emlékét az a kép váltotta föl, amint valamennyien a magas lánggal lobogó tűz körül ülnek, s nyugodtan, békésen eszik a medvehúst, mert a

medvevadászatot követő elmaradhatatlan vallási szertartás már régen véget ért. A vadászok összefüggéstelen rikkantásokkal, felkiáltásokkal és tagolatlan szavakkal próbálták egymást megérteni, s kérkedőn bizonygatták helytállásukat és bátorságukat. Az önelégült hangulat azonban nem sokáig tartott; szertefoszlatta hideglelésben fentrengő, lázban gyötrődő súlyosan sebesült társuk halk nyögdécselése és hörgő zihálása.

Amikor az öreg vadász merengésében ehhez a fájó emlékhez ért, megrázkódott és végigsimított hátracsapott homlokán, mintha végleg ki akarna űzni a fejéből minden olyan gondolatot, amely fölidézheti ezt a szomorú eseményt.

Már nem nézte tovább a távoli barlangot. A fiatal vadászok felé fordult, akik még mindig az elejtett szarvas körül serénykedtek. Megcsodálta jól megtermétt, izmos testüköt, eszébe jutott, hogy milyen eszesek és bátrak, szívósságukról és kitartásukról is számtalanszor meggyőződött már, s ekkor – mintha váratlan ötlet villant volna át az agyán – rekedtes hangján valamit mindenáron közölni akart társaival, nagy lendülettel és lelkesen hadonászott, miközben hosszú és csupa izom karjával néhányszor a barlang felé mutatott, amely ott feketéllett a fehér mészkősziklák között, a völgyteknő fölé magasan felmeredő hegyoldal közepe táján. Az öreg vadász szeme az izgalom tüzében égett, ritkás és ősz szakállal benőtt arca kipirosodott, homlokát pedig a döntő fontosságú elhatározás jeleként komor ráncok barázdálták.

Fiatal társai figyelmesen hallgatták, s minden igyekezetükkel azon voltak, hogy mielőbb megértsenek valamit öreg barátjuk kapkodó rikoltozásából és heves taglejtéseiből, aki szokatlan buzgalommal próbálta velük megértetni annak a nagy tettnek

lényegét, amelynek végrehajtásához mérhetetlen bátorságra és elszántságra, hidegvérre és vadásztapasztalatokra van szükség. Tagolatlan és összefüggéstelen beszédével, amely minden össze néhány kevés szótagú hangfoszlányra szorítkozott, azt a szándékát közölte, hogy tartsanak terepszemlét a barlangban, ahol majd tavasszal a barlangi medvékre vadászatot rendezhetnek.

Az öreg vadász szertelen előadását feszülten figyelő ifjak lassanként megértették, hogy miről van szó. Arcukról az örööm ámulata sugárzott, bensőjüket pedig olthatatlan vágy töltötte el, hogy végrehajtsák ezt a hősi tettet.

Mihelyt az öreg úgy találta, hogy ha nem is egészen, de legalább részben megértették, a fiatalokkal együtt fölkészült a barlang megtekintésére.

Indulás előtt szétterítették a szarvas lenyűzött bőrét a zöld füvön, rádobálták a húst azon az egy darabon kívül, amelyet magukkal akartak vinni, majd az egészet egy sűrű mogyoróbokorral beárnyékolt sekély gödörbe rakták. Ezután összehordták a közelben talált köveket, s előbb a laposabbakat, majd az élesebb szikladarabokat is rágörgették a bőrbe csomagolt húsra, hogy visszatérésükig megővják a különféle fenevadaktól, mindenekelőtt az undorító barlangi hiénától, amely alkonyatkor szokott elősettenkedni rejtekéből, s átkutatja a környék minden zugát.

Amint a húst biztonságba helyezték, haladéktalanul útnak indultak.

Végigmentek a völgy gyepszőnyegén, átvergődtek a hegyoldalt szegélyező bozótoson, lassú léptekkel megmászták az erdő borította meredeket, majd egy szűk ösvényre jutottak,

amely sziklahasadék mélyén, szerte heverő nagy kövek között éles emelkedővel kanyargott a magasba. Itt nagyon sokat küszködtek. A síkos és nyirkos köveken megcsúszott a lábuk, úgyhogy időnként többet mentek hátra, mint előre. Négykézláb is megpróbálták. Így már nem bukdácsoltak annyit, de ez a megoldás sem vált be, mert a magukkal vitt fegyverek akadályozták őket kezük mozgatásában.

De ezen a gyatra útszakaszon is túlestek, s nemsokára ott álltak a barlang előtt.

Ahogyan valamikor az öreg vadász hordta a száraz gallyakat a barlangba, most a két fiatalra hárult ez a feladat. Egész nyalábnyi rőzsét hoztak egyszerre: akadt mindenütt éppen

elegendő, s jó száraz is volt. Eközben az öreg bent a barlangban szíkrát csiholt. Izzó nyílként röppent a szíkra a száraz fűből, mohából és zuzmóból felrakott kupakra, és egyszeriben lángra lobbantotta. A vadászok szorgalmasan táplálták a tüzet, az öreg pedig a magasra csapó lángok közé gyantától gyöngyöző vastagabb fenyőágakat dugdosott, hogy fáklyaként világítsanak majd a barlang sötétjében.

Fölszedelőzködtek és elindultak. A füstölgő fáklyák tompa fényénél ugyanazon az úton haladtak, amelyen az anyamedve járt. Nekik is át kellett mászniuk a köves meredeken; egymás után, lassan és vigyázatosan ők is végigmentek a barlangfal mentén vezető, keskeny agyagösvényen.

Elöl az öreg lépdelt, s a fáklyák gyenge világánál gondosan szemügyre vette az ösvényt, amelyen meneteltek. Hosszú ideig szótlanul baktatott, de egyszer csak nagyot kiáltott örömében, fiatal társaihoz fordult, széles arça boldog vigyorra húzódott, s kezével a nedves agyagban visszahagyott medvenyomokra

mutogatott. A nyomok keresztezték egymást; voltak közöttük, amelyek a barlang belsejébe, mások viszont, a láthatóbbak, a szabadba vezettek. Méretük sem volt egyforma; a nagy nyomok között, amelyek az idősebb és testes hímektől vagy nőstényektől származtak, akadtak középnagyságúak, sőt egészen kicsinyek is, amelyeket az apró medvebocsok hagytak a sárban. Rengeteg volt a nyom, hiszen minden barlangi medvének végig kellett mennie ezen az ösvényen, a barlangmennyezet réseiből szüntelenül csöpögő víz pedig nedvesen tartotta az agyagot, amelybe aztán a súlyos medvelábak jócskán lesüllyedtek.

A felfedezéssel elégedett vadászok szívét megremegtették a nagy küzdelem első sejtelmei, gondolatukban mesés ábrándokat szőttek, latolgatták az eshetőségeket, s ez most minden egyebet háttérbe szorított emlékezetükben. E pillanatban elfelejtették a szarvasvadászat fáradalmait, megfeledkeztek otthonról adó odújukról, a virradat és napnyugta szépségeiről, a verőfényes napok békés hangulatáról, a hold sápadt fényéről, a csillagok ragyogásáról és az egész világról.

A mély megilletődésből elsőként az öreg vadász ocsúdott föl. A hamvadó fáklyákat néhányszor megforgatta, s amint újból lángra kaptak, folytatta útját. Árnyéka torz változatokban imboldygott a barlang hepehupáin, megrövidült, aztán óriásra nőtt, megbújt a sziklák kiszögellései alatt, eltűnt az oldalfolyosók sötétjében, majd gyorsan ismét előkerült és nagyon szökött előre, mintha félne a sötétségtől, amely nyomtalanul elnyelte, s mintha attól tartana, hogy utoléri az a másik két árnyék, amely makacsul követi és a sarkában jár.

Menekült, rohant az árnyék, de egyszerre megtorpant és nem mozdult.

Megállt az öreg is. Nézte a nem éppen magas kőhalmazt, amely az ösvény fölött két hatalmas sziklában végződött, viszont a másik oldalon hamarosan egybeolvadt a felmagasodott agyagos barlangfenék síkjával. Egyébként a barlang ezen a szakaszon meglehetősen elkeskenyedett, s a barlangfal közvetlen közelében vezető ösvény afféle rövid sziklaszorossá szűkült, mintha csak medveszorítónak teremtették volna.

Úgy látszik, az öreg vadásznak is ez volt a véleménye, s talán már el is határozta, hogy a következő tavasszal itt rendezik meg a nagy vadászatot.

Helyesnek találta tehát, ha alapos terepszemlét tartanak. Mialatt az öreg a kő borította halmot vizsgálgett egész

hosszában, a fiatal vadászok a kis sziklaszorost nézegették, megmérték a magasságát és a hosszát, fölmásztak a két nagy sziklára, s kipróbálták, hogy innen milyen mélyre sújthatnak majd le ütésre lendített fabunkójukkal. Amikor ezzel végeztek, a barlang falát is megszemlélték, s örvendező fintor jelent meg az arcukon, amint észrevették, hogy közvetlenül a sziklaszoros mögött nem túl mély beszögellés feketélik, amelyben egy ember biztonságosan megbújhat, ha netán gyors és váratlan támadás éri.

Tövöről hegyire átvizsgálta a kis sziklaszoros környékét az öreg vadász is; valószínűleg minden rendben talált, mert arca elégedettségről tanúskodott. Most már minden átfurakodtak a szoroson, majd az ösvényen tovább folytatták útjukat a barlang mélyébe.

Pár pillanat múltán azonban megálltak, s feszülten figyeltek.

Arcukról „nyugtalanság tükrözött, szemükben szokatlan izgalom tüzelt. A távoli sötétből ugyanis halk sustorgást és

csobogást hallottak, amit nem tudtak mire vélni. Egymásra néztek, majd fontolgatni kezdték, vajon továbbmenjenek-e vagy inkább forduljanak vissza, mert már a vérükben volt, hogy bizalmatlanul és óvatossággal fogadjanak minden, ami ismeretlen és idegen, s ez a nemzedékről nemzedékre öröklött tulajdonság bizony már igen sok vadászt megmentett az idő előtti és gyötrelmes haláltól. Ám az egyhangú zsongás lassanként megnyugtatta felajzott érzékeiket, úgyhogy útjuk folytatása mellett döntöttek.

De azért fokozott vigyázattal mentek, bármikor készen arra, hogy futásban keresssenek menekülést, ha a szükség úgy hozná magával.

Viszont minél hallhatóbbá és kivehetőbbé váltak a sejtelmes hangok, annál bátrabban haladtak előre a vadászok, mert most már tudták, hogy valahol a közelben víz csobog és sustorog. Nem is tartott sokáig, s ott álltak a sziklasánc előtt, amely mögött a barlangi nőstény medvék és kölykeik sérthetetlen birodalma terült el.

A vadászok hosszas fontolgatás nélkül, egykettőre a sziklasánc tetején termettek. A füstölő fáklyák halvány fényében megpillantották az alattuk csobogó kicsike patakot, amely a barlangfal egyik sziklahasadékából buzogott elő, de csupán pár lépéshosszú medret vájt a barlang aljába, és az átellenes oldalon örökre eltűnt. Mindkét partján elszórtan legföljebb egy évet élt medvebocsok félig elporladt csontjai hevertek, sőt egy helyütt, közvetlenül előttük a sziklasánc lábánál egészen kis csonthalmot vettek észre; olyan medvekölyök csontváza volt ez,

amely mindössze néhány napig élhetett, s elpusztult anélkül, hogy látta volna a napot, a hegyeket és erdőket.

Az apró csonthalmok nemigen érdekelték a vadászokat és nem is hatódtak meg különösebben, s az öreg felszólítására hamarosan visszaindultak. Befordultak még a nagy barlangfolyosók egyikébe, hogy ott is körülnézzenek, de aztán meggondolták a dolgot, mert utolsó fáklyáik is alig világítottak már.

Sietős léptekkel igyekeztek a barlangkapuhoz, s amikor odaértek, már csillagos éjszaka fogadta őket. Fölkotorták tehát a hamut, egybekapták az izzó parazsat, s kevéske száraz fűvel és mohával új tüzet gerjesztettek, amely számtalan piros nyelvével mohón nyaldosta a rávetett rőzsét.

Néhány pillanat múlva a barlang előterében, nem messze a bejárattól vidáman csaptak magasra a lángok, s vakító fényt és kellemes meleget árasztottak.

Hangtalanul ültek a vadászok a tűz körül. Mereven bámulták a lobogó lángokat, s annyi élménytől és reménytől felzaklatott gondolataikban kezdtek kirajzolódni a legnagyobb hősiesség, a legelszántabb vakmerőség, a mérhetetlen erő megálmodott képei; azoké az álmoké, amelyeknek nemsokára a legnagyszerűbb és legderekabb tettekben kell megtestesülniük.

Kint csöndes éjszaka borult az alvó tájra.

Alig hajnalodott, amikor a vadászok elhagyták a barlangot, s visszaindultak otthonukba. Leereszkedtek a völgybe, félredobálták a szarvashús fölé kupacolt köveket, szétosztották egymás között a húsdarabokat, majd siettek tovább a barlangtanyára. Ott már türelmetlenül vártak rájuk. Amikor végre hosszú elmaradás után barlangjuk alacsony bejáratához érkeztek, az asszonyok és gyerekek örvendező, éhsívár rivalgása fogadta őket.

Végéhez közeledett az œsz, s már készült, hogy átadja uralmát a télnek. A nappalok rövidültek, az éjszakák hosszabbodtak, s fagyosabb éjjelek után reggelre nemegyszer csillogó dér borította a tájat. A fák és bokrok tarkára színesedett leveleit a hideg szélviharok leszaggatták, ölte kapták és magukkal ragadták, vadul örvénylő táncban a magasba röpítették, végül aztán könyörtelenül a földre sodorták, hogy betakarják velük a hervadtan didergő füveket. A völgyben gomolygó köd áthatolhatatlan, fehér lepelbe burkolta a zúgó folyót. A szürke fellegek hosszú időre eltakarták az égbolt kékjét, s komor fátyolfüggönyükön mind gyakrabban és kitartóbban szemerkélt az eső, amelynek nyirkos hidege az egész szomorú tájra rátelepedett. Amikor pedig a csendes esőket fölváltották a heves záporok, úgy tetszett, mintha az egek az elvesztett tavasz elbűvölő szépségeit, a múlandó nyár derűs hangulatait és a haldokló œsz tarkaságát siratnák.

Az anyamedve pár nap óta már csak a tavasszal elhagyott barlang legközelebbi környékén kóborolt kölykeivel. Jócskán meghízott; marján, a mellső lábak fölött vastag zsírpárna dudorodott, amely a felszedett hájréteggel együtt bő tartalékkészletnek ígérkezett a hosszú téli álon idejére. Szépen megtestesedett és kövérkésre gömbölyödött a két medvebocs is, azonban az anyukához hasonló zsírpárnája csupán az egyiknek volt; a másik kismedve, amely a nyarat sebesült lábbal sántikálta át, már nem tudott elegendő zsiradékot fölhalmozni szervezetében.

Az esős œszi napok borongós hangulata a medvekölyökök életére is kihatott. Hűvösebb napokon odalett a jókedvük és pajkosságuk, s összemaszatolt bundácskájukban bánatosan

tipegtek anyjuk után.

De azért nem fáztak. Hosszú, de ritka szörük már régebbi idő óta, amikor a hidegnek és tartós esőnek még híre sem volt, selymesen finom bolyhokkal kezdett sűrűsödni, s ez védelmet nyújtott mind a hideggel, mind a nedvességgel szemben. Így gondoskodott róluk a természet már jó előre; téli bundát adott rájuk, hogy ne ázzanak-fázzanak az őszi locspocsban.

Anyjuk egyre nyugtalanabbá vált. Állandóan a barlang közelében ténfergett, meg-megállt a bejárata előtt, hosszasan bámulta, szaglászott és szimatolt, aztán megfordult és elballagott. De minden visszahúzta valami, mintha csak sejtené, hogy egyszer mégis elérkezik az a nap, amikor menthetetlenül be kell lépnie a barlangkapun, és odabent messze a bejáratról valamilyen meleg kuckót kell keresnie, ahol gyermekivel együtt mély álomban átaludhatja azt az időt, amíg a tájat hó borítja és átjárja a tél jeges lehelete.

Mind zordabb és kietlenebb napok következtek.

Amikor aztán egy napon fagyos északi szél süvített át a hegyeken és sötét felhőket hozott magával, amelyekből zuhogni kezdett a sűrű és hideg eső, a medvebocsok egy kiugró szikla alá húzódtak, egymáshoz kuporodtak és minden lében kanál orrocskájukat dusan bolyhozott két lábuk közé szorították. Egy darabig bánatosan nézték az unalmas, szürke világot, majd lehunyták szemüket, s az esőcsöppék egyhangú kopogása álomba ringatta őket.

A nőstény medve a közelükben állt és gondterhelten bologatott nagy fejével. Érezte, hogy közeledik a pillanat, amikor kicsinyeivel együtt hosszú időre be kell vonulnia a barlangba. De előbb még el kellett valamit intéznie. Tehát

mihelyt úgy-ahogy elállt az eső, fölébresztette a bocsokat. A két kis állatnak akarva-akaratlan ott kellett hagynia a nyugalmas menedéket, hogy kövesse anyját. Elindultak a közeli kis rétre. Amint a fújdogáló szélben és a még mindig kellemetlenül szemerkélő esőben odaértek, a medvemama valamilyen gumókat és gyökereket kapart ki a földből, összerágott néhányat, majd a fiainak is adott belőlük. Ezek mohón vetették magukat az ismeretlen csemegére, ám alighogy beleharaptak, azonnal ki is köpték, mert annyira rossznak és keserűnek találták. Anyuk azonban nem sokat törődött fintorgatásukkal és prüsszögésükkel, állhatatosan noszogatta őket, hogy egyenek a gyökerekből. De a kölykök csak nem akartak szót fogadni,

amire a medvemama méltó haragra lobbant; egyiknek is, másiknak is a szájába gyomosztott egypár gyökérdarabot. A gyökerek íze nem volt éppen a legkellemesebb, de. a barlangi remeteség előtt igen hasznos szolgálatot tettek, mert áttisztították a beleket, ami zavartalanabb és egészségesebb téli álmot biztosított.

Talán egy vagy két napig bolyongtak még a környéken, s amikor a szélviharban már hópelyhek is kavarogtak, az anyamedve kölykeivel a barlanghoz indult, belépett a kapuján, s nemsokára mindenharman eltűntek az örökös éjszakában.

Ugyanazon az úton mentek, mint tavasszal. A nőstény medve csak az agyagösvényen torpant meg egy pillanatra, s figyelmesen szaglászott körül bizonyos gyanús nyomokat, amelyek szokatlanul átható szagot árasztottak, ingerelték az orrot és nyugtalánítottak. A három neander-völgyi vadász

lábnyomai voltak ezek, akik nemrégen a barlangban jártak. Meztelen lábuk mélyen besúppedt a puha és nedves agyagba,

úgyhogy az emberi test szaga mostanáig sem illant el a nyomokból.

A medve kinyújtotta a nyakát, fölvetette a fejét, és hosszasan szimatolt. De a gyenge légáramlásban nem érzett semmi aggasztót. Rövid tétovázás után továbbindult tehát, ám felkészülten arra, hogy haladéktalanul fölveszi a harcot, ha netán támadóval kerülne szemközt.

No de nem történt semmi, a kellemetlen szagot egyre kevésbé érezte, s amikor átmászta a sziklasáncot és a két kismedvével megállt a csermelynél, az idegen szag egészen eltűnt. Ez megnyugtatta; sokkal inkább, mint annak a néhány nőstény medvének a jelenléte, amely előtte érkezett a barlangba.

A kiugró szikla alatt megtalálta régi kuckóját, kényelmesen leheveredett, kicsinyei mellébújtak, s nemsokára mindenjában mély és sokáig, nagyon sokáig tartó álomba merültek.

Ezalatt kinn tovább rosszabbodott az idő. Jeges szélviharok száguldoztak a tájon, a hóförgedegek fehérbe burkolták a hegyeket, erdőket és völgyeket. A természet vidám és derűs életét hosszú hónapokra eltemette a hideg hótakaró.

Nehéz és szomorú lett a neander-völgyiek élete is. Az éhség gyakori vendég volt náluk, a fáradtan lobogó kis tűz nem tudta kiszorítani a barlangból a tél dermesztő levegőjét.

A vadászok állati bőrökbe csavartan másztak ki a fagyba, ködbe és fagyos hózivatarokba; küszködtek a hóval, hogy eljussanak a steppére vagy erdőbe, ahol aztán mérhetetlenül fárasztó hajszában üldözték a vadat, botladoztak a behavazott tuskókon, kidült fatörzseken vagy sziklákon, és fájdalmas

sebeket kaptak, sokszor a hóval befújt gödrökbe is belezuhantak. Gyötrelmük megkétszereződött, ha hóviharba kerültek. Erejük minden megfeszítésére szükség volt, hogy előbbre vergődjenek, lassan és nehezen haladtak, de mennyük kellett szüntelenül, hiszen a legrövidebb pihenőért is esetleg életükkel kellett volna fizetniük. A heves szélvihar kergette a havat, a jégszilánkok hasogató tűszúrásként vágódtak az arcukba, szegényes bőrruhájukra vastag zúzmara rakódott, amely kellemetlenül hűtött. Hosszú, ritka szakállukon a kilélegzett pára dérré változott, s fehérsége élesen elütött arcbőrük barnaságától.

Gyakran megesett, hogy mindezeket a gyötrelmeket hiába szenvedték végig. Egész napos vesződés után holtfáradtan, vérpirosra gyulladt szemmel térték vissza a barlangba, s nem hoztak magukkal semmit. Ilyen napokon éhesen feküdtek le, de abban a reményben, hogy az eljövendő napokon mellékük szegődik a vadászszerencse, nem üres kézzel jönnek majd haza, s kitessékelhetik az éhséget barlangjukból.

Így múltak lassan a téli hónapok, többnyire éhség és megpróbáltatások közepette. Ha nem mentek vadászni, a tűz köré telepedtek, nagyokat hallgattak, s gondolatukban igéző káprázatként megjelent a verőfényes és meleg napok, a buján zöldellő táj és a vadban bővelkedő erdők képe, mintegy fölidézve a sikerült vadászatokat követő bőség és édes semittevés boldog napjait. Vágyakozó merengésükön azonban gyakran a rideg valóságra ébresztette őket üres gyomruk korgása és az éhező gyermekék sírása.

Végre valahonnan délről langyos szellők kezdtek fújdogálni, leheletükre elolvadt a hó, és szennyesen csordogáló vizze

változott. Derűsebben sütött a nap is, hogy melengető sugaráival egyre kisebb foszlányokra szaggassa a hótakarót.

Ám a tél védekezett; heves hóviharokban és förgetegekben tombolta ki harajját, dermesztő fagyokkal fitogtatta erejét, de mit ért mindez: a közeledő tavaszt már nem tudta meghátrálásra kényszeríteni. Az olvadást és enyhülést már nem lehetett megakadályozni, a hófúvásokat locspocs váltotta föl, a fagyok sem voltak olyan erősek, hogy a felengedett földet ismét

kőkeménnyé változtassák. A hegyoldalakon és az erdők alján kivirágzott a safrány, a tavaszi tőzike, a hovirág és a majvirág, a

patak mentén barkák aranysárga porfelhőjébe burkolt mogyoróbokrok sorakoztak, és gólyahír, boglárka és kankalin bimbözött.

A beköszöntő tavasz szépségének és melegének varázsában a neander-völgyiek hamar elfelejtették a téli napok minden szenvedését. A vadászatok már korántsem jártak annyi nehézséggel és fáradtsággal, s talán egyszer sem tértek haza zsákmány nélkül. A hosszú ideig barlangba kényszerült gyermeket sápadt arcát újból pirospozsgásra festette a nap, s jóformán reggeltől estig vidám hancúrozásuktól volt hangos a barlang környéke.

Egyedül az öreg vadász vált nyugtalanná, mégpedig annál inkább, minél jobban kibontakozott a tavasz. Szüntelenül a távoli hegycsúcsokat bámulta, s amikor az utolsóról is eltűnt a hósapka, elérkezetnek látta az időt, hogy elinduljanak a nagy kalandra.

Azon az estén vakkantó hangok segítségével sokáig tanácskozott a két fiatal vadásszal; azt próbálta megértetni velük, hogy mielőbb a hegyekbe kell menniük, ha azt akarják, hogy a barlangi medvékre megrendezett vadászat sikerrel járjon. A fiatal vadászok helyeslőleg bologattak; szemükben türelmetlenség és a példátlan élményeket ígérő vadászat vágya tüzelt.

Úgy döntöttek, hogy mi helyt virrad, fölkészülnek az útra.

Másnap, amikor fölkerekedtek, a nap már kellemesen melegített. Nemcsak hárman mentek, ezúttal az egész csapat csatlakozott hozzájuk.

A csapat élén az öreg vadász lépdelt, aki szakócát szorongatott a kezében. Utána a szerény élelmiszerkészletet

cipelő asszonyok, majd a gyerekek következtek, míg a menetet az erős fabunkókkal felfegyverzett két fiatal vadász zárta be.

Igen lassan haladtak a virágba borult völgyben, szüntelenül a folyó forrásvidékének irányában, s meg-megpihentek, mert az asszonyok és gyermekék hamar elfáradtak. Így azután nem csoda, hogy amikor este valahol a hegygerinc alatt egy meredek sziklafal tövében aludni tértek, az út felét is alig hagyták maguk mögött.

A medvebarlangos hegylábához csak a következő nap délutánján érkeztek meg. Megették szűkös élelemkészletük maradványait, s mialatt az asszonyok és gyermekék pihentek, a férfiak a folyópart kavicshordaléka közt hosszúkás tűzköveket

kerestek, és halomra dobálták őket. Amikor úgy vélték, hogy már elég összegyült, a kőhalmazhoz telepedtek, átválogatták a köveket, és csak a legalkalmasabbakat tették félre. Ezeket szétosztották, jutott a gyerekeknek is, majd az öreg vadász parancsára mindenjában a barlanghoz indultak.

Jócskán beesteledett már, amire a barlang bejáratához értek. Fáradtak voltak, de egyelőre szó sem lehetett pihenésről. A gyermekék a fiatal vadászok felügyelete alatt szétszéledtek a barlang környékén, s ölükben száraz gallyakat, mohát és avart hordtak össze. Az öreg vadász tüzet gerjesztett, s amikor a lángok már magasan lobogtak, a gyermekék és asszonyok végre lepihentek; a fáradtságtól hamarosan elnyomta őket az álom, de nem aludtak nyugodtan, szüntelenül forgolódtak, hánykolódtak avarból és mohából hevenyészett fekvőhelyükön. Néhány pillanattal később a fiatal vadászok is aludtak, mert a nagy kimerültséget ők sem tudták már leküzdjeni. Csupán az öreg vadász virrasztott a tűz mellett gondolataiba mélyedten,

vigyázott alvó társai nyugalmára és biztonságára.

A hajnalpír bátortalanul lopakodott a barlangba, s megrebbent az alvók szempilláján. Fölébresztette az asszonyokat és a fiatal vadászokat, az összekuporodott és egymáshoz bújt gyermeket azonban tovább aludtak.

De a legkisebbek sem lustálkodtak sokáig, egymás után talpra ugrottak, kifutottak a barlangból, hogy édes és zamatos rügyekkel elűzzék makacsul követelőző éhségüket. Amikor félig-meddig jóllakottan visszatértek, a vadászok már éppen fölkészültek, hogy a barlang távoli térségeibe induljanak.

A füstölgő fáklyák tompa fényénél lassan és vigyázatosan nyomultak előre a barlang sötétjében. Átmásztak a köves meredeken, majd az agyagösvényen egyesével követték egymást, amíg csak a kis sziklaszoroshoz nem értek.

Itt az öreg vadász megállt, letért az ösvéniről, majd a sziklás halom hosszában a barlang átellenes falához ment, ahol a kőhalmaz agyagos lejtőben folytatódott és simább tereppé laposodott.

Amint az öreg ide érkezett, a barlangfal hasadékába égő fenyőágat dugott, majd egy kiszemelt helyre lapos köveket hordott, hogy tűzpadot készítsen belőlük. Munkájában az asszonyok segédkeztek, a fiatal vadászok pedig a gyermekekkel együtt visszamentek a barlang bejáratához, hogy további száraz gallyakat hordjanak be és elhozzák az otthagytott néhány kőfegyvert is.

A kikövezett tűzhelyen már lobogtak a lángok, amire a fiatal vadászok és gyermeket megjöttek. A tűzből előmeredő vastag ágakhoz az öreg vadász újakat rakott, úgyhogy a lángok magasra csaptak, s messzire árasztották fényükét és melegükét.

Elérkezett a pillanat, hogy a nagy előkészületek után megkezdődjék a vadászat. A fabunkóval és szakócával felszerelt egyik fiatal vadász a szűk ösvény mentén felmagasodó nagy szikla mögött helyezkedett el, a másik pedig, aki csak szakócát szorongatott a markában, a kis sziklaszoros szemközti oldalán, a barlangfal enyhén homorú beszögellésében lapult meg. Az öreg vadász, aki egyik kezében görcsös husángot, a másikban égő fáklyát tartott, nem messze a tűzpadtól a kőhalmaz tetején állt, majd torkából hatalmas és érdes üvöltés tört elő, amely hátborzongató visszhangzott a föld alatti üregek csendjében és éjszakájában. Ezután izmos karjának nagy lendületével messzire maga elé hajította az égő ágat, majd a tűzhöz ugrott, és néhány maroknyi nyirkos mohát vetett rá, úgyhogy pillanatok alatt magas füstoszlop gomolygott a lángokból, s a fojtó füstöt a huzat a legtávolabbi zugokba is elvitte. Most az öreg újabb égő ágat ragadott ki a tűzből, s ismét rettenetes ordítás kíséretében a sötétbe röpítette.

Vad üvöltözését a fiatal vadászok semmi jóval sem biztató kiáltozása, az asszonyok rikácsolása és a gyermek visítázása egészítette ki. A barlangfolyosókon borzalmas hangzavar dübörgőit végig, amely fokozott erővel verődött vissza és újabb hullámokban ismétlődött meg. S alighogy elhalkult, megint fölhangzottak a kiáltások, s ismét egyetlen vészjósó hangorkánban olvadtak össze, hogy rémülettel töltsek el a föld alatti világot.

A szokatlan lárma fölriasztotta álmukból a barlangi medvéket, amelyek korántsem aludtak már olyan mélyen, mint tél derekán. Kelletlenül tápászkodtak föl vackaikról, s pillanatokig tanácstalanul álldogáltak, nem tudván, hogy mi

háborította meg nyugalmukat.

Egy kisebb oldalfolyosón a furcsa zajra egy vén medvekan is fölriadt. Mérgesen dörmögött, ingerülten topogott, s mivel a lárma sehogyan sem akart megszűnni, orrát pedig megcsapta a csípős füst szaga, úgy döntött, hogy kimegy a barlangból. Óvatosan cammogott a koromsötében, s mindenkorban nyugtalánította az ordítózás és az egyre kellemetlenebb füstszag.

Amikor odaért, ahol a mellékfolyosó a voltaképpeni barlangba torkollott, szinte megfagyott ereiben a vér, és rémülnen bámult maga elé. Előtte, a barlangfal mellett nagy tűz lobogott, a tűz körül asszonyok rikoltottak és gyerekek visonttak, odébb, a sziklás halom tetején égő ággal a kezében egy férfi hadonászott, néhány szor megforgatta a lángoló faágat, majd széles ívben a meglepett medve felé dobta. A tüzes fadarab nem messze a medvétől tompán puffant a barlang falán, és szerterajzó szikrák fényében a nyirkos agyagra hullott.

A medve félreugrott, aztán félelmetes üvöltéssel az átellenes barlangfal felé menekült, amikor pedig az agyagösvényre ért, a kis sziklaszoros irányában rohant tovább. Az öreg vadász figyelmeztető kiáltást hallatott, amely lesben várakozó fiatal társainak szólt, s azt jelentette, hogy ne bántsák a sziklaszoroson át menekülő medvét, ne támadják meg, mert tapasztalt, hatalmas termetű állattal kerülnének szembe, amely eszeveszett dühében és haragjában biztosan halálra marcangolná támadóit.

A fiatal vadászok megfogadták a figyelmeztetést, s hagyták a medyét, hadd menjen át bántatlanul a sziklaszoroson, hadd túnjék el a barlangból.

Éppilyen baj nélkül jutott át néhány további nagy medvekan és nőstény is ezen a halálkapun.

Az a fiatal vadász, aki a szoros mögött bújt meg, hirtelen fölugrott az egyik sziklára, elhelyezkedett rajta, s összekuporodva figyelte a menekülő medvéket. Egyszerre csak

észrevette, hogy egy barlangjárat sötéjtéből fiatalabb, nem éppen nagy medve közeledik. Az oreg vadász, aki szintén láttá a jövevényt, vidáman fölrikkantott, égő gallyat dobott a medve felé, s majd hogyan eltalálta. A medve ijedten megtorpant, egy darabig tanácstalanul forgolódott, majd gyorsan a szorosnak vette útját. Most a fiatal vadász ügyesen lecsúszott a szikláról a földre, marokra fogta furkósbottját, nekigyürkőzött, s mihelyt a medve a sziklák közé ért, éles suhintás hasított át a levegőn. A fabunkó rettenetes erővel sújtott le a medve fejére, éppen a

homlokára, úgyhogy az állat menten elkábult. A vadász elővette szakócóját, és addig ütötte-verte az összerogyott medvét, amíg csak egy szikrányi életet is sejtett benne. Ezután társa segítségével félrehúzta az élettelen állatot az ösvényről, s mindenketten újból elfoglalták leshelyüket. Duzzadt a keblük a büszkeségtől, hogy ilyen komoly zsákmányt sikerült ejteniük, arcuk széles vigyorra derült, s örvendező, diadalmas kiáltozásuk messze elhallatszott.

Nemsokára az öreg vadász ismét figyelmeztető jelt adott. A fiatalok fölkészültek a támadásra, s rövidesen a második medve fejezte be életét fegyvereik eszeveszett csapásai alatt.

Még egy fiatal medvét ejtettek el így, de aztán megtörtént a baj.

Úgy kezdődött, hogy amikor az ősemberek első kiáltásai fölverték a barlang csendjét, a sziklasánc mögött tanyázó nőstény medvék közt nagy zűrzavar tört ki. Megijedtek a lármától, ingerelte őket az égésszag és a füst, úgyhogy izgatottan futkároztak ide-oda és haragosan dörmögtek. Néhányan fölkapaszkodtak a kősáncre, amikor azonban meglátták a távolban lángoló tüzet és a körülötte égő ágakkal hadonászó ősembereket, szinte megdermedtek a meglepetéstől. Tágra nyitott szemmel bámulták a magasra csapó lángnyelveket és a tűz tompa fényében ugrándozó sötét árnyakat.

Dermedtségükön az öreg vadász kiáltozására térték magukhoz, aki figyelmeztette fiatal társait, nehogy megtámadják azt a hatalmas termetű és bizonyára tapasztalt medvekant, amely rémülten és felbőszülten elsőként igyekezett

kimenekülni a barlangból. Amikor a nőstények látták, hogy a medvekant nem érte bántalom, sőt utána a többi állat is ép

bőrrel jutott tovább, maguk is vállalkoztak a menekülésre. Voltak közöttük, amelyek egyedül kerekedtek föl, mások viszont egy ével ezelőtt született csemetéikkel indultak útnak.

Mindegyiknek sikerült elmenekülnie. A sziklasánc mögött csupán azok az anyamedvék maradtak, amelyek éppen a legutóbbi napokban hozták világra kicsinyeiket. Ezek kitartottak amellett, hogy nem hagyják cserben kis utódaikat, és megvédik őket, bármi történjék is. Elszántan vállalták, hogy szembeszállnak bárkivel vagy bármivel, győznek vagy elbuknak, de még vak és egészen teheteretlen kölykeik mellől nem tágítanak.

Velük maradt a kőfal mögött az a nőstény medve is, amely két bocsával együtt aludta át a telet a kiugró szikla alatt, nem messze a búvopataktól. Pedig nem akart maradni. Menekülni szeretett volna ő is, csakhogy az egyik kismedvét sehogy sem tudta fölélbreszteni. Hiába költögette gyöngéd brummogással, hiába bökdöste a lábával, a medvebocs meg sem mozdult, aludt tovább, egyre csak aludt.

A nőstényt ez már igazán felbőszítette, türelmetlenül topogott a kis álomszuszék körül, mind hevesebben és könyörtelenebbül ráncigálta, amikor pedig még ez sem segített, hirtelen elhatározással engedetlen gyermekéhez hajolt, hogy fejével egyszerűen legurítsa vackáról.

Ám amint orrával megérintette a kis testet, megérezte, hogy a kismedve hideg és merev. Gombolyagba kuporodva feküdt, de nem aludt. Halott volt.

Könnyű, fájdalmatlan elmúlással hagyta itt a világot. Hosszú álmában lassanként elsorvadt, mert bundás bőre alatt nem halmozódott föl annyi zsiradék, amennyi elegendő lett volna,

hogy testét egész télen át táplálja. Ezért hamvadt el benne az élet lassú, nagyon lassú pislákolással.

Az anyamedvének be kellett látnia, hogy élettelen bocsán már nem segíthet, s most minden gondolatát legalább az élő megmentése foglalkoztatta. Gyorsan átmászott vele a sziklasáncon, aztán a barlangfal mentén vezető agyagösvényen a veszedelmes sziklakapu felé igyekezett megmaradt kicsinyével, amely pár lépéssel előtte baktatott.

A menekülő kis mackót elsőként egy asszony pillantotta meg. Fölordított, hogy figyelmeztesse a vadászokat a közeledő zsákmányra. Aztán követ ragadott és nagy erővel a kismedve után hajította. A kő előbb nagyon perdült egy sziklán, majd

hangos koppanással a barlangfenékre esett. A gyermekék éktelen lármában törtek ki, visontak és ordítottak, újabb és újabb kő süvitett át a levegőn. S ebben az általános zajban, amely betöltött az egész barlangot, elveszett a neander-völgyi asszony riadt kiáltása, aki észrevette, hogy a menekülő fiatal medvét termetes nőstény medve követi.

Mihelyt az asszony első figyelmeztető kiáltása elhangzott, a fiatal vadászok tüstént a helyükre ugrottak, s várták a zsákmányt. Ezúttal azonban egyikük mellett ott állt az öreg vadász is; ugyanis lekúszott a szikla tetejéről, hogy az égő gyantás ágak halvány világánál megtekintse az elejtett medvéket, amelyek a sziklakapu mögött az ösvény közelében hevertek. S ez a további események során, amelyek oly gyorsan peregtek egymás után, igen fontosnak és nagy szerencsének bizonyult.

Az áldozat közeledő léptejnek hallatára a fiatal vadászok egyike magasra lendítette furkóbotját, s lesújtott.

De találata nem volt pontos.

Nagyobb medvét várt, ezért tévesztett célt, s görcsös botja csak épp hogy súrolta a kismedve oldalát. A medvebocs keservesen vinnyogott, inkább ijedtében, mint fájdalmában, s hanyatt-homlok menekült.

A másik fiatal vadász, látván, hogy kisebb medvével van dolguk, előugrott a barlangfalba vájt rejtekéből, s a kiszemelt zsákmány üldözésére indult. De alig tett pár lépést, kővé dermedt rémületében. Az ösvény fölé magasodó sziklák és a barlangfal közti szűk szorosban borzalmas üvöltéssel feltűnt a hatalmas termetű, felbőszült nőstény medve, s dühödten vetette rá magát a vadászra. Erős fogaival föltépte a szerencsétlen

ember mellét, s rettenetes sebet ejtett rajta.

A kegyetlen fájdalom, amely egész testét átjárta, fölrázta a fiatal vadászt dermedt rémületéből. Megfeszítette karját, hegyes szakócájával megcélozta a medve fejét, s a kő közvetlenül az állat szeme fölött csapódott be. Reccsent a csont, s a medve szemét pillanatok alatt előntötte a kibugyanó vér.

A nőstény medve félreugrott, fájdalmában megvonaglott, majd bőszült haraggal a hátsó lábára állt, mellső lábát magasra emelte, és ismét a vadászra rontott, hogy összezúzza halálos ölelésével. De mielőtt ezt megtehette volna, a fiatal férfi ájultan a földre rogyott. A meglepett medve dühösen fölmordult, fölegyenesedett testét tompa puffanással előredobta, s az alélt vadászhoz készült ugrani, hogy agyontapossa.

S most, a legnagyobb veszedelem pillanatában az öreg vadász a nekivadult állat mellett termett, és égő husángjával hatalmas ütést mért a fejére. Ahogy az izzó husáng lecsapott, ezernyi tuzes szikra röppent szerte; sok közülük a medve bundajába

hullott, több a szeme fölötti véres sebbe esett, s elviselhetetlenül égetett. Az állat fejének szőrzete megperzselődött, bőrén égési foltok éktelenkedtek.

A váratlan támadás annyira megzavarta a nőstény medvét, hogy sorsára hagyta az ájultan fekvő fiatal vadászt, s az új ellenség felé fordult. De még mielőtt megindíthatta volna támadását, már a második, a harmadik, a negyedik ütés zuhogott a koponyáján, és mindegyik nagyon fájt, mind égetett, minden egyik perzselte a bundáját és sütötte a bőrét.

A medve haragja észvesztő rettenetét változott, amikor látnia kellett, hogy holmi tüzes kígyó sziszeg szüntelenül előtte, s közben súlyos csapásokkal ostromolja a fejét. Mindig félt a

tűztől, tehát most is jobbnak yélte, ha meghátrál, s rövid habozás után eszeveszett futásnak erédt. Vadul rohaná előre, s még a barlangban utolérte immár egyetlen csemetéjét. A kis mackó boldogan dörgölőzött anyához, békés nyuszítéssel vidáman ugrándoza körül, ám az anyja most rá sem hederített, minél hamarabb ki akart jutni a barlangból, s legföljebb csak gyengéd dörmögéssel biztatta kismedvéjét, hogy jöjjön utána.

Kettesben menekültek tovább, hamarosan elértek a barlang kapuját, aztán nekivágta a meredek hegyoldalnak, mit sem törődve azzal, hogy talpuk kásává tapossa a szerényen meglapuló tavaszi tárnics kék harangocskáit.

Nemsokára mindenketten eltűntek valahol a messzeségben.

Rosszabb volt a helyzet a barlangban.

Miután az öreg vadásznak sikerült megfutamodásra kényszerítenie a nőstény medvét, azonnal sebesült társához sietett. A barlangfal egyik hézagába égő fenyőágat erősített,

amelyet előzőleg sebesen megforgatott a levegőben, hogy lángra lobbantsa, majd a mozdulatlan test fölé hajolt, s megvizsgálta a mellén tátongó borzalmas sebet, amelyből dűlt a vér és nagy, piros tócsában gyűlt össze a földön. A fiatal vadász arca halottsápadt volt, mélyen beesett szemének pilláit lehunyta, ajka elszederjesedett. Keze görcsösen szorongatta a szakócát, amelynek hegyét megfestette a medve vére.

Az öreg vadász intett a másik fiatalnak. Megfogták a súlyos sebesültet; az egyik a lábánál, a másik a hóna alatt, s lassan, vigyázatosan a tűzpadhoz vitték. A szerencsétlenül járt vadász még mindig mély ájulatban feküdt, ez azonban most nagy jótéteményt jelentett számára, mert eltompította érzékeit és megszabadította fájdalmaitól.

A tűz közelében, a barlangfal mellett fektették le, s egy asszony néhány maroknyi száraz mohát teregetett a feje alá.

A gyerekek, akik a szörnyű viaskodás hatása alatt még most is remegtek a rémülettől, kíváncsian állták körül a beteget, s értelmetlenül nézték.

A vadász mellén éktelenkedő nagy és véres sebet látták ugyan, de nem tudták megérteni, hogy a sebesült miért fekszik olyan mozdulatlanul, miért nem jajgat fájdalmában, miért nem dobálja magát, miért nem vonaglik a láztól és hidegleléstől, aminek annyiszor voltak tanúi, ha valaki súlyos sérüléssel tért vissza a vadászatról.

Nem kíváncsiskodhattak sokáig, mert az öreg szétrebbentette őket, maga pedig aggodalommal telt tekintettel hosszasan nézte ifjú barátját. Viharzottak benne az indulatok, de egyetlen arcizma sem rándult. Csupán mélyen a bensőjében sajgott föl valami, s a szíve meg-megrezdült a nyomasztó érzések től.

Komoran állt pajtása és vadásztársa mozdulatlan teste fölött a fiatal vadász is. De rajta sem látszott, hogy szívét sziklánál is súlyosabb fájdalom marcangolja.

Egyszerre csak az öreg vadász a sebesült mellé térdelt, s ki akarta venni kezéből a szakócát, ám az eszméletlen férfi olyan erősen és görcsösen fogta marokra, hogy az öreg talán csak akkor szabadíthatta volna ki, ha eltöri a kőfegyverre tapadó ujjakat. Fölhagyott tehát a meddő kísérlettel, s amint a szakóca medvevérrrel festett hegyére pillantott, eszébe jutottak az elejtett medvék. Szeme vad örömrre gyulladt, arcáról a vadászszerencse boldogsága sugárzott, bensőjét eltöltötte a sikerült vadászat fölött érzett elégedettség, így vált az ember ismét vad és érzéketlen vadásszá, aki magától is, másoktól is megköveteli a keménységet.

Otthagya a sebesültet, s a halomba gyűjtött tűzkövekhez lépett, amelyeket a völgyből hoztak ide. Pattintgatással ék vagy mandula alakúvá formálta őket, különös gondot fordítva arra, hogy hegyüket jól kimunkálja, szélük pedig minél élesebb legyen. Nemsokára a fiatal vadász is melléje ült. A barlang egyhangú kopácsolás és pattintgatás zajától zengett, s a közönséges kő hasznos eszközzé változott.

A vadászok körül rengeteg kőszilánk és hasadt kődarab hevert; most ezek közül válogatták ki a legnagyobbakat és legalkalmasabbakat, hogy aprólékosabb megmunkálással különféle hasogatókat, hegyeket, fúrókat és kaparókat készítsenek belőlük. Sietve dolgoztak, úgyhogy ezeknek az eszközöknek alakja és megmunkálása nem volt annyira tökéletes, mint azoké, amelyeket máskor és jobb kövekből állítottak elő.

Dolguk végeztével, amikor úgy vélték, hogy elegendő alkalmat eszközt készítettek, föltápaszkodtak a tűzpad mellől és az agyonvert medvékhez léptek. Megragadták az egyik állat mellső lábait, és a tűzhöz húzták. Aztán visszamentek a másikért. Amikor a harmadikért indultak, meglepetve látták, hogy az asszonyok megelőzték őket, s a gyermekek segédletével már vonszolják is a medvét az előbbi kettőhöz. Hagyták, hadd vesződjenek vele, hiszen rájuk még sok egyéb munka várt.

A fiatal vadász odament az imént készített kőeszközökhöz, s kiválasztott közülük néhányat. Letérdelt az egyik elejtett medvéhez, s nekigyürkőzött, hogy lenyúzza a bőrét.

De mielőtt munkához látott volna, az öreg makogni kezdett valamit. A fiatal vadász fölnézett, s minden igyekezetével azon

volt, hogy megértse a hozzá intézett tagolatlan hangokat, ámelyeket idősebb társa élénk hadonászassal igyekezett

érthetőbbé tenni.

Hamarosan rá is jött, hogy mit óhajt az öreg.

Odalépett tehát a medve fejéhez, hogy kőeszközeivel leválassza a testről. Éles hasogatóval fölmetszette a bőrt, szétvágta az izomszöveteket, az ereket és a vastag inakat, de amikor hasogatója a csigolyákhoz ért, félre kellett tennie a gyenge szerszámot. Erősebb fúrókat és hegyeket vett elő, beszorította őket a harmadik és negyedik nyakcsigolya közé, majd addig feszítette, amíg a csontok külön nem váltak. Most ismét a hasogatóval dolgozott, majd a penge alakú kaparóra került sor, s e szerszámok segítségével, no meg erejével és ügyességével egykettőre túljutott a nehéz munkán. Amikor a medve koponyája végre elgurult, előmeredő fogaival éppen sorstársára vicsorított, amelynek fejét pontosan akkor választotta le az öreg vadász.

Amíg a fiatal vadász a harmadik, az utolsó medve fejének lemetszésével bíbelődött, az öreg a hatalmas medvelábakat vágta le, majd kiemelte a váll- és combcsontokat, lehántotta róluk a húst, és a csontokat a medvefejek mellé rakta. Noha szorgalmasan dolgozott, s később fiatal társa is segített neki, mégis sokáig tartott, amíg minden csontot szabaddá tettek.

Amint ezzel a munkával végeztek, a medvelábakról lenyúzták a bőrt, s a tűzpadot szegélyező izzó kövekre rárakták azokat a húscafatokat, amelyeket a nagy csontokról hámoztak le, de a hússal borított kisebb lábcsontok is a tűzhelyre kerültek.

Sült hús illata terjengett a levegőben, s ugyancsak fölgerjesztette az éhes gyerekek étvágyát. Egy nagyobb fiú nem is bírta tovább, odakúszott a tűzhelyhez, az elcsent hússal a barlang falához lapult, s falánkúl rágní kezdte. Am abban a

pillanatban egy másik fiú ugrott hozzá, szurtos kezével elvette tőle a húsdarabot, s most ő ette mohón tovább. A pórul járt legényke nem hagyta magát, s álnok barátjára rontott, hogy visszaszerezze az elrabolt ízes falatot.

Erre aztán vad verekedés tört ki; a fiúk birokra keltek, rúgtak-haraptak, egymás durva és borzas hajába csimpaszkodtak és cibálták könyörtelenül, tépték egymás fülét, ott csíptek nagyon a másikon, ahol érték, s amikor az ádáz harc hevében megboltlottak és a földre buktak, ott folytatták a csatát általános hempergés közepette. S mialatt a két fiú marakodott, odébb egy lapos kövön egy kócos kislány üldögélt, s békésen eszegette azt a darab húst, amelyért ez az egész nagy viadal megindult.

Ki tudja, meddig tartott volna az elkeseredett küzdelem, ha az egyik asszony közbe nem lép. A dulakodó két fiú fölé hajolt, szétválasztotta őket.

A legénykék haragja gyorsan elpárolgott. Pár pillanattal később megint a legnagyobb egyetértésben ültek egymás mellett, s megbékélten rágták azokat a csontokat, amelyeket az asszonyok osztottak ki nekik. Köréük telepedett a többi gyerek is, és mindenjáran mohón majszolták a félig nyers medvepecsenyét.

Az ínycsiklandó húsillat, no meg a lakmározó gyermekek és asszonyok hangos csámcogása a két vadászt sem hagyta érzéketlenül, s ellenállhatatlan vágy kerekedett bennük egy darab hús után. Ők is a tűz mellé heveredtek tehát, kezükbe alig sült nagy darab húst fogtak, erős fogukkal tépték a csontról, s

éhesen nyelték a szájukban rendesen meg sem forgatott nagy falatokat. Arcukról leritt a túlaradó boldogság, s a nyelvükkel

ízlelt, tele szájjal habzsolt véres medvehúst annyira élveztek, hogy minden falat után az ínyenc szakértelmével maguk is nagyokat cuppantottak.

A fiatalabb egy jókora csontot markolászott, hol ide, hol oda fordította, úgy marcangolta róla a húst. Egyszer csak eldobta az egészet, pedig akadt még hús a csonton éppen elegendő. Máskor dehogy tett ilyesmit, hiszen szűkös időkben annyira le szokta rágni a csontot, hogy a végén csak úgy fehérlett. Most azonban van hús bőséggel, igazán nem kell vele takarékoskodni. Újabb csupa zamáthúsdarabot fogott hát marokra, a csak féligrerágott csontot pedig megvetéssel messzire hajította.

Az eldobott csont nagyon csattant a barlang falán, majd a leányka lábához perdült. A kislány fölemelte, s figyelmesen vizsgálgett a kétes tisztaságú kezében tartott váratlan ajándékot. Amint megállapította, hogy a csont még tele van hússal, szeme megcsillant az örömtől, és sóváran a húsba harapott. Apró fogával leszakított egy falatot, de alighogy a nyelvén érezte, elment az étvágya; forgatta a szájában, rágta, de végül mégiscsak kiköpte. A szeme még evett volna, de a gyomra már nem bírta.

Egy darabig még játszadozott a csonttal, de aztán hirtelen, mint akinek váratlan ötlete támadt, talpra ugrott, s a sebesült vadászhoz futott. Szánalmas kis agyában megrebbent a gondolat, hogy az a szegény nagy fiú az egyetlen, aki még nem evett, pedig bizonyára éhes.

A sebesült mellé guggolt, odanyújtotta a csontot, és csendesen, tele gyermeki gyöngédséggel kínálgett, hogy csak vegye el és rágja le a rajta maradt húst.
De a beteg mozdulatlanul feküdt, s egyetlen hanggal sem

válaszolt a gyermeknek.

A lánya egy ideig értelmetlenül és zavartan nézte a vadászt, de aztán eszébe jutott, hogy hátha alszik. Most már leült a vadászhoz, s gyengén megrángatta az alvónak hitt ember nehéz, izmos karját. A sebesült hörgött, fájdalmában halkan felnyögött, de a szemét nem nyitotta ki. A kislány erre a csontot a fekvő vadász kezéhez támasztotta, s azzal a boldog tudattal futott el, hogy a nagy fiú biztos nem akarja rögtön megenni a húst, hanem majd csak akkor, ha mély álmából fölébred.

Jóllakott az öreg vadász és fiatalabb társa is, s mind a ketten fölálltak a tűzpadtól. A fiatal folytatta a medvék bőrének lenyúzását, az öreg pedig a barlangfal környékén mészkőlapokat keresett, amelyeket aztán egymásra rakott; holmi szekrényfélét épített belőlük. Munkája végeztével a kőszekrényben egy medvefejet helyezett el, s körülrakta váll- és combcsontokkal.

Ezután élénk huhogással magához hívta az egész társaságot, s amikor mindenjájan köréje sereglettek, arccal a medvefejet és csontokat tartalmazó kőszekrény felé fordult, szélesre tárta karjait, majd furcsa, éneklő hangok törtek elő a torkából. Eleinte csak maga énekelgetett krákogó, érdes hangján, aztán a többiek is rákezdték, s nemsokára a barlang csendjében és sötétjében egyhangú, különös karének morajlott, amellyel a neander-völgyiek nemzedékről nemzedékre öröklött hagyományaik szerint valamilyen istenséget tisztelek. Rikácsoló dallamokkal köszönték meg a titokzatos hatalmaknak a sikeres vadászatot, s arra kérték őket, hogy az eljövendő vadászatok is gazdag zsákmánnyal végződjenek.

Most az öreg vadul fölkiáltott, két kezét magasan a feje fölé emelte, térdre érzeskedett és mélyen meghajolt. Mozdulatlanul

hódolt a kőszekrény előtt, majd homlokával megérintette a földet, és karjait messze előrenyújtotta. Utána a többiek is térdre hullottak.

Valahonnan a távoli sötétből a kísérteties ének utolsó hangjai is visszaverődtek. Amikor egészen elhaltak, mély csönd ülte meg a föld alatti üregeket; csupán néha hallatszott a sebesült vadász fájdalmas nyögése vagy egy-egy vízcsöpp koppanása, amely – miután a sziklahasadékóból kiszivárgó nedvesség kövérre duzzasztotta – lustán a barlang köveire pottyant.

Elsőként az öreg vadász állt föl, s komoly léptekkel a kőhalmazhoz ment. Kiválasztott egy nagy, lapos követ, s gondosan letakarta vele a kőszekrénykét. Még egyszer meghajolt, majd visszatért a tűzpadhoz. A többiek követték.

A szertartás véget ért. A szellemek megkapták a köszönetet

és a zsákmányból őket megillető részt: a medvefejet és a finom velővel teli csontokat. Az öreg vadász a tűz mellé heveredett, s azokra a szertartással végződő régi medvevadászatokra gondolt, amelyeken mint fiatal legényke évekkel ezelőtt csoportjának vadászaival együtt valamilyen barlangban maga is részt vett. Törte a fejét, vajon minden úgy végzett-e, ahogyan akkor látta, vajon eleget tett-e az istenek minden kívánságának. De elégedett volt önmagával, mert úgy találta, hogy az általa most megrendezett szertartás mind ünnepélyességben, mind elmélyültségben fölülmúlt minden előzőt, amelynek bármikor is tanúja lehetett.

Nemsokára már ismét mindenjájan a tűz mellett ülte; a fiatal vadász, az asszonyok és a gyerekek is, s folytatták a falatozást. A jóllakottság a kellemes nyugalom és a jóleső fáradtság érzésével töltötte el egész testüket. Előbb a gyermeket szempillája kezdett elnehezülni, de a vadászok és asszonyok sem bírták sokáig az ébrenlétet. Lefeküdtek a tűz köré, s pillanatok alatt elnyomta őket az új erőt adó, mély álam. Egyedül az öreg virrasztott még egy darabig, s mielőtt ő is lehunyta volna a szemét, hosszasan nézte a súlyosan sebesült fiatal vadászt, aki még mindig nem tért magához dermedt ájulatából. A vén ember arcára az őszinte aggodalom mély barázdákat szántott, amelyek akkor sem tűntek el egészen, amikor lassan, öregeSEN elszunnyadt.

A tűz magas lánggal lobogott, s melege könnyű takaróként borult a körülötte alvókra. De aztán minden száraz gallyat megemésztett, a lángok eltűntek, s csupán az izzó zsarátnok világított a sötét éjszakában.
Sokáig aludtak a neander-völgyiek. Amikor fölélbredtek, első

teendőként fölélesztették a tüzet, utána pedig ismét derekasan belakmároztak a medvehúsból. A bő reggeli végeztével a két vadász, az öreg meg a fiatal is, nekilátott, hogy befejezze a medvék bőrének lenyúzását. Mihelyt valamelyikkel elkészültek, bőrét odadobták az asszonyoknak és gyerekeknek, azok aztán a rajta maradt zsírt és húscafatokat lekapargatták mindenféle hasogatókkal vagy kaparókkal, de előkerültek a kis kőkések is, melyeket a vadászok a lepattintgatott tűzkő szilánkjainak és forgácsainak megmunkálásával állítottak elő.

A szorgoskodó neander-völgyieket váratlanul velőtrázó sikoltás zavarta meg munkájukban. Olyan hirtelen és annyi fájdalommal hangzott föl, hogy mindenjában szinte kővé

dérmedtek. Abbahagyták a munkát, s a sebesült vadászra néztek. A szerencsétlen fiú magas lázban fentrengett, időnként borzalmasan fölordított, vonaglott a kínoktól, s néha halkan nyögdécselt. Egyszer csak fölemelkedett, tágra nyitotta félelmetes és vad tűzben égő szemét, s az ürességbe bámult. Aztán néhányszor zihálva lélegzett, majd visszarogyott fekhelyére.

Meghalt.

Elsőként az öreg vadász lépett a halotthoz. Szívében csöndes szomorúsággal, hosszan nézte ifjú barátját. De torkát egyetlen hang, ajkát egyetlen sóhaj sem hagyta el. Állt megkövülni, s bensőjében fájdalom és harag tombolt. S az érzések pillanatnyi zűrzavarában az öreg vadász mind világosabban és nyomasztóbban döbbent arra a kegyetlen valóságra, hogy egy igen rátermett vadász vált meg tőlük örökre, aki még sokat

tehetett volna mindenjáuk boldogulása érdekében. Az öreg arcán mély ránkok jelentek meg, s tompa kábulatát lassanként

fölváltotta a kétségeesett aggodalom.

Megtörten, részvéttel állt barátja holtteste fölött a fiatal vadász is. Gondolataiban fölidézte gyermekkoruk együtt töltött felejthetetlen napjait, ifjú éveik vidám kalandjait, a közös vadászatokat és odaadó barátságuk sok-sok emlékét. De összeszorította ajkát, s némán, hangtalanul tűrte ő is a bensőjét mardosó fájdalmat.

A halott vadász úgy feküdt, mintha aludnék. Meggyötört arca

kisimult, immár nem hörgött és nem nyögött föl kínjában. Feje békesen pihent a hevenyészett mohapárnán, kinyújtott jobb keze mellett szakóca és egy félre lerágott csont hevert.

Miután az öreg vadász még egy búcsúpillantást vetett a halottra, átment a tűzpad másik oldalára, figyelmesen vizsgálta a barlang agyagos földjét.

Aztán a tűzhöz lépett, egy nyalábnyi száraz rőzsével fölélesztette, majd amikor a lángok magasra csaptak és nagyobb világosságot árasztottak, rekedtes hangján magához hívta fiatal társát, hosszú és hegyes követ nyomott a kezébe, s különböző testmozdulatok kíséretében közölte vele, hogy legyen segítségére a sírásás munkájában.

Mindketten leguggoltak, s hegyes kövekkel megásták a széles, de sekély sírgödröt.

Amikor ezzel a szomorú munkával elkészültek, a halottat a sírhoz vitték, oldalára fektették, térdét a testéhez húzták, fejét hátranyújtott jobb kezére helyezték. Úgy festett, mint aki alszik. A szakócát, amely minden vadászatára elkísérte, és amelyhez még haláltusájában is oly görcsösen ragaszkodott, melléje rakták, aztán a legszebb húsdarabok közül válogattak ki néhányat, s ezeket is a sírba tették. S amíg a fejét lapos kövekkel körülrukták, egy kislány tipegett a nyitott sírhoz, s a sok húst azzal a félre lerágott csonttal tetőzte meg, amelyet egyszer már fölkínált ennek a szegény nagy fiúnak.

A sírt behantolták, a földet egy kicsit ledöngölték fölötté, majd gyorsan végeztek azokkal a teendőkkal, amelyek még az elejtett medvék körül akadtak. Fölnégyelték az állatokat, megosztottak a bőrükön és húsukon, s már is búcsút mondtak a szomorú helynek. Az égő fenyőágak halvány világánál

átvergődtek a barlangon, végre elértek a kijáratot, aztán a meredek lejtőn a völgybe ereszkedtek, s megálltak a folyóparton.

Rövid pihenőt tartottak, hűs folyóvízzel eloltották szomjukat, majd nemsokára ismét fölkerekedtek, s rengeteg hússal és három értékes medvebőrrel gazdagabban, de csoportjuk egyik bátor és ügyes vadásztagjával szegényebben lassanként eltűntek a messzeségben.

Valahol egy kiálló, magas szikla tetejéről a neander-völgyiek elvonulását rémült tekintetű, nagy termetű barna nőstény medve figyelte, amelynek szemgödre fölött súlyos, nedvező seb éktelenkedett. Nem vette le róluk a szemét, amíg csak végleg el

nem tűntek egy távoli halom mögött.

Amint a társaságot elnyelte a messzeség, a medve a földre telepedett, s nagy koponyáját vaskos mellső lábára fektette.

Előkerült a fiatal medve is. Hízelegve az anyjához bújt, áttornászta magát hatalmas testén, rángatta a lábat és a fülét, aztán egykettőre a fejénél termett, s rózsás nyelvével nyaldosni kezdte a szem fölötti sebet.

Dél-Üzbegisztán hegyeiben, Macsaj falu közelében, a Tesik-Tas barlangban 1938 júniusában igen érdekes és fontos leletre bukkantak. Okladnyikov leningrádi őstörténész fölfedezte egy 8-9 éves neander-völgyi fiú sírját. Bár a sírt a holttest eltemetése után valamelyen fenevad, valószínűleg hiéna részben földulta, Okladnyikovnak mégis sikerült megállapítania, hogy a fiú koponyáját szibériai kőszáli kecske (*Capra sibirica*) szarvával rakták körül, egészben és töredékekben, amelyeket hegyükkel a földbe szúrtak. A további kutatások alapján kiderült, hogy a barlangban talált majdnem minden csont szibériai kőszáli kecskétől származik. Nagyon ügyesek lehettek az ottani vadászok, ha olyan gyors és óvatos állat vadászatára vállalkoztak, mint a kőszáli kecske. Talán az itatóknál csaltak törbe, esetleg meredek sziklák tetejére

kényszerítették, ahonnan az állat ugrása végzetes volt, vagy legalábbis súlyos sérüléssel járt. S mindebből még egy tényre következtethetünk: az üzbegisztáni őskori vadászok főként kőszáli kecskére vadásztak. Ezek után nem is lepődhetünk meg, hogy a tesik-tasi vadászok között keletkezett először a kőszáli kecske kultusza, amelynek – Okladnyikov szerint – Közép-Ázsia sok bennszülött törzsében manapság is hódolnak. Ugyan mi egyébre következtethetnénk a szibériai barlangok rengeteg csontleletéből és főként a halott fiú feje mellé tűzött kecskeszarvaktól, ha nem a kőszáli kecske kultuszára? Erről teszek említést az alább következő kis történetben.

A KŐSZÁLI KECSKE VADÁSZAI

Az égig érő kopár hegyek közé szorult barlangból néhány neandervölgyi vadász lépett ki, majd a szűk völgyteknőn át lassan kapaszkodott a magas hegyormok irányában. Egyesével, sorban meneteltek, mert a völgyben kanyargó köves és nagyon keskeny ösvényen aligha fértek volna el ketten egymás mellett.

Utolsónak a sor végén egy egészen fiatal fiú haladt, aki legföljebb kilencéves lehetett. Többször részt vett már a tapasztalt vadászok portyázásain, hogy elsajátítsa tőlük a vadászat mesterségét és a vadcsapa követésének tudományát. Nem volt ez könnyű feladat, hiszen többnyire éber kőszáli kecskékre vadásztak, amelyek eszén csak valóban rátermett vadász járhatott túl.

A nap már magasan a keleti látóhatár fölött ragyogott, amikor a társaság élén haladó vadász megállt egy lapos

szirttetőn. Mélyeket lélegzett, majd széltében-hosszában figyelmesen végigfürkészte az előtte elterülő tájat.

Hosszan nézelődött társaival együtt, akik közben köréje sereglettek. De érdeklődéssel szemlélte a környéket a fiatal fiú is, akit a többiek Gaurnak neveztek.

A sivárnak, élettelennék tetsző tájon azonban semmi különöset sem fedeztek föl.

Az a vadász, aki elsőként pihent meg a szirttetőn, termetes férfi volt, csupa erő és maga a megtestesült bátorság. A csoportban már régóta a legügyesebb vadásznak tartották, aki jól ismeri a vad szokásait, s mindig maradéktalanul hasznosítani tudja tapasztalatait a vadászat sikere érdekében. A többiek ellenkezés nélkül végrehajtották parancsait, mert számtalanszor meggyőződtek már, hogy soha sem térnék vissza zsákmány nélkül a barlangban lobogó tűzhöz, ha hallgatnak rá. Így vált Flam nemcsak erejének, hanem tapasztalatainak jóvoltából is a csoport elismert vezetőjévé.

Most is ő volt az első, aki a szomszédos hegylejtőjén megpillantotta a legelésző kőszáli kecskék kis csapatát. Gyorsan a földre vetette magát, s óvatosan a szírt peremére kúszott. A többiek követték; nem maradt el tőlük a fiatal Gaur sem.

Sokáig figyelte Flam a békésen legelgető kőszáli kecskéket, s aprólékosan vizsgálhatta, hogy honnan lehetne a legjobban és leg könnyebben megközelíteni az állatokat, és hogyan terelhetnék majd az idelátszó meredek sziklafalhoz, amelyen nem menekülhetnek el, ahonnan csak lezuhanhatnak. Amikor minden alaposan fontolóra vett és átgondolt, gyorsan közölte tervét társaival, s már úgy döntött, hogy ő és a vadászok többsége bekeríti az állatokat, majd annak a sziklának a

párkányára szorítja, amely meredeken lejtett a mélybe. Két további vadász és Gaur azt a parancsot kapta, hogy a legrövidebb úton menjenek a szikla aljához, s ott éles szakócáikkal álljanak készenlétében és végezzenek azokkal a kecskékkel, amelyeknek nem sikerül kisurranniuk a szorítógyűrűből és kétségbetűs menekülésük közben – más választás híján – levetik magukat a szikláról, s összetört tagokkal zuhannak majd a mélybe. Ezeket haladéktalanul agyon kell verni, még ha súlyosan sebesültek is, nehogy megkíséreljék a szökést, és aztán olyan feneketlen sziklahasadékba guruljanak, ahonnan lehetetlen kihúzni őket.

Flam rendelkezése, amely csupa egyszerű szóból, különböző hangokból és taglejtésekkel állt, keményen pattogott a táj csendjében, s a határozott parancsokat a vadászok feszülten figyelték. Nagyon igyekeztek, hogy minden jól megértsenek és tisztában legyenek Flam tervével, hiszen a vadászat sikere csak a rendelkezések pontos végrehajtásától függött.

A két vadász és Gaur, akiknek a távolban felmeredő szikla lábához kellett sietniük, értette meg leghamarabb, hogy Flam mit akar tőlük. Úgy döntöttek tehát, hogy rögtön útnak indulnak.

Mialatt Flam folytatta megbeszélését a vadászokkal, s amíg sok minden megismételt és újból megvilágított, Gaur és a két vadász már ereszkedett is lefelé annak a sziklának a meredekén, amelynek tetején a tanácskozás még mindig tartott. Gaur, akit eltöltött a büszkeség, hogy első ízben kapott vadászhoz méltó feladatot, ugyancsak nekiirányított. Meggondolatlanul ugrált

egyik kiálló szikláról a másikra, sőt egy alkalommal egész testevel csúszott jókorát a meredek lejtőn, s bizony elűtött

néhány pillanat, amíg a meglazult kövek dübörgése közben meg tudott kapaszkodni. Egyik társa, látván ezt az oktalan sietséget, rá akart ripakodni, de még mielőtt kiálthatott volna, megdöbbenten vette észre, hogy a fiú testének egész súlyával egy lapos kőre lendült, a kő leszakadt alatta, s a szerencsétlen fiúval együtt a mélységbe hullott. Kettős puffanás hallatszott odalentről, aztán ismét csönd lett.

A vadásztársak késedelem nélkül a helyszínen siettek, s amint odaértek, látniuk kellett, hogy nagy baj történt. Gaur hanyatt feküdt, két keze kinyúlt, mellét behorpasztotta a leomlott kő. Szája sarkából vér szivárgott, és piros csíkot hagyott halottfehér arcán.

Tudták a vadászok, hogy a fiúnak vége; tudták, hogy törzsük

immár nem számíthat Gaurra, sem mint vadászra, sem mint harcosra.

Egyikük, amilyen gyorsan csak tehette, fölkúszott a sziklatetőre, s hangos kiáltással visszatartotta éppen induló társait. Amikor lihegve hozzájuk érkezett, röviden elmondta a történeteket. A többiek komoran hallgatták a lesújtó hírt. Arcukon a szánalom leghalványabb árnyéka sem rebbent, jóllehet bensőjüket mardosta az őszinte fájdalom. Flam úgy határozott, hogy a hírhozó és társa vigye a fiatal fiú holttestét a barlangba, a meredek szikla aljára pedig másik két vadász menjen. Kijelölte a két új embert, aztán szó nélkül megfordult, s a többi vadász társaságában elsietett.

A vadászok lemásztak azon a sziklán, amelynek tövében szegény Gaur feküdt.

Megálltak a holttest mellett, aztán kettejük továbbsietett őrhelyére, Gaur előbbi két társa pedig fölemelte a halottat, s útnak indult a barlang felé.

Szomorú útjuk nagyon sokáig tartott.

S a bánatot a barlangba is elvitték.

Amikor letették a halott Gaurt a tűzpad közelében, egyszerre fölhangzott a barlangban az asszonyok és lányok jajveszékelése. Legszívszagatóbben Gruna, a szegény fiú anyja jajgatott.

Alkonyodott már, amikor a vadászok fáradtan és porlepetten visszatértek a barlangba. Egy hatalmas kecskebakot és egy gödölyét hoztak magukkal.

De most nem fogadta őket olyan örööm, mint máskor, ha zsákmánnyal tértek hazára. Ezúttal nem verte föl a barlang csendjét vidám kiáltozás és nevetés; csak az asszonyok panaszos

siránkozása és Gruna fájdalmas sírása hallatszott a föld alatti üregekben, s szűrődött ki az est némaságába.

A férfiak sem nagyon igyekeztek egymással beszédbe elegyedni. Voltak, akik hallgatagon ültekk, s kőfegyverüket vagy egyéb eszközeiket csiszolgatták, mások az elejtett kőszáli kecskék mellett guggoltak, s éles kőkésükkel a bőrt fejtették le róluk. Flam egy kőlapra telepedett, térdé közé szorította a kecskebak fejét, és hegyes hasogatójával megpróbálta leválasztani a törzsről. Elég sokáig vesződött ezzel, de mégiscsak sikerült. Most aztán Flam elővette szakócáját, hogy szétverje a szarvak tájékán a csontokat. Ez sem volt könnyű munka, de végül is kiemelhette a koponyából a szarvakat a hozzájuk tartozó csontlemezzel együtt. Maga mellé tette a trófeát, majd maszatos ujjáival benyúlt a szétvert koponyába, hogy kiszedje belőle az agyvelőt.

Talán több mint a felét is kiszedegette már, amikor félretette a koponyát, föllállt, a tűzhöz lépett, és rádobott néhány vastagabb ágat. Megvárta, hogy a lángok magasra csapjanak, aztán intett a hozzá legközelebb álldogáló vadászoknak, és velük együtt a barlang nyugati falához ment. Itt mindenjában térdre ereszkedtek, s kőszerszámaikkal egy inkább széles, mint mély gödröt ástak.

Hangtalanul, egyetlen szó nélkül dolgoztak. A többiek körülállták őket, s figyelték a munkát. Időnként a vadászok helyet cseréltek, vagy pedig új, pihent erők ragadták meg a szerszámot. Laza volt a talaj, úgyhogy a sírásással hamarosan el is készültek.

Elsőként Flam hagyta abba a munkát, s gondosan szemlélgette a gödröt. Pillanatokig mozdulatlanul nézelődött,

majd elégedetten bólintott, mintha csak azt akarta volna mondani, hogy minden rendben talált, nincs szükség a sírgödör további mélyítésére. Lehajolt egy férfihoz, aki még mindig az ásással foglalatoskodott, megérintette a vállát, s intett neki, hogy kövesse. A férfi fölállt, s elindult Flam után.

Pár lépést kellett csak tenniük, hogy a tűzpadhoz érjenek, amelynek közelében Gaur holtteste feküdt. Egyikük a hóna alatt, a másik a lábat fogta meg, s a halottat a sírhoz vitték.

Amint odaértek, azok a guggoló vadászok is gyorsan talpra ugrattak, akik a gödörfenék földjét egyengették, s fölsorakoztak a többiekhez. Mialatt Flam és segítőtársa a szerencsétlenül járt Gaur holttestét a sekély sírba helyezte, ismét fölhangzott az

asszonyok siránkozása és Gruna, az édesanya szívet tépő jájgatása. A vadászok kővé meredt árcal állták körül a sírt.

Az örökk pihenőre tért Gaur holttestét Flam a hagyományoknak megfelelő helyzetbe fektette, majd lassan megkezdte a sír behantolását. Néhány vadász is odasietett, hogy segítsen. De a következő pillanatban Gruna is a sírhoz ugrott, térdre ereszkedett, és két kézzel simítgatta azt a földet, amely maga alá temette szeretett Gaurja testét.

A sírt hamar behantolták.

S amíg az egyik végén a megtört Gruna jajveszékelt, a másik végén Flam az eltemetett Gaur feje fölött a földbe tűzte a kőszáli kecske kettős szarvát, hogy, mint valami ősi ereklye, megvédje az élőket és holtakat minden gonosztól. A térdeplő Flam körül apró szökdeléssel egy öreg vadász ugrándozott, időnként magasra nyújtotta a karját, miközben érdes hangon, kísértetiesen énekelgetett.

Sok-sok évezreden át pihent a fiatal Gaur az üzbegisztáni Tesik-Tas barlangban, és örök álmát semmi sem zavarhatta meg. De aztán a kíváncsi tudósok az ő sírját is megtalálták, s ezzel föltárták az új neander-völgyi kultúra emlékeit. Ám ezek a leletek azt is cáfolhatatlanul bizonyítják, hogy a neander-völgyi ősvadászok nemcsak Közép- és Nyugat-Európában éltek, hanem a távoli Ázsiába is eljutottak.

Tizenhárom esztendő telt el a belgiumi Spyben talált őskori csontmaradványok nagy fontosságú feltárása óta, amely oly kiemelkedő jelentőségű volt a neander-völgyiek létezésének elismerése szempontjából, amikor 1899-ben Gorjanovics-Kramberger professzor Zágráb közelében, Krapina városka mellett, egy kiugró szikla alatt neander-völgyi táborhelyet fedezett föl. A tábor nagy tűzpadján majdnem kizárálag emberi csontok hevertek, mégpedig felhasított és többé-kevésbé égett állapotban. A csontok legalább tíz különböző korú embertől származtak, felnőttől és gyermektől egyaránt. A professzor rögtön megállapította, hogy a csontok a legrégebb kannibál lakomák maradványai. Tehát a krapinai neander-völgyiek nem a bogyók és gyümölcsök békés szedegetői vagy bátor vadászok voltak, hanem testvérgyilkosok, akik embertársaikat megölték és megették, húsukat a tábor tűzén megsütötték. Áldozatuk hosszú csontjait is fölhasították, hogy a velőhöz férkőzzenek, sót koponyaját is

szétverték, amelyből kivették az agyvelőt. Ezt a rettenetes lelőhelyet mutatom be a következő elbeszélésben.

BORZALMAK BARLANGJA

Meredek sziklafalban, alig valamivel a hegy lába fölött, egy barlang alacsony bejárata sötétlett. Az alkonyodó nap a hegyormokon túl bíborral és arannyal vonta be az égboltot, alant a vizekből kékesfehér ködfelhők gomolyogtak, amelyek hideg ölébe halkan és egyre komorabban ereszkedett le az esti szürkület.

Bent a barlang homályában, közel a bejárathoz tűz lobogott, körülötte néhány neander-völgyi vadász ült. Szótlanul és mozdulatlanul bámulták a lángokat. Legföljebb csak néha vetett valamelyikük egypár száraz gallyat a tűzre, ha úgy találta, hogy a lappadó lángokat hamarosan egészen elnyelheti az izzó parázshalom.

Rég visszatértek már a vadászatról.

Ám nem úgy, mint máskor; ma nem rikoltottak a sikerült vadászat fölött érzett örömkben, nem a biztos kezű vadászok büszkeségével tértek tanyájukra. Ma hangtalanul érkeztek a barlangba, s morcosan dobtak egy vézna rókát a tűz mellé, amely egész hosszú napjuk egyetlen zsákmánya volt. Tudták, hogy ebből a hitvány zsákmányból nem ehetnek mindenjában jöllakásig, tehát éhesen kell lefeküdniük. Leginkább az bántotta őket, hogy már napok óta hadilábon állnak a vadászszerencsével. Bár hogyan is igyekeznek, vállalkozásuk minden kudarccal végződik. Nap nap után fáradtan, porosan és

üres kézzel, vagy csak semmit érő zsákmánnyal térnek vissza a barlangba. Pedig ügyesebbek, agyafúrtabbak, mint akár a legravaszbabb vad is, amelynek rejtekét mostanáig mindig kipuhatolták, amelyet bármikor rá tudtak szedni, s olyan kelepcébe csalták, hogy nem volt menekvése. Most viszont minden tudományuk csődöt mond, s a vad mintha csak messze elkerülné őket, vagy az sem lehetetlen, hogy máshova költözött. Ez is baj, meg az is baj, s akárhogy is történt, rájuk minden esetre nélkülözés, éhínség vár. Bátor szívüket valamilyen furcsa félelem szorongatta: vajon nem a körülöttük mindenütt settenkedő gonosz szellemek némelyike okozza-e, hogy vadászataik nem sikerülnek, s a barlangba beköltöztek a

gondok és gyötrelmek? Ó, milyen hatalmas és erős lehet ez a szellem, ha még a tűz, a bárátjuk és védelmezőjük sem rettentí vissza! S most ismét mély és súlyos döbbenet ülte meg a vadászok arcát, amit az a régi babonásság váltott ki és riasztott rájuk, amely immár évezredekre óta a félelem és rettentet szövedékével fonta át ezeknek az együgyű embereknek gondolatvilágát, s amely erejüket, bátorságukat és akaratukat is gúzsba kötötte.

De az asszonyoknak sem volt beszédes kedvük. Hallgatagon ülték körül a kis falmélyedést, amelyben száraz füvön és puha állati bőrökön gyermekük aludtak. Az ő fejükben is aggodalmas gondolatok motoszkáltak, hiszen jó pár nap óta ők sem sokat hoztak a barlangba.

Egyre kevesebb édes gyümölcsöt és zamatos gumót találtak, s amit nagy nehezen összegyűjtötték,azzal még a gyermekek sem laktak jól.
Az egyik asszony, a fiatal Maha, távolabb ült, s csillagó

szemmel nézte a
kis Rimet, aki az
ölében
elszunnyadt.

Kócos fejét anyja
vállára hajtotta, s
bizonyára valami
nagyon szépet
álmodhatott,
mert apró ajkát
halvány mosolyra
biggyesztette.

Maha magához
szorította a
kisfiút, fölébe
hajolt, majd amikor úgy érezte, hogy a közeledő éjszaka hidege
a barlangba kezd lopakodni, puha farkasbőrbe bugyolálta.
Nagyon aggódott a kis Rimért, első gyermekéért. Hiszen nem is
olyan régen történt, hogy valamilyen gonosz hatalom ráfújt
mérgező leheletével, a fiúcska arcára fagyasztotta a mosolyt, kis
testét pedig tűzbe borította. Sokáig tartott, amíg a kis Rim
megint nevető szemmel nézett anyjára, s amíg visszatért arcára
az életpír. De még több idő telt el, amíg lesoványodott teste
ismét kigömbölyödött, és bordáin a feszülő bőr újból
megpárnásodott. A betegen gyötrődő gyermek képe
kitörölhetetlenül Maha emlékezetébe vésődött. S ezzel
egyidejűleg szívébe költözött az aggódás is fia életéért, amelyet
bármikor bármi megint veszedelemmel fenyegethet. Tudta,
hogy éberen kell őrködnie gyermeke fölött és óvnia kell,

mindent távol kell tőle tartania, ami árnyékot vethetne zsenge, derűs életére. Az alvó Rim álma fölött ezért vigyázott örömtől és gyöngédségtől csillogó szemmel, anyai szíve ezért dobogott féltő szeretettel és áldozatossággal; azok a nemes és fennkölt érzések dobogtatták a szívét, azoktól az érzésekkel ragyogott a szeme, amelyek már az ősrégi időkben eltöltötték az édesanyákat, s ma is tiszta fényben tündökölnek.

Nagyon szomorú volt a hangulat ezen a napon a vadászok táboraiban.

A tűz körül nem hivalkodtak vadászkalandjaikkal a férfiak, nem zsémbelődtek az asszonyok, nem ingerkedtek a fiúk, sőt nem sugdolóztak, nem viháncoltak a lányok sem. A barlangot

csend, nyomasztó és kétségbeesett némaság ülte meg.

Ezálatt kinn a sötetedő tájon át neszteLENÜL közeledett az éjszaka.

A barlang tüze mellett, amelynek lángjai hovatovább csupán az izzó hamu tetején lappangtak, már csak két vadász ült. A többiek körös-körül összekuporodott testtel feküdtek, és mélyen aludtak.

Nemsokára azonban az egyik virrasztónak is meg-megkóadt a feje, s egyre nehezebbnek érezte a szempilláit. Egy darabig még küzdött az álmosság ellen, erőszakkal meresztgette szemét, amely minden tekercsét lecsukódott, aztán kihúzta derekát és fölvetette fejét, ám minden hiába; erős, de fáradt teste nem tudott tovább ellenállni a rátörő álam édes kábulatának. Leheveredett, lábat összehúzta, fejét kinyújtott karjára fektette, s a következő pillanatban már el is szunnyadt.

Így a tűz mellett már csak a fiatal és izmos Noah virrasztott. Rajta is kezdett erőt venni a fáradtság, amikor az éjszaka

csendjében váratlanul farkasüvöltés hallatszott a távolból.

Noah fölriadt, hamarjában néhány száraz ágat dobott a tűzre, s amikor a lángok föllobbantak, a barlang kijáratához sietett. Hosszan és figyelő tekintettel bámult a sötétbe, mintha a táj legtávolabbi és legrejtettebb zugaiba is el akarna látni. De hasztalanul erőlködött, semmit sem sikerült fölfedeznie. S a farkas elnyújtott üvöltése sem ismétlődött meg.

Ott állt Noah a barlang bejáratánál, alakját megvilágította a lobogó lángok fénye, s egész lényét határtalan izgalom hevítette. A farkasüvöltés elfeledtette vele az összes gondokat, elhomályosította a legutóbbi napok sikertelen vadászatainak minden emlékét, s megint fölóbresztette benne a vadászt és harcost, akit eltölt a jogos önbizalom, aki büszke vadászati sikereire és a diadallal megvívott küzdelmekre. E pillanatban megelevenedtek gondolataiban a vad üldözésének és leterítésének képei, de azok a jelenetek is, amikor a vad megugrott, mert a fabunkó találata nem volt elég erős vagy pontos. Átvillant az agyán annak az emléke is, amikor egy alkalommal, valamikor régen, vadászat közben messze elkalandozott a barlangtól. Akkor történt ez, amikor a környéken átmenetileg egy barlangi oroszlánpár telepedett meg. A borzalom és félelem nemcsak a csoport vadászait szállta meg, hanem az állatokat is, és apró- és nagyvad hanyatt-homlok menekült erről a tájról. A gazdag vadászterület élettelen pusztasággá változott, s a csoport tagjainak bizony jó messzire el kellett menniük a barlangtól, ha vadászni akartak. Egy ilyen távoli vadászat hévében valahogy elvesztette társait a szeme elől, s aztán sokáig kóborolt az ismeretlen vidéken. Az alkonyat árnyai lassan ereszkedtek a mély völgyre, amelyben éppen

bolyongott. Minél jobban sűrűsödtek, annál nagyobb félelem kezdte szorongatni a szívét. Rettegett az éjszaka sötétjétől és minden borzalmától; ez volt az a félelem, amely nemzedékről nemzedékre öröklődött, és nem volt tőle szabadulás, mert a tudatlanság és babonák szövedékében gyökerezett, s onnan merítette erejét. S így mielőtt a koromsötét éjszaka egészen ráborult volna a völgyre, fölkapaszkodott a meredeken egy fennsíkra. Jócskán kifulladt, amire fölért, s körülnézett. Fű borította síkság terült el előtte, amely csak valahol messze veszett el az esti szürkületben. Tudta, hogy itt aligha talál olyan menedéket, ahol megvárhatja a reggelt. Egy hatalmas bükkfa felé indult tehát, amely mint valami őrstorony uralkodott az

egész környék fölött. Fölmászott a fa terebélyes koronájáig, elhelyezkedett egy vastag ágon, átkarolta a bükkfa megvékonyodott törzsét, s aztán már csak ült, üldögélt csendesen. Ezen az éjszakán nem hunyta le a szemét. A magányosság megfélemlítő és szorongó érzései, az éjszaka sejtelmes hangjai és a babonás képzelődés rémképei nem hagyták aludni, de még csak szunyókálni sem. Boldog volt, amikor virradni kezdett, s a hajnalpírban egyszerre csak fölbukkant a nap aranykorongja. Most már nem félt, minden nyomasztó érzése egyszeriben tovatűnt. Fölegyenese edett, fél kezével megfogta a bükkfa egyik ágát, s jól megnyújtóztatta a hosszú üléstől elgémberedett testét. Aztán egykettőre nekigyürközött, hogy lekússzék a fáról. De alig lendült néhány ággal lejjebb, hirtelen megállt. A sűrű lombkorona hézagain át ugyanis észrevette, hogy a távolban, a füves fennsíkon vadlovak legelésznek. A fa törzséhez lapult, ahogy ezt már vadászatkor megszokta, s feszülten, hosszasan figyelte az állatokat. A

vadlovak békésen harapdálták a füvet. Ám az egyik váratlanul fölemelte fejét, szaglászott, majd fölnyerített és gyorsan elvágtatott. A többiek utána, s pillanatok alatt mind eltűntek a porfelhőben. Noah megint fölmászott, egészen a fakorona tetejére, hogy lássa, merre menekülnek a vadlovak. De a kis porfelhőn kívül semmit sem láthatott, s ez is messze, a látóhatár peremén kavargott már. S amikor egészen szertefoszlott, a megriadt vadlovak utolsó nyoma is eltűnt. Éppen úgy, mint a kő a víz mélységeiben. Noah egy ideig még fürkészgette a látóhatárnak azt a pontját, ahol a vadlovak végleg elvesztek a szeme elől, de aztán helyesebbnek vélte, ha az újonnan felfedezett tájat veszi szemügyre. Itt a fű borította síkság terült

el, odább a fákkal és bokrokkal benőtt völgy húzódott, amelyet páatak szelt át. Körös-körül pedig mindenütt dombok, hegyek, kiterjedt erdőségek és kopár, repedezett sziklák. Az egyik alján, igen messze innen van az ō barlangjuk. Könnyen fölismerte ezt a meredek sziklafalat, hiszen a legtetején három szél tépte, féloldalas, vén fenyőfa búslakodott. Itt az ideje, gondolta Noah, hogy visszatérjen társaihoz. Bár a legrövidebb úton igyekezett a barlanghoz, mégis öreg este volt már, amire fáradtan és kimerülten hazaért.

Ettől a régi, most megelevenedett emléktől Noah akkor sem tudott szabadulni, amikor ismét a tűz mellé telepedett. Sőt a hajdani események mind jobban és jobban foglalkoztatták gondolatait, nem hagyták nyugton, és addig motoszkáltak a fejében, amíg az a talpraesett ötlet kerekedett ki belőlük, hogy most kellene odamenni vadászatra, mert ott talán még most is

akad yad bőséggel. S így aztán Noah úgy határozott, hogy korán reggel, mi helyt a nap első sugarai előmленek a tajon, azonnal

útnak indul. Egyedül megy, mert előbb meg kell győződnie, vajon az a vidék igazán bővelkedik-e vadban. Ha kirándulása eredménnyel jár, akkor majd elhívja társait közös vadászatra.

Amikor Noah gondolataiban erre az elhatározásra jutott, megint rátört a mérhetetlen fáradtság. De nem bánta. Leült, összekuporodott, fejét kinyújtott karjával megtámasztotta, s nemsokára ő is mély, egészséges álomba merült.

Valahol messze keleten a világmindenség végtelen mélyéből magasra ívelt a nap, sugaraival beragyogta a milliónyi harmatcsöppet, mintha csak így akart volna kárpótlást adni az égbolton kialudt csillagok fényéért.

Az első napsugarak és a hajnali hideg fölébresztette szunnyókálásából azt az öreg vadászt is, akinek az volt a dolga, hogy a tűzre vigyázzon. Kényelmesen, nehézkesen föltápaszkodott, majd apró, csoszogó léptekkel megindult a barlangfal egyik üregéhez, ahol a száraz gallvakat tartották. Tüzelőről a gyerekek és asszonyok gondoskodtak, akik szüntelenül járták a környéket, hogy elegendő fát hordjanak össze, mert a tűznek egyetlen pillanatra sem volt szabad kialudnia.

Az öreg a fahalmazhoz lépett, különrakott néhány nyalábnyi fenyőgallyat, amelyen a száraz tű levelek is rajta voltak, majd gondosan kiválogatta a vastag, gyantás ágakat és husángokat. Aztán az egészet öldre fogta, s lassan visszacsoszogott a tűzhöz. Itt a fát a földre dobta, leguggolt, majd egy hosszú husánggal szétkotorta a tüzet, s az izzó parazsat a tűzpad közepére kupacolta. Miután a vörösen világító parázscsomóra rárakta a száraz fenyőgallyakat, a rőzse hamarosan ropogni kezdett, s a

levegőben gyenge gyantaillat terjengett. De füst alig szállt a magasba, s a lángok is csak az izzó parazsak közt bujkáltak. Most az öreg a tűzhöz hajolt, néhányszor jól megfújta. Néhány parázs fölvillant, fényében kis lángok lobbantak, és mohón haraptak a száraz tülevelekbe és vékonyabb ágakba. Nemsokára az egész halom ropogó-pattogó és gyantaszagot árasztó tűzzé terebélyesedett, amelyből mind nagyobb és magasabb lángok csaptak föl.

A tűz ropogása fölzavarta az alvó vadászokat. Álmos tekintettel néztek körül, aztán megint lehunyták szemüket, s tovább szundikáltak.

Fölébredt Noah is. A tűzre pillantott, s egy darabig figyelmesen nézte, hogy az öreg milyen buzgalommal rágja a minden hatalmasabb parázshalomra a vastag ágakat és görcsös husángokat, amelyeket a lángok éhesen öleltek magukhoz. A felgerjesztett tűzből áradó meleg kellemesen átjárta Noah testét, s újból ráhozta az álmosságot. A másik oldalára fordult tehát, s az előző nap hosszú barangolásától fáradtan, az éjszakai virrasztástól kimerülten megint elaludt.

De álma már nem volt nyugodt. Gondolataiban ismét fölrajzottak azok a tervezetek, amelyeket az éjszakai ébrenlét során szövögetett, s amelyek megvalósítását el is határozta. S a tervezetek egyre hevesebben és makacsabbul hessegették el az álmot, minden sürgetőbben és követelőbben ostromolták a tudatát. Noah már csak forgolódott, időnként mélyet lélegzett, sőt egyszer hangosan fel is nyögött. De még mindig nem tudott amúgy igazán magához térní.

Egyszerre csak hirtelen felült. Félálmában mintha kiáltást hallott volna. Szétnézett, de láttá, hogy a többiek még mindig

alszanak, az öreg pedig mozdulatlanul bámulja a tüzet, tehát valószínűleg semmilyen kiáltást sem hallott; erre Noah a barlang bejáratához ugrott, mert ezek szerint a hang csak kívülről jöhetett. Kint aztán megfigyelhette, hogy a kis Rim valamit mutogat az anyjának, merőn rámered, az asszony néhány szóval válaszol neki, majd ölbe kapja, s elindul vele valahova.

Sokáig bámult Noah a távozó Maha és Rim után. Olyan sokáig, amíg csak el nem tűntek a völgy egyik kanyarulatában. Nem azért, mintha bármikor is mélyebben nézett volna Maha szemébe, inkább azon csodálkozott, vajon hova igyekszik ilyen korán a táborból, hiszen jól tudta, hogy az asszonyok csak

később szoktak elindulni a különféle gyümölcsök, ízes gumók és édes gyökerek szedésére. Talán csak nem új helyet keres, ahol több a gyümölcs, gumó és gyökér? Vajon messze van ez a hely a barlangtól, hogy ilyen korán útnak indult? S miért megy egyedül, amikor mindenünnenn annyi veszedelem leselkedik rá? Ezek a gondolatok villantak át Noah agyán, amíg Maha és Rim el nem tűnt a szeme elől. De aztán csak legyintett, s bement a barlangba.

Leült a tűzhöz, s hosszasan nézte a felcsapó lángokat, az izzó kis parazsakká széthulló égő gallyakat. Ma nem volt hús, amelyet a tűzre dobhatna, hogy megsüljön egy kicsit a lángok közt vagy a forró parázson. Nem futott össze a nyála a szájában a sült hús illatára, ma kíñzó éhség mardosta a gyomrát. Egyetlen darabka vadhus sem akadt a barlangban, sőt legalább egy maroknyi gyümölcsöt vagy akármilyen gumót is hiába keresett

volna. Ma is éhes marad mindenki, ha a vadászoknak nem sikerül valamilyen nagyobb vadra szert tenniük.

Éhínség feneget!

Ez döbbent át egész lényén, s pillanatok alatt megérlelte agyában azt az eltökélt szándékot, hogy haladéktalanul útnak kell indulnia az új és olyan vadászterület felkutatására, amilyen az elmúlt éjjel emlékeiben elevenedett meg. Egy kisebb gödörből, amely a legkülönbözőbb kőeszközökkel és kőfegyverekkel volt tele, szakócát vett elő, amelyet valamikor úgy munkált meg, hogy egyik végén széles és kerekded legyen, a másikon pedig hegyes és éles. Kipróbálta a kőfegyvert, s miután megállapította, hogy lekerekített vége jól simul a tenyeréhez, elégedetten elvigyorodott, aztán szorosan marokra fogta. Még egy jó vastag furkósbottot is magához vett, s így felszerelten

kilépett a barlangból, hogy elinduljon felfedező útjára.

Ovatosan, a tapasztalt vadász elővigyázatosságával haladt.

A hatalmas fák törzse mögé rejtőzött, figyelmesen lopakodott tovább a sűrűk alján, megnézett minden megrebbenő árnyékot és rejtett zugot, átugrott a erdei patakocskák medrét, elkerülte a tövises szederbokrokkal benőtt lankákat és a nagy levelű bojtorjánnal borított nyirkos területeket, vigyázattal bújt át az útja fölé hajló ágak alatt, mert a hosszú tapasztalat a legnagyobb éberségre tanította. A furkósbottot szüntelenül ütésre készen tartotta, éppúgy, mint a markában szorongatott szakócát is, hogy azonnal lesújtson, ha kell.

Változatlan körültekintéssel és vigyázattal ment tovább, s mégis ez volt az az út, amelyen utolérte a végzete.

Ugyanezen az úton haladt előtte Maha is a kis Rimmel. Céljuk is lényegében ugyanaz volt. Az asszony sem akart egyebet, mint hogy valahol távolabb a csoport barlangjától ízes gyümölcsöket éri elő új hegyoldalakat, édes gyökereket és

gumókat adó növényzettel benőtt új völgyeket találjon.

A nap már magasan járt az égen, amikor Maha a fiával megállt egy kis tó partján, amely egy mészkőszikla lábánál terült el.

Amint a kis Rim megpillantotta a tavat, gyorsan odafutott. Alighogy a partra ért, hasra feküdt, ráhajolt a kristálytiszta vízre, és mohón ivott. Miután szomját eloltotta, a sekély vízbe lábalt, s boldog kiáltozással lubickolt.

A napsütötte víz Mahát is arra csábította, hogy fölfrissüljön, megfürödjék, noha egyébként nemigen törődött a tisztálkodással. Félénken ereszkedett le a tópartról, egy pillanatra megállt Rim mellett, majd néhány lépéssel a mélyebb vízbe merészkedett. Eleinte didergett, ám ahogy megszokta a víz hidegét, már csak a felüdülés és tisztaság leírhatatlanul kellemes érzése hatotta át. S amikor nemsokára kijött a vízből, amely megszabadította a régi szennytől, az olvadt vércsomóktól és rászáradt verejtéktől, egy üde, erős és rugalmas testű fiatal nő állt meg a parton. A hűvösnek talált levegőn könnyen megborzongott, aztán szembefordult a nappal, hadd fürössék meg testét a jólesőn melengető aranysugarak is.

Mialatt a kis Rim vidáman lubickolt a vízben, Maha pedig a parton a napsugárözönben sütkérezett, a környező sűrűből kibukkan egy vad tekintetű, borzas hajú és gyér szakállú férfi feje.

A férfi meglepetten vizsgálta Mahát, mert nem hihette, hogy az asszony egyedül, csupán kisgyermekével rándult ki a tóhoz. Figyelmesen végigfűrkészte az egész környéket, hogy nem fedez-e föl még valakit az asszony csoportjának tagjai közül. De senkit sem látott. Bármilyen gondosan kutatott is át

tekintetével minden bokrot és minden zugot, sehol senki.

Így a torzonborz vadász most már nyugodtan figyelhette tovább Maha minden mozdulatát.

Maha éppen indulni készült, hogy folytassa útját. Szólt tehát Rimnek, hogy hagyja abba a lubickolást, mert továbbmennek. A fiú hozzáfutott, Maha kézen fogta, s elindult vele a sziklák irányában, amelyek alján, egy szűk völgykatlanon át el akart jutni a verőfényes hegyoldalakhoz, mai vándorlásának voltaképpeni céljához.

Az idegen vadász hangtalanul, meglapulva követte a távozó Mahát. Előbb csak bokortól bokorig lopakodott utána, de amikor az asszony eltűnt egy szikla mögött, futni kezdett, hogy utolérje áldozatát.

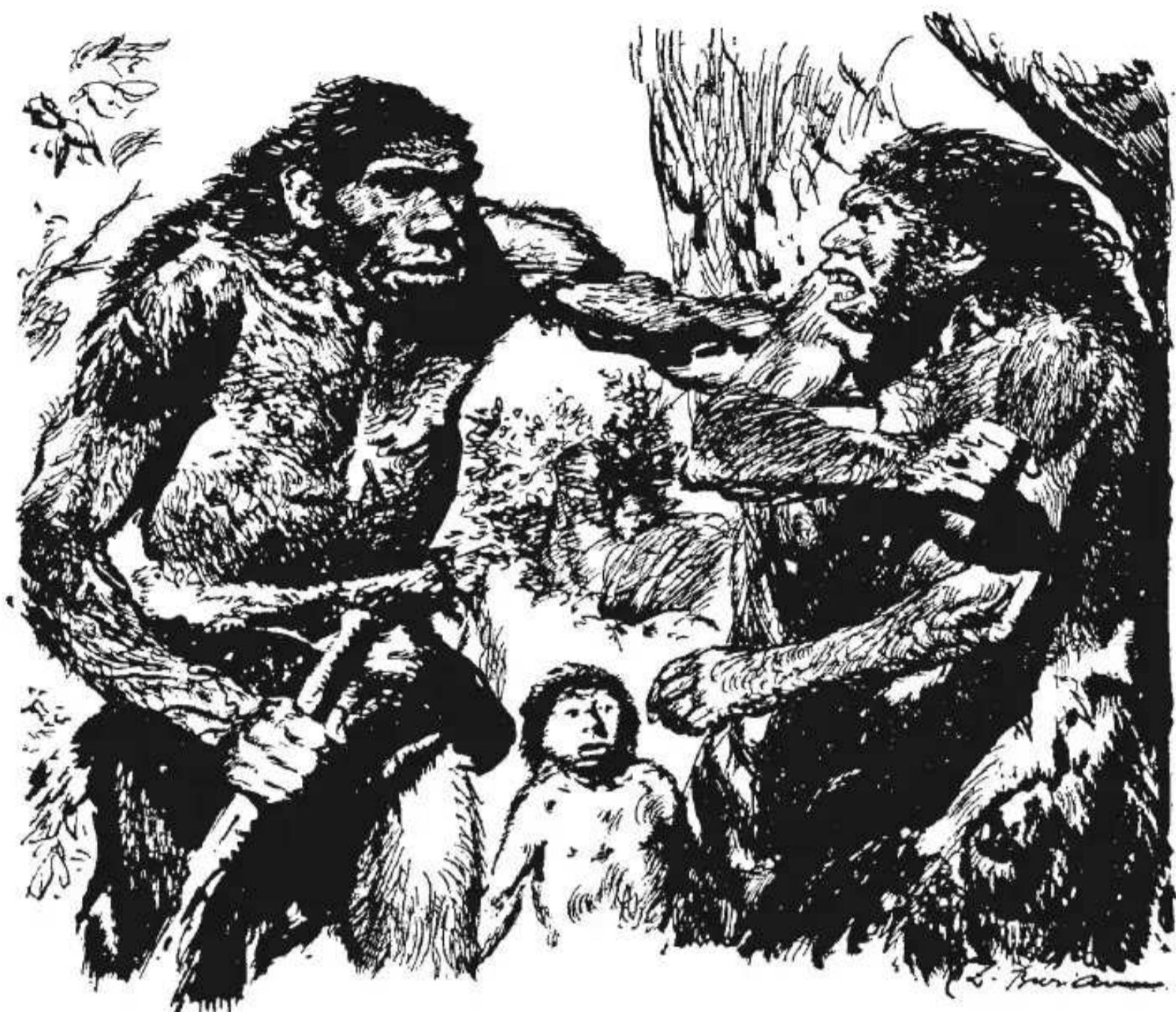
A lábdobogás zajára megrémült Maha hirtelen hátrafordult, s látva a vad tekintetű, ismeretlen embert, gyors meneküléssel próbált megszabadulni üldözőjétől. Eszeveszettel rohant a sziklák mentén, tele félelemmel és borzalommal. Egyszerre csak magas barlangkapuval találta magát szemközt. Gyorsan be akart surranni a barlangba, remélve, hogy odabent a sötét és tekervényes barlangjáratokban biztos menedéket találhat.

De nem sikerült bejutnia.

A vad férfi a barlang bejáratánál utolérte.

A félelemtől és borzalomtól remegő Maha egy sziklához bújt, elszántan, hogy foggal, körömmel bár, de megvédi magát és a kis Rimet. Az idegen vadász, aki nem volt ugyan magas, de azért testes, vállas és izmos, s akinek a bőrén a vaddal és ellenséggel vívott küzdelmek emlékeként számtalan sebforradás

éktelenkedétt, csodálkozón megtorpant, és tágra nyitott szemmel nézte Maha kivicsorított, erős fogisorát.

Ám csak egy pillanatra hőkölt meg. Aztán egyetlen ugrással a fiatal nő mellett termett, megragadta a kezét, s fenyegető ordítózással dicsekedett, hogy milyen erős is ő, mennyi hőstettet hajtott már végre. A handabandázó embertől a kis Rim úgy megijedt, hogy félelmében keservesen fölzokogott. Erre Maha kitépte magát a vadász kezéből, féktelen dühvel a férfira rontott, beleharapott a nyakába, homlokát és arcát körmeivel marcangolta. Az idegen vadász meglepetten hátrált, de aztán – mintha csak restellte volna, hogy egy asszonnyal szemben ingott meg – gyűlölettel magasra emelte öklét, hogy lesújtson.

De mielőtt lecsapott volna, Maha öfbe kapta kisfiát, s gyorsan a barlangba menekült.

A vadász utána iramodott, nehogy kicsússzék a keze közül a már-már megkaparintott zsákmány. Nem akarta megölni az asszonyt, csupán a maga csoportja számára szerette volna megszerezni, amelyben kevés volt a nő. Amint a nappali világosságból hirtelen a barlang félhomályába került, eleinte nem látta Mahát, aki a barlangfal egyik nagy sziklája mellett lapult meg. Amikor végre megtalálta, durván karon ragadta áldozatát, hogy kivonszolja a barlangból. Az asszony védekezett, a földre hullott, s hagyta, hadd vonszolják, aztán szabad kezével a barlangfal egyik kiszögellésébe kapaszkodott, ám amikor meghallotta a kis Rim panaszos sírását, kiszakította magát a martalóc karmaiból, és rohant vissza a fiához. Melléje térdelt,

ölébe fogta, s mint dühödt feneyad, haragtól szikrázó tekintettel, elszántan fordult szembe támadójával, hogy megvédje magát és gyermekét. S amíg fél kezével szorosan átölelte Rimet, a másikba egy nagy követ fogott, és a férfihoz vágta. A kő átsüvített a levegőn, talált, s a vadember homlokán kibuggyant a vér. A megsebesített férfi bőszülten fölordított, s látva, hogy a kis Rim az, aki miatt nem boldogul az asszonnyal, Mahához ugrott, kitépte karjai közül a kisfiút, és nagy erővel, durván a barlang falához csapta. A gyermektest szétloccsant fejjel hullott a barlang földjére, s kiömlő vére pirosra festette a talajt. Maha félőrülten, velőtrázó sikollyal rontott gyermeké gyilkosára, harapta, ütötte-verte, belemarkolt a hajába és ritka szakállába. A férfi azonban most már könnyen elbánt vele. Megszorította az asszony karját, s addig csavarta hátra, amíg csak a szerencsétlen nő fájdalmasan föl nem jajdult. A haragos hörgés nemsokára szívet tépő, sírássá halkult, amelyet túlharsogott a gyöztes nyers röhögése.

Noah abban a pillanatban ért a kis tóhoz, amikor a barlangban fölhangzott Maha jajkiáltása. Hamarjában nem tudta, mit jelent ez, tehát elrejtőzött a legközelebbi bokor mögött, s feszülten várta, vajon mi történik tovább. Amikor aztán a jatgatás fájdalmas nyöszörgéssé szelídült, Noah előbújt és megindult a hang irányában.

A hang elvezette egészen a barlang bejáratához, amelyen túl a félhomályban a kis Rim holtteste feküdt, s ahol Maha a durva férfi áldozata lett.

Erről azonban Noah egyelőre mit sem tudott.

De hiszen megtudta rövidesen.

Alig telt el néhány pillanat, s a barlang sötét kapujában egy idegen férfi tűnt föl, aki egy asszonyt hurcolt magával.
Noah összehúztá a szemöldökét, s fürkészőn nézte a nő megkínzott arcát, amelynek a meg-megrándló vonások szüntelenül más és más kifejezést adtak. Egyszerre csak fölismerte. Szinte gyökeret vert a lába a csodálkozástól: hogyan került ide és mi történt vele? Aztán rekedtes hangon megszólította az asszonyt:

– Maha!

Az asszony összerázkódott, tekintetét arra fordította, ahonnan a nevét hallotta, majd meglepetten kiáltott föl:

– Noah! ... Noah! ...

Amint a kiáltás elhangzott, az idegen vadász gorombán visszapenderítette áldozatát a barlangba. Maha meg sem mukkant, rémülten a barlang falához lapult, s izgatottan várta, vajon mi következik ezután.

Most már Noah előtt minden megvilágosodott. Egy idegen csoporthoz tartozó betolakodó az ő vadászterületükre

settenkedett, s megtámadta Mahát. El akarja rabolni, hogy megfossza Noahék táborát egy derék, fiatal asszonytól, aki még sok egészséges és erős gyermekkel, majdani vadásszal és harcossal ajándékozhatja meg a csoportot. Ennek pedig nem szabad megtörténnie, ezt mindenáron meg kell akadályozni.

A fiatal vadász rettentő haragra gerjedt. Erős karjának izmai pattanásig feszültek, halálos gyűlölettől égő szeme villámokat szórt. mindenre elszántan vállalta, hogy megmenti csoportja számára az asszonyt; meg akart érte küzdeni életre-halálra.

De az idegen vadász sem volt hajlandó lemondani zsákmányáról. Ő is vállalta a harcot.

S az ősidők két primitív embere között megindult a **küzdelem az asszonyért**.

Maha védelmezője, Noah, irtózatos ütésre lendült, ám vetélytársa félreugrott, úgyhogy a furkásbot csak a sziklán reccsent. A fiatal vadász, látván ellenfele ügyességét, ismét nekigyürkőzött, hogy most már végzetes csapást mérjen az idegen koponyájára. De most sem talált, s mielőtt a harmadik rohamra indulhatott volna, már neki kellett elugrania a támadás elől.

Hosszú ideig viaskodtak egymással, s az ádáz küzdelem mindenketőjüket annyira fölingerelte, hogy úgy fújtattak, mint a felbőszült bikák, mellük zihált, csapzott hajuk a homlokukba hullott, testükről és a fékevesztett indulatuktól eltorzult arcukról csurgott a verejték.

Sokáig visszhangzott a barlang előtere a két férfi harcának zajától.

Ám Noah előtt egyszerre sötétedni kezdett a világ, s már csak védekezett. Amikor a megrémült Maha észrevette, hogy Noah

ereje hanyatlik, fölkapott egy éles követ, s hátulról rárontott az idegenre. Ez azonban megsejtette a veszedelmet, a sziklafalhoz ugrott, hogy fedezze magát. Miután visszaverte Noah támadását, nagy lendülettel Maha mellett termett, kicsavarta kezéből a követ, majd olyan erővel ütötte halántékon, hogy az asszony menten elterült. Közben az idegen vadásznak arra is volt gondja, hogy jobbra-balra ugrándozzék, s így védje ki Noah újabb próbálkozását.

Amikor Noah megpillantotta a mozdulatlanul fekvő Mahát, összeszedte maradék erejét, hogy döntő rohamra induljon.

De minden hiába!

Noah ismét kábulni kezdett, s amint alig észrevehetőleg megtántorodott, vetélytársa félredobta husángját, vad üvöltéssel rávétette magát Noahra, majd olyan erővel szorította össze,

hogy a fiatal vadász bordái megroppantak, szeme kidülledt. Tüdejéből kiszorult a levegő, aztán erőtlenül a földre rogyott. Most a megvadult győztes fél lábával a legyőzött Noah élettelen testére lépett, fölvette hatalmas husángját, és iszonyatos dühvel ütötte-verte szerencsétlen ellenfele fejét.

A harc véget ért.

Izzadtan, lihegve állt a győztes a legyőzött holtteste fölött. Egy ideig diadalmasan nézte, majd megfogta a halott kezét, bevonszolta a barlangba, s köveket dobált rá, mintha attól tartana, hogy a zsákmányt a fenevad széthordja. Ezután a remegő Mahához lépett, s rekedt hangján ráparancsolt, hogy jöjjön utána. Maha lassan föltápászkodott a földről, s engedelmesen követte a győztest; tudta, hogy most már minden ellenállás céltalan lenne.

Noah gyilkosa kijött a barlangból, mögötte lehajtott fővel Maha lépkedett. Aztán egy keskeny ösvényre térték, amely hatalmas fák és sűrű bozótosok között kanyargott, s szüntelenül délnek tartott.

Az ösvény nemsokára kikanyarodott az erdőből és új tájakra vezetett. Maha csodálkozó tekintete előtt fű borította kis völgy terült el, benne patak csörgedegett, amelynek sekély vizében néhány gyermek hancúrozott. Az apróságok annyira belemerültek a lubickolásba, hogy észre sem vették, amint mellettük csoportjuk egyik vadásza egy ismeretlen nő kíséretében elhaladt.

A vadász és Maha átlábalta a patakot, majd a völgyet határoló lejtő aljához ért, amelynek mészkősziklás falában, nem túl magasan a patakmeder fölött, kiterjedt barlang tátongott. Bent a barlangban, a lobogó tűz körül néhány torzonborz külsejű

vadász lustálkodott, mögöttük egypár kócos és szurtos asszony ült, aki a fogával, valamint kaparók és hasogatók segítségével az elejtett állatok bőrét puhítgatta, simítgatta.

A tűz mellett tétlenkedő vadászok már akkor meglátták társukat és az ismeretlen asszonyt, amikor a jövevények kiléptek az erdőből. Figyelni kezdték őket, s most, hogy lenn fölhangzott a baráti huhogás, fölugrottak a tűztől, a barlang elejére rohantak, s feszült érdeklődéssel bámulták társukat, aki az idegen nővel fölfelé kapaszkodott hozzájuk. Oda tolakodtak az asszonyok is, kidüllesztették alacsony, tömzsi testük telt idomait, s állandó lefetyelés közben kíváncsian nézegették Mahát.

A hazatért hős zsákmányával együtt a barlangba lépett, kézen fogta Mahát, s a tűzhöz indult. A többiek köreje sereglettek, ő pedig hetvenkedő szavakkal, éles rikkantásokkal és heves taglejtésekkel számolt be győzelemmel végződő párviadáláról, hogyan sikerült szereznie a csoport számára egy fiatal és derék asszonyt, aki még sok gyermekkel segítheti elő gyarapodásukat. Aztán az értékes zsákmány láttán örvendező társainak otromba heje-hujázása közben Mahát a többi asszonyhoz lódította.

Így vált Maha annak a csoportnak tagjává, amelyhez Noah gyilkosa tartozott.

Mialatt az asszonyok körülvették Mahát és elárasztották kérdéseikkel, a diadalmas vadász társaival együtt a tűz mellé telepedett, s érdes hangon, szegényes szókincsével részletezte kalandjának izgalmait. Mindnyájan feszült figyelemmel hallgatták, s gyakran félbeszakították elragadtatott

felkiáltásukkal és harcias ordítózásukkal.

Amikor végre befejezte mondókaját, hirtelen fölugrott, s

követte három társa is. Hatalmas husángokkal fölfegyverkeztek, kisiettek a barlangból, leereszkedtek a völgybe, átgázoltak a patakon, majd eltűntek az erdő homályában. Az otthon maradt vadászokon furcsa izgalom vett erőt. Ide-oda futkároztak a barlangban, nagy kőlapokat hordtak a tűzhöz, felszítötték a parazsat, úgyhogy nemsokára magasan lobogtak a lángok, és gyorsan izzó zsarátnokká változtatták a tuskókat és ágakat. Abbahagyták a munkát és a tereferét az asszonyok is, szétszéledtek a barlang környékén, s hamarosan száraz rőzsével és fával megrakottan tértek vissza.

Egyedül Maha ült összekuporodottan a barlang egyik sarkában, s értelmetlenül nézte ezt a fura sürgést-forgást.

A nap már majdnem egészen eltűnt a nyugati láthatáron, amikor a barlang bejáratánál őrködő vadász örömmel fölkiáltott. Az erdő peremén előbukkantak a hazatérő társak. Egyikük vidáman integetett, a másik valamit cipelt a hóna alatt, ketten pedig szemlátomást valamilyen nagy teher alatt görnyedtek, s lassú léptekkel a patakhoz tartottak. De még mielőtt átlábaltak volna a vízen, néhány társuk, aki elébük sietett, körülugrálta őket, átvette tőlük a terhet, s aztán mindenjában meggyorsították léptüket, hogy mielőbb a barlangba érjenek.

Ujjongó gyerekhad gyűrűjében álltak meg a mészkőszikla alján, amelyben a barlang sötétlett. De nem tartottak pihenőt, már nekivágta a meredeknek, föl a barlanghoz, amelynek bejárata előtt vad izgalomban zsivajogtak a borzas nők, s érdeklődéssel nézték, hogy a vadászok milyen vesződséggel

hozzák terhüket a barlangba. Csupán Maha, akit röviddel azelőtt vettek föl a csoport tagjainak sorába, csak ő tartotta

magát távol a kavargó eseményektől. Még mindig ott ült mozdulatlanul a barlang zugában, s megfélemlítetten, egykedvűen pillantgatott szét.

A barlang bejáratánál hirtelen kettévált a báméskodók élő fala, s a keletkezett hézagot beléptek a vadászok. Ketten közülük meglóbálták a hozott zsákmányt, s nagy ívben a tűz mellé dobták. Rögtön utána egy apró, véres gyermektest is átkalimpált a levegőn.

A föld szinte megremeggett, amikor a szörnyű vadásztrófeák rázuhantak.

E pillanatban vérfagyasztó sikoly hasított végig a barlangon, amely Maha torkából tört fel, amikor a tűz fényében meglátta az agyonvert Noah és a kis Rim holttestét. Mérhetetlen borzalmában és őrjítő kiszolgáltatottságának tudatában eltakarta szemét, s néhány támolygó lépés után a barlang végén felkupacolt mohára és fűre rogyott. Jóllehet sok minden látott már életében, most mégsem tudott tovább uralkodni magán; porig sújtották ennek a rettenetes találkozásnak borzalmai, hogy így kellett Noahot és Rimet viszontlátnia.

De az új barlangtársak nem is hederítettek a fájdalmában vergődő Mahára. A két holttest körül ugrándoztak, s készültek a lakomára. Maha pedig iszonyattal nézte, hogyan dobálják az áttüzesedett kövekre vagy az izzó parázsra a húsdarabokat, milyen sóváran meresztgetik a szemüket, s időnként meg is forgatják a pecsenyét, nehogy odaégjen. S alig sült meg úgy-ahogy a hús, márás rávetették magukat, s falánkan nyelték, mit sem törődve azzal, ha a falat egy kissé megpörköldött, vagy esetleg széndarabkák maradtak rajta. Most már a szokott láarma,

a fülsiketítő ordítózás helyett csak a férfiak, nők és gyermekek hangos csámcogása hallatszott.

Az a vadász, aki Noahot megölte, hiába kereste Mahát a lakmározó asszonyok közt. Amint észrevette, hogy ott ül magába roskadtan a barlang legvégén, egy félreeső zugban, fogott egy darab húst, föltápászkodott, s vitte az asszonyhoz.

Amikor megállt előtte a félig nyers hússal, Maha végtelen undorában kikapta a kezéből, és messzire elhajította. A férfi bárgyú fintort vágott, rándított egyet a vállán, s visszament a tűzhöz, hogy folytassa a lalomát.

Egy bozontos kisfiú, aki látta, hogy Maha eldobja a felajánlott húst, gyorsan a váratlan csemege után iramodott. Mohón

beleharapott, s miután megállapította, hogy ízes és zamatos falathoz jutott, elrejtőzött a barlangfál egyik kiugró sziklája mögött, nehogy az irigyek elorozzák tőle a megkaparintott zsákmányt. Maha iszonyattal figyelte a falánk gyermekeit. Sokáig nézte, s tekintete nemcsak a borzalomtól meredt tágra, hanem a csodálkozástól is; végképp nem értette, hogyan ehet valaki emberhúst. Sohasem látta, de soha nem is hallott róla, hogy társai bármikor is megették volna az idegen csoporthoz tartozó emberek húsát; ilyesmi a legnagyobb nyomor, a legkegyetlenebb éhínség idején sem fordult elő soha.

A tűz mellett még mindig tartott a kannibál lakoma.

A hangos csámcogásba időnként már belevegyült a széttört hosszú csontok reccsenése is, amelyek üregéből a vadászok egyike-másika ujjal vagy pálcikával vigyázatosan szedegette ki a velőt. Az eldobott csontokon a gyermekek és nők marakodtak,

egymás kezéből rangatták ki a maradékokat, s ha valamelyiknek sikerült egy-egy nagyobb csontszilánkot kivérekednie, boldogan

futott a kuckójába, ahol nagy gonddal és élvezettel nyalogatta, szopogatta az ínyencséget.

Csupán az a vadász nem bíbelődött a csontokkal, aki Noah fölött diadalmaskodott. Viszont ott volt előtte a legyőzött ellenfél koponyája, amelynek varratait éles kőheggyel óvatosan szétfeszegette, hogy az agyvelőhöz, a csemegék csemegéjéhez férkőzzék. Sok irigy szem figyelte sóváran minden mozdulatát. De ő ezzel nemigen törődött, egészen átadta magát undorító foglalatoskodásának, amelyet csak akkor hagyott abba, amikor az utolsó kikapart velődarabka is eltűnt feneketlen gyomrában.

Régen lehanyatlott már a nap a hegyek mögé, az esti szürkület is rég koromsötétté változott.

A barlangban is végéhez közeledett a borzalmas halotti tor. A gyermek és asszonyok már aludtak, békesen szuszogtak, a vadászok is egymás után föllálltak a tűztől, hogy tele hassal lefeküdjenek a barlang zugaiban szétteregetett száraz fűre, mohára és állati bőrökre.

A hamvadó tűz mellett a végén már csak egy töpörödött aggastyán maradt, a tűz őre és vigyázója. Egyedül üldögélt, s körülötte szanaszét nagy össze-visszaságban emberi csontmaradványok hevertek a testvérgyilkosság és emberevés szörnyű bizonysságaként.

Ki tudja, vajon úgy történt-e minden, ahogyan elmondottuk. Az azonban mindenképpen biztos, hogy a borzalomnak és félelemnek ez a barlangja, amely a valóságban csupán egy kiugró szikla alatt mélyülő nagy üreg volt, igazán létezett. Ám a krapinai leletből semmiképpen sem következtethetünk arra, hogy az emberevés a neander-völgyiek bevett szokása volt.

Lehetséges azonban, hogy némelyütt, csupán egyes csoportokban mégis előfordult.

Otto Hauser svájci őstörténész 1908-ban a dél-franciaországi Le Moustier mellett, a Vézère völgyében érdekes és meglepő leletre bukkant: fölfedezte egy fiatal neander-völgyi sírját. Az ifjút sekély sírgödörbe temették, jobb oldalára fektették, jobb kezét a feje alá tették, lábait pedig a törzséhez húzták. Amikor ezt a sírt Hauser sok tízezer esztendő múltán fölfedezte, a csontváz mellett kőeszközöket és állati csontokat, köztük égetteket is talált. Kegyeletes adományok voltak ezek, amelyeket az örölykévalóságba távozó halott mellé tettek.

A Le Moustier-i lelet méltán keltett nagy feltűnést a kutatók körében, akik a krapinai felfedezés után a neander-völgyieket durva és könnyörtelen vadászoknak képzelték, akikből minden emberi érzés hiányzott. Most pedig egyszerre csak új, eddig ismeretlen adatok bizonyították, hogy a neander-völgyieket mégiscsak valamilyen mélyebb kapcsolatok is fűzték

egymáshoz, ha halottaikat eltemették s nem hagyták a fagadózok maratálekaul. S kiderült az is, s hogy nemesak az

emberevés, hanem az együttérzés és a holtak tisztelete is ezekben az ősrégi időkben gyökerezik. Faállványokon, esetleg sziklakiszögellésekben álltak, ha a barlangfal magasabb részeit kellett befesteniük.

De a Le Moustier-i sír nem az egyedüli. Az idők folyamán számos további sírt fedeztek föl, amelyek közül az a legjelentősebb, amelyet a dél-franciaországi Correze megyében, La Chapelle aux Saints mellett egy barlangban tártak föl. Itt körülbelül 60 cm mélyen feküdt a csontváz, körülötte kegyeletes adományként kőeszközök hevertek. A koponya kőpárán pihent. Ez a lelet cáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy a neander-völgyi ősember nemes érzések is áthatották.

Amíg ugyanis Le Moustier-ben fiatal és egészséges férfit temettek el, aki mint vadász és harcos sokat jelenhetett csoportja számára, a La Chapelle aux Saints-i halott idősebb férfi volt, aki sokáig súlyos ízületi gyulladásban szenvedett, s élete végén a csoport szempontjából mit sem érő és értéktelen emberi roncs volt csupán, tehát csak terhet jelentett társainak. S ezt a szerencsétlen embert, akit még gennyes homloküreggyulladás is gyötört, halála után a vadászok a legnagyobb kegyelettel hantolták el.

A neander-völgyiek nem voltak hosszú életűek. A csontvázak tanúsága szerint a többség életének huszadik és harmincadik éve közt halt meg, kevesen élték túl a harmincadik esztendőt, s a feltárt csontvázak alapján minden össze két esetben következtethetünk arra, hogy gazdájuk körülbelül ötvenéves lehetett, amikor meghalt. De ebben az életkorban a neander-völgyi ember már aggastyánnak számított, s rendszerint végegylengülésben szenvedett. A neander-völgyi

emberek korai halálát a nehéz élet, az éhség, nyomor, a szakadatlan harc és küzdelem, a kedvezőtlen idő, az egészségtelen otthon, a számos betegség és a higiénia hiánya okozta. S ne feledjük azt sem, hogy igen sokan vesztették el életüket a vadászatokon és az ellenséggel vívott harcban is. Kétségtelenül igen ritka esetnek számított, ha a neander-völgyi ember öreg korában, természetes halállal halt meg.

A legrégebbi, tehát a legelső emberi sírokba a neander-völgyiek temetkeztek. Ezek a sírok cáfolhatatlanul bizonyítják, hogy megásójuk, a neander-völgyi ősember már foglalkozott néhány olyan kérdéssel, amelyek az emberiséget ma is érdeklik. A fontolgatásra közvetlenül az készette, ha

társai közül valaki meghalt, mégpedig akár természetes, akár erőszakos halállal. Mi történt, hogy társának teste egyszerre csak nem mozdul többé? Talán az, hogy nem lélegzik, vagy pedig mert megállt a vérkeringése? Súlyos kérdések voltak ezek, amelyekre a neander-völgyi ősember a maga egyszerű eszével nem tudott választ adni. Ám nem ez volt a legfontosabb. Hogy mi az igazság a halál körül, ezt nem kellett okvetlenül tudnia, viszont föltétlenül meg kellett oldania annak a kapcsolatnak a kérdését, amely halott társához fűzte, aki ott feküdt előtte kihűlt testtel, mozdulatlanul, de álmában visszatért és ilyenkor továbbra is részt vett a minden nap életben. A neander-völgyi ősvadász tehát világosan érezte, hogy a halál nem szakítja meg a kölcsönös kapcsolatokat, hiszen a halott valamilyen titokzatos módon tovább él, és sok szerencsétlenséget is okoz. Talán ilyen fontolgatás után jött rá arra a felismerésre, hogy a halottól félnie

kell, el kell temetnie és be kell szórnia földdel, hogy ne terhessen vissza, s leghelyesebb otthagyni a barlangot

halottastul együtt. S a halottat úgy temette el, hogy sekély gödörbe tette, olyan helyzetben, ahogy mint élő is feküdni szokott, amikor odább a tüztől a barlang valamelyik zugában mély álomba merült. A holtak további sorsát nem képzelhette el másként, mint hogy – ha némi eltéréssel is – folytatják földi életüket, s épp ezért sírjukba tette kőeszközeiket, s egy kevéske élelemről sem feledkezett meg. A temetési szertartásokról, ha egyáltalán voltak ilyenek, semmit sem tudunk.

AZ ELSŐ TEMETKEZŐK

Sok-sok időnek előtte egy kiugró szikla alján neander-völgyi vadászok ütöttek tábot. A kis csoport nehezen küszködött az éettel, tanyáján az ínség gyakori vendég volt.

Most mindenájan a tűz köré sereglettek, amelynek közelében ájultan és vérbe fagyva egy ifjú feküdt.

Arca halálsápadt volt, mélyen ülő szemét lehunyta, keményen összezárt ajka egészen megkékült.

Mellette egy fiatal vadász állt, s egyszerű hangokkal, tagolatlan beszédével és mozdulatok segítségével éppen azt mesélte, milyen szerencsétlenség történt azt követőleg, hogy reggel Uan és ő vadászatra indult. Elmondotta, hogy a sűrű bozótból hirtelen kitört egy orrszarvú, Uanra rontott, felöklelte, majd a magasba hajította. Az állat tovább szimatolt, kereste Uant, hogy agyontapossa, s Uan csak azért menekült meg a biztos haláltól, mert hatalmas ívben a szinte áthatolhatatlan bozótos kellős közepébe repült, s a sűrű elrejtette a felbőszült, magányosan kóborló orrszarvú elől. Amikor aztán a dühödt

fenevad eltűnt a messzeségben, ő elindult Uan felkutatására; meg is találta, s a táborba hozta eszméletlen barátját.

Azután azt is megemlítette, hogy csak itt, a tűz mellett vette észre, hogyan patakzik Uan testéből a vér, s festi pirosra a dereka köré csavart bőrtakarót. S amikor a vérrel átitatott bőrdarabot levette, csupán akkor látta, hogy a vér egy nagy sebből csurog; ezt a sebet bizonyára valamilyen vastag, törött ág ütötte, amelynek éles hegyére Uan teljes súlyával rázuhanhatott. Valószínűleg ez az oka, hogy Uan még mindig nem nyitotta föl a szemét, s úgy fekszik itt, mint aki meghalt.

A fiatal vadász elbeszélése véget ért.

A körülállók hallgattak, mereven néztek a mozdulatlan Uant.

Egy asszony a sebesült mellé térdelt, óvatosan megemelte a szerencsétlen ifjú fejét, s néhány maroknyi száraz mohát tett alá.

A vadászokat mély szomorúsággal töltötte el társuk sorsa. Noha bensőjüket fájdalom marcangolta, ajkukat egyetlen sóhaj sem hagyta el, egyetlen arcizmuk sem rándult. Az indulatok csak valahol mélyen kavarogtak bennük, s meg-megremegtették bátor szívüket.

Kíváncsian futottak a tűzhöz a gyerekek is, a felnőttek közé furakodtak, s csodálkozó tekintettel bámulták a sebesült Uant. Hallották ugyan az imént, hogy miképpen történt a szerencsétlenség, látták Uan testén a véres sebet is, de ennek ellenére különösnek találták, miért fekszik a fiatal vadász olyan erőtlenül és mozdulatlanul. Hiszen nemegyszer tanúi voltak már annak, hogy egy-egy férfit szörnyű sebekkel borítva hoztak

haza társai a vadászatról. Ám ilyenkor a sebesült hánykolódott lázalmában, rázta a hideg, dobalta magát, jájgatott

eszméletlenül is, és ordított fájdalmában. Uan alighanem csak alszik, gondolták, hogy kipihenje a vadászat fáradalmait.

Márpedig Uan állapota nem sok reménnyel kecsegéteztetett. Mély ájulata változatlanul tartott, ami azonban inkább áldást jelentett számára, mert eltompította érzékeit és megszabadította fájdalmaitól.

A kis csoport tagjai, a férfiak és asszonyok tehetszínűen, tanácstalanul álltak körülötte.

Véget ért a nap, az éjszaka is elmúlt, az új reggelt vidám madárdal köszöntötté, de a kiugró szikla alján lobogó tűz mellett Uan még mindig önkívületben feküdt.

Mindenki aludt még, ha nyugtalanul is, csupán egy idősebb, meglehetősen ősz férfi virrasztott Uan mellett. Egy pillanatra sem vette le szemét a sebesültről, mereven és fürkészőn nézte, mintha csak azt akarta volna leolvasni az arcáról, vajon életre ébred-e még, vagy pedig örökre elbúcsúzik a csoporttól.

Egyszer csak Uan halkan felnyögött.

Virrasztó társa a beteg fejéhez hajolt, tenyerével végigsimította az arcát, mintha így akarná a szenvedő fájdalmait csillapítani. Homlokát azonban beárnyékolta a gond felhője, amikor érezte, hogy a sebesült arca mennyire ég az emésztő láztól.

Aztán a szegény fiú ismét felnyögött, majd másodszor és harmadszor is, miközben teste görcsösen meg-megvonaglott. Talán nagy fájdalmak járták át ezer tűszúrással a testét és ébresztették fel önkívületéből. A fölötte őrködő vadász fürgén

fölpattant és tanácstalanul topogott ide-oda. Nagyon szeretett volna segíteni a sebesültön, ám maga sem tudta, hogyan. Így hát

csak nézte tovább ŏszinte, csendes részvéttel.

Most hirtelen rettenetes ordítás tört ki Uanból.

Az egész csoport egyszerre talpra ugrott, s mindenjában a sebesülthöz siettek. Rémülten látták, hogyan gyötrődik a magas lázban; időnként félelmetesen fölordított és rangatázott kínjában, majd csak halkan hörgött és nyögdécselt. Aztán elhallgatott és meg sem mozdult. De ez nem tartott sokáig. Megint vonaglani kezdett, s egyre ijesztőbben zihált. A következő pillanatban egyszerre csak felült, kimereszette szemét és üresen maga elé bámult, majd váratlanul, mélyről felhörgött, s rögtön utána erőtlenül lerogyott.

Halott volt.

A jajgató, siránkozó asszonyok ijedten hagyta ott a szerencsétlen Uant; a férfiak komorán álltak fiatal társuk holtteste fölött.

Kővé meredten állt az a vadász is, aki az egész éjszakát Uan mellett virrasztotta át, s az ő bensőjét is szánalom és tehetetlen harag töltötte el. A benne viharzó indulatok zűrzavarában egyre nyomasztóbban döbbent arra a könyörtelen valóságra, hogy íme, elvesztettek egy nagyon tehetséges fiatal vadászt, elvesztették egyik fő erősségüket, aki sokat tehetett volna még a csoport boldogulásáért. Homlokát mély barázdák szántották végig, merev arcvonásai lassanként a gondterhelt aggódás ráncaivá torzultak.

A halott Uan még mindig ott feküdt, ahol utolérte a vég. Meggyötört arca kisimult, nehéz lélegzése megszűnt, panaszos nyöszögése elnémult. Keze erőtlenül hullott kinyúlt teste

mellé, feje a maroknyi száraz mohán pihent.

A holttestől távolabb néhány vadász guggolt, s hegyes

kövekkel sekély gödröt ásott. Amikor végeztek a munkával, Uanzhoz léptek, kezénél és lábánál fogva óvatosan fölemelték, majd a nem mély, de széles gödörhöz, a sírjához vitték.

Itt-ott még igazítottak valamit a sekély sírgödrön, aztán beletették a halott Uant. Oldalára fektették, lábat a törzséhez húzták, jobb kezét a tarkója alá helyezték. A fejét nagy, hasított kőszilánkokkal rakták körül, egy laposabb követ a jobb arca alá csúsztattak. Olyan testhelyzetben tették sírba, ahogyan a tűz mellett aludni látták. Azt a szakócát, amely minden vadászatára elkísérte, sok egyéb kőeszközzel együtt keze mellé rakták. Aztán a tűzpadhoz léptek, kiválasztottak egypár húsdarabot a legszebbek közül, s ez is a sírba került.

Amikor mindenkel elkészültek, a vadászok közül néhányan megkezdték a sír behantolását. Ahogy hullott a köves anyag, minden maroknyi után több és több tünt el Uan holttestéből a jajongó, siránkozó asszonyok és az egypár furcsán ugrándozó férfi tekintete elől, akik mintegy temetési gyászénekként érdes hangon és dallamtalanul dudorásztak.

Az alkonyodó nap már a hegyek mögött járt, az esti szürkületet fölváltotta az éjszaka sötétje.

A kiugró szikla alatt hatalmas tűz lángolt. Egész éjjel lobogott, s Uan csoportjának tagjai hallgatagon ültek körülötte. Mindössze néhány kisebb gyermek aludt közvetlenül a szikla mellett, az odateregetett avaron, mohán és állati bőrökön. A többiek mind virrasztottak; féltek a halottól. Ha be is temették agyaggal, ha súlyos köveket helyeztek is a sírhantra, mégis óvakodni kell a holtaktól, s inkább magukra kell hagyni őket, mintsem megengedni, hogy az élők sorsába avatkozzanak, vagy életüket bármiképpen befolyásolják.

Rettegtek a holtaktól, s ez az ősrégi babonákban gyökerező félelem nyomasztólag hatott rájuk, férfiakra és nőkre egyaránt. Ilyen pillanatokban bátor szívük elszorult a gyengeségtől, elszántságuk aggodalomma és vakmerőségük merő tehetsélgessége változott. Ilyenkor csupán egyetlen megoldást lattak: el a halottól!

Így történt aztán, hogy másnap, alighogy pirkadt, a csoport fölkerekedett, otthagya a kiugró szikla alatti táborhelyet, és máshova költözött.

Rengeteg idő viharzott át Uan sírja fölött, s elhordta a kiugró szikla alatt egykor magasan lobogó tűz utolsó maradványait is. De minderről Uan mit sem tudott.

Ám egyszer mégiscsak elérkezett az a nap, amikor

megzavarták örök álmában, kegyelettel kiemelték sírjából, s a berlini múzeum egyik csöndes termében kapott új pihenőhelyet. Az a tudós, aki megtalálta, ahányszor csak Berlinben járt, mindig egy csokor piros rózsát helyezett arra az üvegszekrényre, amelyben Uan csontjai nyugodtak.

Ma már azonban hiába keresné ezeket a csontmaradványokat. A múzeumra 1943 februárjában nehéz gyújtóbomba hullott. Az épület összedűlt, nagy tűz ütött ki, s ezt az értékes leletet is elhamvasztotta.

Így tudtuk ezt a legutóbbi időkig. De aztán örvendetes meglepetésben volt részünk. A Német Demokratikus Köztársaság Biológiai Társasága antropológusainak 7. ülésén, amelyet nemzetközi szinten 1965 november elején Reinhardtsbrunnban tartottak meg, nagy fontosságú bejelentés történt, mégpedig: Uan csontmaradványa, vagyis a franciaországi Le Moustier-i fiatal neander-völgyi ember koponyája, amelyet O. Hauser 1908-ban tárt föl, átvészelt a háború viharait, ha közben kissé meg is sérült. A csontvázról leválasztott koponyát ugyanis sok egyéb értékes anyaggal együtt a második világháború elején a berlini múzeumból biztonságosabb helyre vitték. Ezt az anyagot 1945-ben a Szovjetunióba szállították, majd a szovjet kormány 1958-ban visszaszármaztatta a Német Demokratikus Köztársaságnak. A koponyát néhány nappal az antropológiai társaság említett ülése előtt megtalálták a küldemény egyik lánchában, s egy újonnan alapított berlini múzeumban helyezték el. Tehát az értékes leletből legalább a koponya megmaradt, maga a csontváz azonban a legkisebb maradvány nélkül, egészen megsemmisült.

A most következő elbeszélés terjedelmesebb, hogy mélyebben elemezhessem az aurignacien egyik vadászcsoporthának életét, amelynek tagjai kiemelkedő rátermettségükkel tűntek ki. Ezek már igen bátor és tapasztalt vadászok voltak, akik sok fortélyt és cselt alkalmaztak, s a nagyvadat tömegestül is el tudták ejteni. Vadászfegyvereiket tökéletesítették, s újfajta fegyvert is tudtak készíteni. mindenekelőtt éles kő- vagy csonthegyű lándzsákat használtak, később valószínűleg íjakkal is vadásztak. Fegyvertáruk ból a pánya sem hiányzott, amelynek egyik végére követ vagy mammutagyarból kivágott golyót erősítettek. Néha a kőből készült dobókorongot is igénybe vették. Hegyes tőreiket az elejtett vad hosszú csontjaiból faragták és csiszolták. Kezdetleges csontsípjaikat a vadászatokon szükség esetén

jelzősípként használták. De nemcsak tökéletesebb fegyvereiknek köszönhettek nagy zsákmányaikat, hanem új vadászfortélyainak is. A vadat nem csupán álcázott vermekbe csalták, de igen sokszor ingoványba és mocsárba vagy szűk, többnyire zsákban végződő sziklaszorosba kergették, ahol aztán tömegesen végeztek vele. Értettek a különböző, nagy és bonyolult csapdák felállításához is; a barlangfalak rajzain sok ilyen csapdát láthatunk. Vadászfurfangjaik közé tartozott, hogy a vadat álcázva közelítették meg, amikor vagy az állat bőrébe burkolóztak, vagy néhány leveles gallyat vittek maguk előtt.

De tömegvadászatokat is rendeztek; két ilyen megtörtént esetet elbeszélésben is olvashattok. Tehát nem kigondolt,

hanem megállapított tényeken alapuló történetekről van szó. Az első a bölény- és őstulokvadászat, amelyet az elbeszélés szerint az éles eszű Gur készített elő. A fogóvermek ma is láthatók; a gödröket 1907 májusában Ottó Hauser fedezte föl a franciaországi Haute-Laumerie mellett, mégpedig azon a helyen, ahol a mészkősziklák nem emelkednek meredeken a Vézère fölé, hanem enyhe lejtőben húzódnak a folyóparthoz. A vad, amely a magas és sziklás parton élt, ezen a lejtőn járt a folyóhoz, hogy szomját oltsa. Az aurignaci vadászok megfigyelték a vadnak ezt a szokását, s a vízhez vezető úton vermeket ástak. A kemény, de a felszínén málrott mészkőzetből álló földbe éles kövekkel huszonegy gödröt ástak, amelyek mélysége 80-120 cm-re, szélességük pedig 60-230 cm-re terjed. A gödröket egymás után két sorban ásták, s vigyáztak arra, hogy az első sor két gödre közé valamivel hátrább a második sor egy-egy gödre kerüljön. A gödröket álcázták, s most már az itatóhoz vezető út minden vadra igen veszedelmesse vált; nem egy bölénynek,

őstuloknak és vadlónak teljesedett be a sorsa ezekben a vermekben.

A vadlovak vadászata, amelyet ugyancsak ebben az elbeszélésben írok le, szintén nem kitalált történet. A franciaországi Solutré mellett, Lyontól északra ma is megtalálhatjuk azt a sziklát, amelynek alján a földben az őskori vadászok utolsó hajtóvadászatának maradványaként rengeteg lócsont hever. A bortermő síkságból ezen a helyen 350 méteres szikla emelkedik a magasba, amely az egyik oldalon enyhe lejtéssel a síkságba megy át, míg a déli, másik oldalon meredek sziklafal zárja le. A lócsontokat a meredek sziklafal alján elterülő lapály 50-230 cm vastag felső rétegében találták meg.

Toussaint véleménye szerint ezek a csontok 40 000 vadló maradványai, mások becslése szerint a lovak száma akár 100 000 is lehetett. Ez a hatalmas őskori Pompeji nem egyéb, mint a nagy és hosszú időn át tartó őskori vadászatok emléke. Az akkori vadászok ügyesen és ötletesen hasznosították ezt a sziklát a sikeres vadászat érdekében. Miután a vadlovakat bekerítették, hajszolni kezdték, és szinte észrevétlenül a szikla tetejére kényszerítették, ahonnan az állatok lezuhantak, s összetört tagokkal maradtak a mélységben. Egyes szakértők véleménye szerint az ilyen nagy vadászatok alkalmával a csoportok egyesültek, főképp ha barátságban éltek; ezen az alapon szerepelnek az elbeszélésben két baráti csoport vadászai, akik Nub és Song főnökök vezetésével vesznek részt a közös vadászaton. Valószínű, hogy a sikeres vadászatokat, amelyeken minden nagy zsákmányra tettek szert, nemcsak gazdag lakoma követte, hanem babonás szertartásokkal is megünnepték, esetleg az ilyen vadászatazzal ért véget, hogy a vadászatokon

különösen bevált felserdült fiúkat bizonyos szertartások kíséretében fölvették a csoport férfitagjai közé.

Az elbeszélésben leírt két nagy vadászathoz még egy magyarázatot kell fűzni, mégpedig azzal az esettel kapcsolatban, amikor a bátor Ug túljár az „egyszarvú” eszén. Ezt a történetet csupán azért mondjam el, mert a kutatók egyikének-másikának véleménye szerint egyes mesebeli állatok keletkezésének regéje, amelyek közé az egyszarvú is tartozik, esetleg csak az ősrégi időkben gyökerezhet. Ha ezekkel a kutatókkal nem is értünk mindenben egyet, abban mégis igazuk van, hogy egyedül a pleisztocénkorban élt olyan állat, amelyet az „egyszarvú” elnevezés valóban megilletethet. Ez az állat az

Elasmotherium, ez a nagy testű és kihalt egyszarvú volt, amely azzal tünt ki, hogy hosszú és hatalmas szarva valóban a homloka közepéből meredt elő. Elég gyakran előfordult Szibériában és Ukrajnában, de maradványait szórványosan Európában, a Ruhr-vidéken is megtalálták.

A NAGY VADÁSZAT

A nap lassan az erdők mögé hanyatlott.

A barlang tágas bejárata közelében tűz lobogott, mellette cserzett és ráncokkal barázdált arcú öreg vadász ült, akinek ritkás szakállát jócskán átszörte már ősz szálakkal a tovatűnt sok-sok esztendő. Két fiatal vadász, a tábor mára kijelölt őre és védmezője, no meg néhány nagyobb fiú vette körül. A fiatalok csendben üldögéltek és figyelmesen hallgatták az öreg szavait, akinek egyetlen kötelessége az volt, hogy a tűzzel törődjék, mert

egyébre már nemigen futotta erejéből. Az élet súlyos terhe alatt a valamikor izmos férfi, ügyes vadász és bátor harcos bizony alaposan megroppant. Most már görnyedten járt, sovány és inas testét lassan vonszolta, fázékony volt, de apró, világos szeme még mindig élénken és fürkészőn villogott bozontos szemöldöke alatt.

Aggastyánnak számított már, de szerette maga körül a fiatalokat. A nappalok és esték legszebb pillanatai azok voltak számára, amikor köréje sereglettek a fiatal vadászok és fiúk, akiknek ifjúságáról, tapasztalatairól és arról mesélt, amit hajdan a csoport véneitől hallott.

De a fiatalok is szívesen hallgatták. Ilyenkor pihentek igazán; megfeledkeztek a jelenről, a maguk és társaik megélhetésének, biztonságának gondjairól, s gondolatban elkalandoztak a múltba, amely részükre a tanulságok és tapasztalatok egyetlen forrását jelentette.

Most is azért telepedtek az öreg mellé, hogy kellemesen töltsék az időt, amíg a többiek hazatérnek a vadászatról.

– Mondd, Ren – szólalt meg az egyik fiatal vadász –, miért nem jön soha közénk Mot, s miért lakik egyedül a folyó túlsó partján, abban az alacsony kis sziklabarlangban?

– Mert szeret egyedül lenni – válaszolta az öreg.

– Hát pedig jobb együtt élni a többiekkel; aki egyedül van, azt sok veszedelem fenyegeti – jegyezte meg a vadász.

– Mot nincs egyedül, és nem él elhagyottan - fejtegette az öreg. - A csoportunkhoz tartozik, s a főnök és a varázsló után Ő nálunk a legtiszteltebb ember.

– Igazad van, Ren – helyeselt a vadász –, de mondd csak, miért nem él velünk a barlangban, ahol neki is jutna hely éppen

elég.

- Ismétlem, Mot szeret egyedül lenni.
- De miért? - kérdezték mohó kíváncsisággal mindenján.

Az öreg Ren pillanatokig elmerengett, s mereven nézett maga elé. Némán, mozdulatlanul ült, mint aki gondolatban a fölidézendő emlékeket rendezgeti.

- Mesélj, Ren, mesélj Motról! - sürgették türelmetlenül a vadászok.
- Nos, halljátok hát! - mondta szelíd mosollyal az egykori vadász, s elkezdte.

- Fiatal és erős voltam még abban az időben, amikor egy kis barlangban, innen egynapi járásra napnyugta irányában, egy

nagy oroszlán telepedett meg. Senki sem tudta közülünk, hogy mikor jött voltaképpen a mi vadászterületünkre. Egyszer csak feltűnt, s attól az időtől fogva mindenján szüntelen félelemben éltünk. Az asszonyok és gyerekek nem mertek az erdőbe menni, de a vadászok is messze elkerülték azt a környéket, ahol az oroszlán odúja volt. Nemsokára nagyon rossz idők köszöntöttek a csoportra. Az asszonyok és gyerekek, akik előzőleg rengeteg ízes gyümölcsöt és édes gyökeret hordtak az erdőből, most többnyire üres kézzel tértek haza, mert a legfinomabb és legtöbb gyümölcsöt vagy gyökeret mindig éppen ott szedték, ahol most a ragadozó oroszlán garázdálkodott. A vadászatok sem jártak sok szerencsével, mert minden ugyanazokon a helyeken vadásztunk, amivel a vadat elriasztottuk és más tájakra kergettük. Egyre távolabbi vadászterületeket kellett tehát fölkeresnünk, s minden kisebb zsákmányt hoztunk a barlangba.

Mindig fáradtan és kimerülten tértünk vissza. S a nyomor, az éhség fassanként a barlangba költözött.

– Nagyon rossz idők lehettek, annyi bizonyos - szólt közbe az egyik fiatal vadász.

– Azok voltak, de még ínségesebb napok következtek, amikor az oroszlán szétmarcangolta és elhurcolta Udát. A szerencsétlenség a barlangtól messze játszódott le, s Mot volt az első, aki tudomást szerzett Uda haláláról.

– Maradt valami Uda testéből? – kérdezte a vadászok egyike.

– A vértócsában Mot csupán egy összetépett nyakláncot talált, amelyet ő készített és ajándékozott Udának. Fölszedte a szétszórt csigahéjakat, amelyeket valahol messze valamilyen sárga és ragacsos agyagból kotort ki. Fölszedte a medvefogakat is, s az egészből megint egyberakta azt a nyakláncot, amelyet

nemrég Udának adott. Nem tett hozzá egyetlen új csigahéjat, egyetlen medvefogat sem. Még az elszakadt indát is összekötözte, amelyre a héjakat és fogakat fűzte. Egyszóval a nyaklánc ugyanolyan lett, mint amilyen valamikor Uda nyakát ékesítette.

– Ez az ugye, amelyet még mostanában is Mot nyakán láttam – említette meg az egyik vadász.

– Úgy van, At! Amióta a nyakába akasztotta, Uda halála után, azóta nem vette le. Motnak azt a kívánságát is mindenjában ismerjük, hogy ha meghal, a nyakláncjal együtt kell majd eltemetnünk.

– Miért?

– Ezt magam sem tudom pontosan, At! Talán azért, mert már mint fiatal fiú is szeretett Udával tréfálkozni; talán azért, mert később is gyakran kóbortoltak együtt a barlang környékén, de

talán azért is, mert a nyaklánc arra a győzelemre emlékezteti, amellyel megbosszulta Uda halálát.

– De ezen a nyakláncon a csigahéjakat valahogy furcsának találom – mondta At. – Egyik-másik csupa fekete folt. Márpedig a hasonló nyakékeken fehérek, mint a farkas fogá.

Az öreg Ren bánatosan nézett a fiatal vadászra, majd megszólalt:

– Azok a fekete foltok valamikor pirosak voltak. Uda vérétől származnak, amely szétmarcangolt nyakából ömlött, s megfestette a héjak fehérjét. Ennyi maradt meg csupán Udából, ez a pár megfeketedett vércsöpp, amely a nyakláncre száradt.

Ren elhallgatott. Néhány pillanatnyi emlékezés után mélyet sóhajtott, majd halkan tovább mesélt:

– Mot megesküdött, hogy bosszút áll Uda haláláért. S bosszúvágya annál nagyobb volt, minél többen estek a csoportból áldozatul az oroszlánnak. Uda után még két asszonyt és két gyermeket falt föl. Később egy vadász is az oroszlán karmai közt végezte életét.

– Hogyhogy? Az oroszlán inkább az emberekre vadászott, s nem az állatokra? – kérdezte At.

– Bizony, így volt. Miután Udát megölte, úgy látszik, rájött, hogy az embert könnyebben megkaparinhathatja, mint a vadat, amely már messziről megérzi az oroszlán szagát, s aztán hanyatt-homlok menekül. Alighanem ez volt az oka, hogy az oroszlán legszívesebben a barlang környékén portyázott, s a közeli sűrűben várta az alkalmas pillanatot. Súlyos időket éltünk akkor; nyomorogtunk és éheztünk.

– S a vadászok miért nem végeztek az oroszlánnal? – szólt At.

Az öreg meglepetten nézett Atra, mielőtt válaszolt volna.

– Kérdéseddel csak azt bizonyítod, hogy fiatal vagy és nincsenek vadásztapasztalataid. Nincs az az erő, amely

legyőzhetné az oroszlánt. Ez a fenevad semmitől sem fél, csak a tűztől, mert tudja, hogy nálánál egyedül a tűz erősebb. Az oroszlán erején és eszén kizárolag furfanggal, ügyességgel lehet túljárni, de ehhez is rendkívül bátor és félelmet nem ismerő szív kell. S akkortájt az egész csoportban ilyen szíve, amelyet ráadásul a bosszúvágy is hevített, csupán Motnak volt.

– Megölte az oroszlánt? – kérdezte At felcsillanó szemmel.

– Végül is igen – válaszolta Ren.

– Meséld gyorsan, hogyan történt! – sürgették mindenjában az öreget.

– Hát akkor figyeljetek! Mot napokon át kijárt oda, ahol a barlangi oroszlán megtelkedett. Senkinek nem mondta, miért

jár oda és mire készül, bár valamennyien tudtuk, hogy bosszút akar állni az erős oroszlánon. Gyakran kértük a legnagyobb óvatosságra. Egyszer maga a főnök is figyelmeztette, hogy veszedelmes dologra vállalkozott. De hiába beszéltünk neki, nem mondott le szándékáról; hiába intette a főnök is, hogy ne játsszék az életével.

– Egy ilyen erős és vérengző fenevaddal rettenetes nehéz lehet a küzdelem – suttogta At.

– Mot tapasztalt vadász volt. Nem erővel akarta legyőzni az oroszlánt, hanem ügyességgel. Így aztán sikerült is.

A vadászok és a fiúk feszült kíváncsisággal lesték az öreg szavait, s visszafojtott lélegzettel figyeltek. Öreg barátjuk azonban nem sokat törődött izgatottságukkal, s higgadtan folytatta:

– A bosszúra éhes Mot hosszú ideig gondterhelt arccal,

mogorván tért vissza a barlangba. Ám egy napon vidáman toppant be, szeme különös tűzben égett. Látszott rajta, hogy

végre sikerült kieszelnie azt a cseleket, amellyel az oroszlánt tőrbe csalhatja. De hogy mit talált ki, ezt még este sem árulta el, amikor mindenki között a tűz körül ültünk és kérdéseinkkel ostromoltuk. Mindössze annyit mondott, hogy ezentúl minden este két vadászt küldjünk a táborból őrségre: az egyiket a Magassziklához, a másikat a Nagyfához. A vadászok olyan helyet keressnek maguknak, amely biztonságot ad az oroszlán támadásával szemben, ha a csel netán nem sikerülne, s a fenevad szabadon kóborolhatna tovább a környéken. Megparancsolta, hogy mindenki két őr jól nyissa ki a fülét, s miheilyt meghallja az oroszlán dühödt üvöltözését, amely mindenkor ugyanarról a helyről hallatszik majd, tehát ha a hang

nem közeledik, ebben az esetben mindenki azonnal siessenek oda, ahol a fenevad csapdába esett, és ahol tehetetlenül ordít. A vadászok néhány napig felváltva őrködtek. De nem történt semmi; legföljebb annyi, hogy egyszer az egyik vadász, aki a Nagyfa koronájának ágai közt bújt meg, a magasból látta, amint az oroszlán a távolban portyázgat. A vadászok unni kezdték a céltalan őrködést, s bosszantotta őket, hogy hiába várnak a kelepcébe csalt oroszlán bömbölésére. Egy napon aztán Mot eltűnt a táborból, s utána sokáig nem láttuk.

- Hova ment? – kérdezte At türelmetlenül.
- Ezt is megtudod, ha figyelmesen hallgatod, mit mondok.
- At, ne zavard folyton Rent! – háborogtak a többiek. – Te pedig, Ren, ne is hederíts az ilyen kíváncsiskodó kérdésekre!
- Az egyik este szokás szerint a tűz körül ültünk – folytatta az öreg. – A vadászok beszélgettek és rendbe tették fegyvereiket a következő vadászatra. Egyszerre csak váratlanul az a két vadász lépett a barlangba, akinek aznap kellett őrködni a

Magasszíklánál és a Nagyfánál. De nem egyedül jöttek! Magukkal hozták Motot, akiből mintha elszállt volna az élet. Jobb lábán borzasztó seb tátongott. A mérhetetlen fájdalom és a nagy vérveszteség miatt elvesztette eszméletét. A vadászok vigyázatosan letették a tűzpadhoz, a főnök pedig kiadta a parancsot, hogy azonnal kerítsék elő a varázslót és az öreg Lynát, aki értett a sebek gyógyításához. Mialatt a vén Lyna a gyógyfüveket rágdosta, s a nyállal átkevert pépet Mot sebére rakta, a varázsló fölkészült a szertartáshoz, hogy bűvös erejével visszahívja az életet Mot mozdulatlan testébe. Sokáig mormogta a varázsigéket, amíg Mot fölnyitotta a szemét, és aztán nagyon sok időnek kellett még eltöltenie, amíg rettenetes lábsebe

behegedt. Nyár volt, amikor a két vadász sebesülten a barlangba hozták, s az egész tájon az utolsó hófoltok is eltűntek már, amikor valahogy mégiscsak lábra tudott állni.

- Nagy szerencsétlenség volt ez a csoport számára, hogy ilyen derék férfit és vadászt elvesztett – jegyezte meg At csendesen.
- Bizony, nagy veszteség volt, mert ha Mot sebe meg is gyógyult, lába azonban megbénult, s azóta is csak úgy vonzsolja maga után. Nem vett részt többé egyetlen vadászaton sem, nem védelmezhette a csoportot, ha idegen vadászok fenyegették. Ez megtörte bátor szívét, és így lett Motból remete.
- Mi történt az oroszlánnal? – kérdezte At. – Sikerült tőrbe csalnia?
- Ez volt akkoriban az egyetlen jó hír – válaszolta az aggastyán. – A vadászok, akik azon az emlékezetes napon Motot a barlangba hozták, jelentették a főnöknek, hogy az oroszlán abba a gödörbe zuhant, amelyet valamikor jómagam és még néhányan az itatóhoz járó mammutok csapaján ástunk.

– Hogyan fogadta a főnök a jó hírt? – kérdezték többen is.

– A vadászokkal együtt azonnal a pórul járt oroszlánhoz indult. Nem tartott sokáig, s a fenevad, amely tönkretette a vadászatainkat és emberi életeket oltott ki, maga is kiszenvedett a nyilak, lándzsák és kövek zuhogó záporában. A bőrét Mot kapta. Most is ott őrzi a barlangjában. Az oroszlánfogakat a főnök tartotta meg, s a belőlük készült lánc ma is az ő nyakát díszíti. Egyébként úgy döntött, hogy halála után a nyakék azt illeti meg, akit majd főnökké választanak.

– Mot hogyan sebesült meg? – kérdezte At, a hallgatóság legkíváncsibb tagja.

– Hosszú ideig tartott, amíg Mot, ha csupán néhány szóval is, végre említést tett oroszlánkalandjáról. Nekem azonban egy alkalommal, amikor magunkra maradtunk a tűz mellett, többet elárult. Elmondta, hogy egy magas fa tetejéről sokáig figyelte az oroszlánt, mert pontosan tudni akarta, mikor bújik elő a barlangjából, merre kóborog a leggyakrabban és mikor tér vissza. Amikor mindezt megállapította, fontolgatni kezdte, hogy miképpen is szedje rá. Eszébe jutott, hogy azoknak a gödröknek az egyikéhez kellene csalni, amelyeket valamikor a mammutok részére ástunk. Ezek a lomha állatok ugyanis akkoriban minden ugyanazon az úton jártak a folyóhoz, hogy szomjukat oltsák és megfürödjenek, s mi a gödröket mammutcsapdának szántuk. Miután Mot kiválasztotta a legmélyebb gödröt, amely azonban nem volt túl széles, beledobta egy nemrég elejtett őz felét. A másik felét összedarabolta, majd vonszalékként maga után húzta a földön, hogy az agyag teleszívódjék a vér és hús szagával. Ennek a vércsapának biztosan a csapdához kellett vezetni a falánk oroszlánt.

– Ez volt ám az okos ötlet! – kiáltott fel At, s barátja, a nyurga Lar, helyeslőleg bologatott.

– Amikor Mot úgy gondolta, hogy a vonszalékot már elég közel húzta az oroszlán odújához, gyorsan visszament a gödörhöz. Vékony gallyakkal betakarta, amelyek közepére odadobta az őz húscafatokra vagdalt másik felét is. Most már fölmászott egy közeli fára, és várt. Nem kellett várnia sokáig. Alighogy a nap az erdő mögé hanyatlott, az oroszlán előjött kis barlangjából. Nyújtózkodott, megnyaldosta a talpát, majd sunyi léptekkel elindult minden napı vadászatára. De hamarosan megtorpant, s elkezdett szimatolni. Enyhe szellő lengedezett, s bizonyára elhozta a Mot által letett véres csalétek szagát a feneyad orrához. Az oroszlán mélyet lélegzett, majd lassan megindult abban az irányban, ahonnan a legerősebben érezte a szagot. Hirtelen a földnek szegezte a fejét, bőszen fölmordult, aztán gyorsan rávetette magát a föllelt nyomra.

A fiúk és a vadászok, akik Ren köré telepedtek, egy pillantra sem vették le tekintetüket az öreg arcáról, s egyre feszültebb érdeklődéssel hallgatták.

– Mot már messziről látta, hogy az oroszlán milyen biztosan tart a végzete felé. A fa törzse mögött kuporgott, nehogy a fenevad észrevegye, s közben szüntelenül figyelte áldozata minden mozdulatát. Az oroszlán azonban nem törődött semmivel, mereven követte a vértől és hústól illatozó nyomot, amely a végén dús lakomát ígért. Így érkezett el a vékony gallyakkal befödött gödörhöz. Rögtön meglátta a gallyak tetejére dobott csalétket; egy pillanatra megállt, félelmetesen morgott, majd egyetlen ugrással a húsra csapott.
– S a gödörbe zuhant! – kiáltott föl At örömmel.

– Úgy van! – bólintott Ren. – A gyenge gallyak nem bírták a súlyos terhet, s az oroszlán benne volt a csapdában. Egyszerre megszűnt az étvágya, dehogy kellett neki a hús. Legalábbis Mot ezt mondta. Az oroszlán ágaskodott, hogy kikerüljön a kelepcéből, de hiába; a gödör túl mély volt, s a fenevad minden próbálkozása kudarccal járt. De ki sem ugorhatott, mert ehhez a gödör viszont túl szűk volt, úgyhogy az oroszlán nem tudott nekirugaszkodni. Amikor rájött, hogy nincs reménye a szabadulásra, haragosan üvöltözni kezdett, s hosszú farkával dühösen csapkodott maga körül.

– Mit tett erre Mot? – kérdezte Lar.

– Boldog volt, hogy túljárt az erős oroszlán eszén, s ezzel

megszabadította a csoportot a fenevad garázdálkodásától, a borzalmaktól és a rettegéstől. De örölt anňak is, hogy bosszút állhat Uda haláláért.

– Halált halálért! – állapította meg At.

– Igen, meg akarta ölni az oroszlánt! – bologatott az öreg Ren. – S éppen ez volt az oka, hogy súlyosan megsebesült. De könnyen az életével is fizethetett volna, mert az úrrá lett szenvedély megzavarja az ember eszét, s gyakran romlásba döntheti.

Az öreg Ren, amikor elbeszélésében eddig jutott, hirtelen elhallgatott. Lehajtotta a fejét, és pillanatokig mozdulatlanul ült. Ki tudja, merre kalandoztak a gondolatai. Talán arra a sok bajra, gyötrődésre gondolt, aminek hosszú élete során tanúja volt, arra, hogy sok minden elkerülhetne az ember, ha nem ragadná el a szenvedély, amely megfoszt a józanságtól és

hajthatatlanná keményíti a szívet.

At és Lar, a két fiatal vadász és a fiúk is meglepetten nézték a

váratlanul elnémult Rent. De egyikük sem mukkant; dehogy merték volna megzavarni öreg barátjukat emlékezéseiben. Az öreg azonban egyszerre csak fölkapta a fejét, arcán enyhe mosoly játszadozott, szétnézett hallgatóságán, s folytatta elbeszélését:

– Amint Mot látta, hogy az oroszlán nem menekülhet a szűk és mély gödörből, gyorsan lekúszott a fáról, s készült a bosszúra. Megfeszítette az íjon a húrt, ráhelyezte a nyilat, és eleresztette. A nyíl átsüvített a levegőn, és az oroszlán oldalába fúródott. A fenevad retteneteset üvöltött, majd talpának egyetlen mozdulatával kiszakította a nyilat a sebből. De aztán a második, és még sok további találat következett. Az oroszlán bőmbölt,

ordított a nyílzáporban, a gödör peremén pedig Mot vadul kacagott. Amikor megelégelte a nyílzáporos mulatságot, elővette a lándzsát, s jobbjának nagy lendületével megcélozta az oroszlán vicsorító pofáját. Repült a lándzsa, s éles hegye mélyen beledöfött a fenevad tátott szájába. A fegyver fanyelét az állat hatalmas mancsával letörte ugyan, de a torkába ékelődött hegyes kődarabtól hiába igyekezett szabadulni. Rázta a fejét, a vér ömlött a torkából, lélegzete akadozott. Már nem ordított, már csak hörgött, közben öklendezett, s habos vér tört elő a tüdejéből. S ettől a látványtól Mot egészen elvesztette józanságát. Vadul ugrándozi kezdett a csapdába esett és döglődő oroszlán körül, csúfondároskodott vele, kinevette, kérkedett a saját ügyességével és ócsárolta a megsemmisített ellenség erejét. Szíve hevesen dobogott, a vér forrt az ereiben, s elborította az agyat, márpedig mindenkinél vigyáznia kell, hogy

mindig tiszta fejjel gondolkozzék. Mot ezúttal nem vigyázott, s csak azért történhetett meg, hogy esztelen tánca közben, a

hőstett és a végrehajtott bosszú mámorában óvatlanul egészen a gödör szélére lépett.

A talaj levált alatta, s Mot a mélybe, az oroszlánhoz zuhant. Még szerencse, hogy ott, ahol az egyensúlyt vesztett Mot megcsúszott, egy hatalmas tölgyfa ágai majdnem a földig hajoltak. Mot ösztönösen egy ág után kapott, s felrántotta magát a gödörből. De mégsem elég gyorsan. Az oroszlán feléje csapott a mancsával, s az éles karmok ronggyá tépték Mot combját és térdét. Erijének utolsó megfeszítésével valahogy sikerült átdobnia magát a verem peremén, s kimerülten terült el

a földön. Mialatt az oroszlán lent, a gödör mélyén lassan halódott, fönn, valamivel odább a csapda peremétől, erőtlenül feküdt a győztes Mot. A kibírhatatlan fájdalomtól elvesztette eszméletét.

– Mi történt tovább? – türelmetlenkedett At. – Mondd gyorsan, Ren!

– Nem sokat mondhatok már – válaszolta az öreg. – Azok a vadászok, akik azon az estén őrt álltak a Magassziklánál és a Nagyfánál, megtalálták Motot a kelepcében vergődő oroszlán közelében, amely még mindig élt. Látták, hogy az oroszlán nem menekülhet, meragadták hát Motot, az egyik a fejénél, a másik a lábánál, s a barlangba hozták. A sebek gyógyításában jártas

öreg Lyna kezelésbe vette, a varázsló pedig nagy nehezen életre kelfette. De különben is, erről már beszéltém.

Véget ért a történet, s az öreg Ren elhallgatott. Némán ültek azok is, akik hallgatták. A csendet At újabb kérdése törte meg:

– Mivel foglalkozik Mot egész nap a maga kis barlangjában, s hogyan viseli az egyedüllétet? S miért hagyott itt bennünket, amikor ilyen nagy hőstettel vitt véghez és a csoport minden tagja tiszta?

– Sokat kérdezel egyszerre, At! – dohogott az öreg. – Sok mindenről már magad is tudhatnál. Az egyik a magányban igyekszik megbékálni sorsával, a másik barátai körében keres vigasztalást. Mot az egyedüllétet választotta, s jól tudom, hogy miért.

– Nekünk is meséld el, Ren!

– Hát halljátok! Mot erős, ügyes vadász volt, csak úgy

duzzadt az egészségtől. Nem fárasztotta el a legnehezebb, legtöbb veszödséggel járó vadászat sem. Nem akadt a

csoportban olyan erős vadász, aki megbirkózhatott volna vele. Testét semmilyen betegség sem kezdte ki soha. Ilyen volt valamikor Mot. S milyen ma? Lába megbénult, alig vonszolja maga után. A hosszabb gyaloglást nem bírja, vadászatra sem vállalkozhat. Bármilyen küzdelemben is ő maradna alul. Ez tölti el szorongással, ezt fájlalja. Nagyon szenvéd, hogy csupa erős és egészséges vadászt lát maga körül, ő pedig nyomorék.

– Így van ez! – állapította meg At.

– Így van, meg nem is! Ha Mot lába nem a legjobb, annál használhatóbb a keze. Nem kell mindenkinél vadásznak lennie, hogy a csoport hasznára váljék. Nemcsak a harcost veszi körül a csoport tisztelete. Az a fontos, hogy mindenki képességei és lehetőségei szerint dolgozzék a csoport javára. Ezt teszi Mot is már régóta; ő sohasem bújt ki a munka és a kötelességek alól. Az építőláb és nyomorék ember munkája

egyformán értékes, ugyanolyan hasznos, a csoport számára. S epp ezért Motnak nem kellene visszahúzódnia.

Az öreg Ren jelentősen At szemébe nézett, s még hozzátette:

– Mondtam már neked, At, hogy a főnök és varázsló után Mot a csoport legmegbecsültebb tagja. S ezt nem csupán a harcos erejével, a vadász ügyességével érdemelte ki, hiszen ezek a tulajdonságok mulandók, mással szolgált rá a csoport tiszteletére. Már hosszú ideje magad is láthatod, hogy Mot nap nap után a barlangja előtt üldögél, s a kövekbe vési azoknak az állatoknak a képét, amelyekre vadászunk. Azt pedig te is jól tudod, milyen nagy az ilyen képek varázsereje, s milyen szerencsét hoznak a vadászokra. Egyetlen vadász sem tudja megrajzolni olyan híven az állatok képét, mint éppen Mot, s így senki sem képes annyi varázserőt és hatalmat kölcsönözni ezeknek a képeknak, mint ő. De ezek a képek nemcsak nekünk hoznak vadászszerencsét, hanem minden olyan csoportnak is, amellyel békében és barátságban élünk. Sok minden kapunk az idegen csoportuktól a varázserővel felruházott ábrákért, amelyeknek épp a mi Mot barátunk a legnagyobb mestere.

– Úgy igaz, ahogy mondod, Ren! – helyeselt At. – De ez is csak azt bizonyítja, hogy Motnak nem kellene magányosan elnie, bizonyára nem keseregne annyit sánta lába miatt, ha velünk együtt lenne.

– Magányos életmódjával Mot nem árt senkinek, ő meg így érzi jól magát – jelentette ki Ren határozott hangon. – Tartsd tiszteletben te is az ő akaratát!

At érezte, hogy az öreg szavaiból bölcsesség árad. Nem volt mit válaszolnia, lehorgasztotta a fejét s hallgatott. De a többiek is szótlanul ültek.

Elhallgatott az öreg Ren is.
Néhány pillanatnyi csönd után körülnézett, s ismét

megszólalt:

– A nap már az erdők mögött járt, s a vadászok még nincsenek itt. Úgy látszik, messze elkalandoztak az erdőben, s nehezen bukkantak a vad nyomára.

Ám alig hangzottak el szavai, távol, a völgyben feltűntek a hazatérő vadászok. At és Lar vidáman ugrott föl, utánuk a fiúk is fölpattantak helyükről, s a vadászok üdvözlésére siettek. A két fiatal vadász is szívesen ment volna velük, de nem szeghették meg az œsi parancsot, nem hagyhatták el a tábor, amelynek őrzésével megbízták őket. Hát legalább a barlang bejárata melletti szikláról integettek visszatérő társaiknak.

Nem tartott sokáig, s a vadászok megérkeztek a barlang elő.

Fáradtak voltak, de szemük sugárzott az örömtől, hiszen ma igazán melléjük szegődött a vadászszerencse. Egy hatalmas medvét, egy kövér vadkant és két nyulat hoztak magukkal.

A gazdag zsákmányt még az öreg Ren is megcsodálta.

– Merre jártatok, hogy ilyen jól sikerült a vadászat? – kérdezte.

– Egészen a Vöröserdőben – hangzott a vadászok válasza.

– Ott mindig sok volt a vad – mondotta Ren, s elégedetten bologatott. – Fiatal koromban is ez volt a leggazdagabb vadászterületünk. Ha rosszul ment a sorunk, ha nyomorúság és éhség költözött a barlangba, mindenkor a Vöröserdőbe mentünk vadászni.

– Most is akad vad arrafelé bőséggel – jegyezte meg az egyik idősebb vadász, a magas és vállas Mur. – De úgy gondolom, hogy a nagy szerencsét Motnak és Krik varázslónak is köszönhetjük.

Ren, az öreg, de a két fiatal, At és Lar is kíváncsian figyelt föl

Mur szavaira. Mur fölnevetett, majd folytatta:

– Látom rajtak a kíváncsiságot, s hogy hegyezitek a fületeket. Hát akkor figyeljetek ide! Mielőtt reggel vadászatra indultunk volna, csendesen és észrevétlenül Dun, a varázsló segédje lépett hozzánk, s fölszólított bennünket, hogy kövessük. Eleinte nem nagyon akartunk hallgatni rá, mert hosszú az út a Vöröserdőig, meg nehéz is, hiszen ingoványon át vezet egy darabon. Dun azonban azt mondta, hogy Krik varázsló kívánságát tolmacsolja, tehát szót kell fogadnunk. Nem is várta meg, hogy miképpen határozunk, s már is elindult nagy léptekkel a Sötétszakadék irányában. Mit tehetünk egyebet, mint hogy követtük, mert igazán nem szerettük volna Kriket

magunkra haragítani. Okosabb, ugye, ha jóban vagyunk vele, mint ha neheztél ránk. Hamarosan a Sötétszakadékba értünk. Keskeny ösvényen mentünk sorjában, egymás után, míg végre egy kis tisztásra jutottunk, amelyet sűrű bokrok szegélyeztek. Itt várt ránk Krik, a varázsló. Medvebőrbe burkolózott, s egészen bemázolta magát színes agyagdarabkákkal. Azt mondotta, hogy új varázslatot talált ki, amelynek hatása minden eddiginél erősebb. Azzal lándzsája hegyével kört rajzolt a földre, a kör közepére lapos követ tett, amelyre Mot egy lépkedő medvét véssett. Ezután körültáncolta a követ, s közben olyan szavakat mormolt, amelyeket egyikünk sem értett. Amíg a varázsigéket mondta és táncolt, néhányszor a rekedtes hangú csörgettyűt is megrázta. Aztán hirtelen leguggolt, majd reánk parancsolt, hogy egymás után ugorjuk át a kört, illetve azt a követ, amelyen a medve titokzatos képe volt. Eleget tettünk a

parancsnak, s amikor valamelyikünk éppen ugrrott, ő mindig egy maroknyi földet dobott a medvét ábrázoló kőre. Amint

közülünk az utolsó is átugrott a kört, a medve varázserejű képét egészen betakarta a föld. Krik ezután beszédet tartott, s ezt mondotta: „Férfiak, ti most vadászni mentek! Az erős és hatalmas varázslat a testetekbe költözött, s mindenhol elkísér benneteket. Akármi is kerüljön az utatokba, legyen bár medve, bölény vagy szarvas, a varázslat megbénítja a lábat, s nem tud előletek elmenekülni sem a medve, sem a bölény, sem a szarvas. Testét ellepi nyilaitok és lándzsáitok sokasága, mint ahogy a kőre véssett képet is ellepte az agyag: Induljatok tehát, férfiak!“ S Mot titokzatos rajza és Krik varázslata szerencsét hozott

Mur öntelten nézett szét, s büszkén mutatott a gazdag zsákmányra. Ezután Renhez fordult:

– Eredj, Ren, s jól rakd meg a tüzet száraz és gyantás ágakkal, hogy a kövek alaposan átforrósodjanak a lángoktól, és elégendő izzó parazsunk legyen hússütésre!

– Megyek, Mur, hogy mielőbb forrók legyenek a kövek és sok izzó parázs maradjon a tűzpadon.

Ren felcihelődött, odament az összegyűjtött száraz rőzséhez és gyantás husángokhoz, jól megrakta fával a karját, aztán visszaballagott a tűzpadhoz. Az egész rakományt a tűzre dobta, majd lehajolt, s nagy igyekezettel fújta a parazsakat, hogy szikrát csaljon ki belőlük. A szikrák mohón haraptak a vékonyabb gallyakba, ahonnan már mint apró lángocskák ugrottak tovább a vastag ágakra, amelyek hamarosan magas lánggal lobogtak.

Miközben az öreg Ren a tűzzel bíbelődött, Mur odafordult Athoz, s megkérdezte:

– Nub főnök még nem tért vissza társaival?
– Nem, Mur!

- Nem tudod, hova ment a vadászokkal?
- Nekem és Larnak sem mondta, hogy hova megy. Úgy gondolom azonban, hogy a Magassziklához készült, legalábbis ez a szó ütötte meg a fülemet, amikor a vadászokkal beszélgetett.

Mur bólintott, majd elmosolyodott:

- Tudom már, hova ment Nub. Biztos a steppére, hogy megállapítsa, milyen csapatokban kóborolnak arrafelé a lovak és sok van-e. Itt az ideje, hogy terepszemlét tartson.
- Azt hiszed, Mur, hogy nemsokára indulhatunk a nagy vadászatra?
- Korán lenne még, és előtte sok minden el kell intéznünk.
- Hányszor nyugszik még le a nap, amíg elindulhatunk?
- Meg kell várunk, amíg a fákön és a bokrokban a levelek mind megsárgulnak, aztán még egyszer meg kell látnod a teliholdat.
- Miért csak olyan sokára lehetünk?
- Mert a lovak olyankor a legkövérebbek, és addigra a csikók is fölcseperednek.
- De akkorra beállhatnak az esők, és megnehezítik a vadászatot.
- A jó vadász nem fél sem az esőtől, sem a hidegtől.

At megérezte, hogy a szavak éle ellene irányul. De azt is belátta, hogy alighanem rászolgált erre a baráti dorgálásra, s inkább hallgatott.

Jól tudta Mur is, hogy nem szolt hiába. Ámazzal is tisztában volt, hogy At rátermett vadász, aki zúgolódás nélkül túri az éhséget és nyomorúságot, az idő viszontagságait és az élet megprobáltatásait. Epp ezért még hozzáfűzte:

– A régi tapasztalat is arra tanít, hogy a vadászatnak mindenkor érkezik el az ideje, ha a levelek megsárgulnak.

At egyedül maradt. A többiek, a vadászok és fiúk bementek a barlangba. A férfiak a tűz köré heveredtek, a fiúk a barlang bejárata melletti mélyedésbe vonultak, s élénk beszélgetésbe kezdtek.

Amint At jobban körülnézett a barlang környékén, észrevette, hogy Lar a barlang bejárata fölötti sziklára kúszik. Utána ment ő is. A szikla tetején Lar mellé ült, s mindenketten szótlanul figyelték a tájat, amelyre lassan rátelepedett az alkony. A tücsök és vándorsáskák rázendítettek egyhangú muzsikájukra, a völgyben csendesen csobogott a folyó, s

valahonnan távolról az erdők halk susogása hallatszott.

– Nemsokára sötét lesz – szólalt meg At –, s a főnök még mindenkor nem jött vissza vadászaival.

– A steppe nagyon nagy! – válaszolta Lar. – Bárhol is állsz rajta, seholnan sem látod a végét. Ha a főnök a vadászokkal föl akarja kutatni a lovakat, sokáig várhatunk még, amíg hazatérnek.

Megint hosszú hallgatás következett.

Sűrűsödött a homály, s az égen megjelentek az első csillagok. A barlangban magasan lobogott a tűz, körülötte a vadászok vidáman lakmározták az ízletes szarvashúst. Jutott belőle az asszonyoknak, lányoknak és fiúknak is; ma nem kellett a hússal takarékoskodni.

At is beszaladt a barlangba, hogy húst hozzon magának és Larnak. Ismét leült barátja mellé, a szikla tetejére, s mindenketten

jó étvággyal, békésen falatoztak.

Nub csak akkor érkezett meg társaival, amikor fölbukkant a

hold, s ott ragyogott már az erdő fölött. Fáradtak voltak, hiszen egész nap járták a végtelen steppét, szemük mégis örömtől és elégedettségtől csillogott.

A barlangba siettek, At és Lar örvendező kiáltásaira is alig válaszoltak. Fegyvereiket a barlang falához támasztották, s letelepedtek a tűzhöz. Az egyik vadász a szarvas combjából lekanyarította a legszebb darabot, s az izzó parázsra dobta. A hús hamarosan sisteregni kezdett, s a tűzpad körül kellemes, ínycsiklandó illat terjengett, amelynek az éhes főnök és társai nehezen tudtak ellenállni. Nem is várták meg, amíg a hús egészen átsül; egymás után szúrták nyársra a húsdarabokat, s éhesen vetették magukat az ízes falatokra.

Mohón ettek. Amíg jól nem laktak, egyetlen szó sem hagyta el az ajkukat.

Sokáig tartott, amíg elűzték éhségüket. A részükre sütött húst mind megették, utána mindegyikük még egy-egy velős csontot is keresett, amelyet szakértelemmel fölhasított, s hosszú pálcikával szedegette ki a velőt. Ez már nem az éhség csillapítására szolgált; ez volt a csemege a jól sikerült vacsora után, mert hiába, az emberek már akkor is szerették az ínyencséget.

Elsőként az öreg Ren szólalt meg. Megkérdezte a főnököt:

– Mondd csak, Nub! Sikeres volt a terepszemléd a steppén?

Nub abbahagyta a csemegézést, Renre nézett, s válaszolt:

– Igen, Ren! Nagyon sok ló csavarog arra.

– Kövérek?

– Kövérek, Ren!

– Van-e elég csíkó?

– Akad szép számmal, Ren!

Ren vidáman bőlogatott a jó hírek hallatára, amelyek sok gondtalan napot ígértek. De a többi vadász is örült Nub szavainak.

Nub tovább babrált a hatalmas szarvascsonttal, amelynek üregéből az utolsó velőmaradékot is gondosan kikaparta. Amikor már semmit sem talált, a csontot elhajította, s a vadászokhoz fordult:

– Figyeljetek ide, férfiak! A steppén, a Magasszikla környékén keresztül-kasul igen sok ló kóborol. Van közük óvatos csődör, kövér kanca és jól felhízott csikó is éppen elegendő. A következő hónapig várunk kell, amíg a lovak pofája is meggömbölyödik, s akkor elindulunk a vadászatra. Lesz hús és bőr bőséggel. Nem éhezünk majd akkor sem, ha a tájat ellepi a hó, s nem kell reszketnünk a hidegtől akkor sem, ha a jéges viharok és a fagyok a vizet jéggé, a földet pedig kővé változtatják. Jut elég hús és bőr mindenkinél. Mostantól minden készítsetek elő, hogy a nagy vadászat a legnagyobb sikерrel végződjék.

A vadászok elégedett bőlogatással helyeseltek.

S a főnök folytatta:

– At és Lar, akik ma nem voltak vadászaton, tehát nem fáradtak, külön feladatot kapnak. Reggel, mi helyt véget ér az éjszaka, elindulnak a Kéksziklához, ahol egy barlangban az a csoport tanyázik, amelynek a bátor Song, a mi barátunk a vezetője. Az út hosszú, s At és Lar csak akkor ér majd oda ahhoz a barlanghoz, amelyben Song és csoportja táborozik, amikor a nap az erdő mögött lenyugszik.

Most egyenesen a két fiatal vadászhoz fordult, s így szólt:

– Mielőtt útnak indultok, eljöttök hozzám, hogy

meghallgassátok üzenetemet, amelyet átadtok Songnak! Mára befejeztem.

– Reggel, amint fölkel a nap, hozzád megyünk, Nub, hogy meghallgassuk szavaidat, amelyeket majd el kell ismételnünk Song előtt – ígérte a két fiatal vadász.

Nub csak biccentett, aztán megfontolt léptekkel elment a tűzpadtól. Bebújt a barlang egyik mélyedésébe, amely tele volt puha állati bőrökkel, s ahol pihenni és aludni szokott. A vadászok egymás után követték példáját, hiszen fáradtak voltak, s mindenjában nagyon vágytak már egy kis pihenőre.

A tűz mellett csupán az a két vadász maradt, akinek az volt a kötelessége, hogy őrködjék az alvók nyugalma fölött. No és mellettük bóbiskolt az öreg Ren is, a tűz hűséges vigyázója.

Verőfényes, üdítő és illatos reggelre ébredt a táj.

A fiatal vadászok, At és Lar, tele tüdővel élveztek az üde reggeli levegőt, miután kijöttek a barlangból.

Jókedvűen haladtak át a barlang előtt elterülő térségen, aztán rátértek arra a keskeny ösvényre, amely meredeken kanyargott a sziklás lejtőn egészen a völgyig, s gyorsan folytatták útjukat.

– Nézd csak, At – szólalt meg Lar –, Mot már a barlangja előtt ül, s vési a kőbe az állatképeket.

– Az ő barlangja nagyon közel van a folyóhoz. Talán a reggeli hideg, amelyet a víz lehel ki, az ébreszti föl álmából – vélekedett At.

– Van elég állatbőre, amely megvédi a reggel hidege ellen; emiatt igazán nem kellene ilyen korán fölkelnie.

– Akkor talán valamilyen új, kép nem hagyja nyugton, amelyet mihamarabb kőbe akar vésni, s ezért nem tud aludni –

vélte At.

Közben a völgybe értek, s megindultak a folyó forrásvidékének irányában. Karcsov, napbarnította testük egypárszor még megvillant a bokrok között, aztán eltűntek a kanyarban, egy szikla mögött, amely közvetlenül a folyópartból emelkedett a magasba.

At és Lar távozása után még sokáig csend volt a barlangban. Leghamarabb az asszonyok ébredeztek, egymás után cihelődtek föl, hogy hozzálássanak mindennap munkájukhoz. Nemsokára azok az öregebb vadászok is fölébredtek, akik az este elsőként hagyták ott a tüzet, s most fázósan szorongtak a tűzpad körül, amelyről már majdnem a barlang mennyezetéig csaptak föl a

lángok. A többiek és a gyerekek még aludtak.

Nub egy kövön ült a tűz közelében. Régóta fenn volt már, jóval előbb ébredt, mint At és Lar, akik útjuk előtt meghallgatták parancsait és átvették azt az üzenetet, amelyet Songnak, a baráti csoport főnökének küldött.

Most hirtelen Renre nézett, s megkérdezte:

– Eljössz velünk a nagy vadászatra, Ren, vagy pedig a barlangban maradsz a vénekkel?

– Veletek megyek, Nub! minden nagy vadászaton részt vettetem, most is ott szeretnék lenni. De nem készülök egészen a steppére, inkább azokkal tartok, akiket majd a Magassziklához küldesz. A steppére nem mehetek, ehhez már nincs erőm.

– Még igazán fürge vagy, Ren!

– Ezt csak úgy mondod, Nub. Nagyon is érzem már, hogy apránként elhagy az erőm, s maholnap töpörödött aggastyán leszek, aki már csak a tűz gondozására jó. S talán erre sem sokáig.